

Begroting 2020

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	4
Inleiding	6
1.1 Grote projecten	7
Waterdunen	8
Natuurpakket Westerschelde	10
MAR-kazerne	11
Thermphos	13
1.2 Strategische opgaven	16
Energietransitie	17
Klimaatadaptatie	18
Ruimtelijke kwaliteit	20
Slimme mobiliteit	22
Zichtbaar Zeeland	24
2. Programma Fysieke leefomgeving	25
3. Programma Landelijk gebied, natuur en landbouw	34
4. Programma Regionale economie	42
5. Programma Regionale bereikbaarheid en leefbaarheid	52
6. Programma Culturele infrastructuur en monumenten	65
7. Programma Bestuur	70
8. Programma Klimaat en energie	75
9.1 Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien	83
9.2 Kosten van overhead	85
Paragrafen	87
Provinciale heffingen	88
Weerstandsvermogen en risicobeheersing	91
Onderhoud kapitaalgoederen	99
Financiering	105
Bedrijfsvoering	109
Verbonden partijen	113
Grondbeleid	128
Financiële begroting	130
Lasten en baten en toelichting per programma	131
Meerjarenperspectief en toelichting	135
Uiteenzetting van de financiële positie	142
Mutaties reserves, voorzieningen en overlopende passiva	143
Investerings	153
Geprognosticeerde balans	155

Incidentele en structurele lasten en baten per programma.....	156
Structurele toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves.....	158
Lasten en baten per taakveld.....	160
EMU saldo.....	162

Inleiding

Samen verschil maken

Samen verschil maken. De titel van ons coalitieakkoord, maar ook het leidende principe van waaruit we willen werken. Vijf grote opgaven domineren de agenda voor deze bestuursperiode. Strategische opgaven die brede herkenning krijgen, zowel binnen de Statenfracties, als onder de netwerkpartners. Die brede maatschappelijke erkenning van de strategische agenda is een belangrijke voorwaarde voor succes. Elke partner in het netwerk heeft daarbij zijn eigen rol, eigen positie en eigen opvattingen. Wij zien het als onze verantwoordelijkheid deze partners bij elkaar te brengen en te staan voor de provinciebrede belangen. Die focus op de strategische opgaven hebben we zichtbaar gemaakt, door de strategische opgaven onder te brengen in programma 1 van de begroting.

We maken ten opzichte van de vorige bestuursperiode nadrukkelijker verschil tussen opgaven en uitvoeringsprogramma's. De opgaven kenmerken zich door 'denken', 'verkennen', en 'verbinden' en leiden uiteindelijk tot concrete projecten en acties die binnen de uitvoeringsprogramma's worden uitgevoerd.

Verskil maken we ook door de wijze van presenteren van deze begroting. Dit is de eerste keer dat we de begroting digitaal en interactief aanbieden. We beogen daarmee de begroting toegankelijker en inzichtelijker te maken, niet alleen voor u, maar ook voor de Zeeuwse bevolking. In de komende jaren zullen we de digitale functionaliteiten van de begroting verder uitbreiden.

Deze begroting is voornamelijk gebaseerd op het werk dat de afgelopen bestuursperiode is ingezet. De nadere doorvertaling van het coalitieakkoord vindt hoofdzakelijk plaats in de Zomernota 2019. Het daadwerkelijke vertrekpunt voor de begroting 2020 wordt daarom gevormd door de combinatie van deze begroting met de Zomernota.

Het financieel perspectief van de begroting 2020 is gunstiger dan aan het begin van de vorige bestuursperiode. Dat neemt niet weg dat de ambities en noodzakelijke investeringen in Zeeland nog steeds aanzienlijk uitstijgen boven de beschikbare middelen. We moeten dus blijven werken met het systeem van overprogrammering in de investeringsagenda, en scherpe keuzes in de budgettaire ruimte. Herstel van de weeffout in het provinciefonds, verwacht bij de volgende herziening in 2021, blijft daarom onverminderd noodzakelijk.

Dat geldt temeer omdat de uitwerking van de vijf grote opgaven tot grote investeringen zal leiden. Hoe groot weten we nu nog niet: de oplossing zal ook afhangen van de keuzes en richting die we samen met de netwerkpartners gaan maken. Immers, alleen samen kunnen we verschil maken.

Gedeputeerde Staten van Zeeland

1.1 Grote projecten

Inleiding

Met verschillende grote projecten wordt invulling gegeven aan de opgaven van de Provincie Zeeland. De grote projecten bedienen daarbij veelal meerdere maatschappelijke doelen. Hoewel de projecten in aard en karakter sterk van elkaar verschillen, hebben ze met elkaar gemeen dat het gaat om politiek belangrijke projecten, waarbij het financieel om grote bedragen gaat. Daarom worden de grote projecten en daarbij behorende baten en lasten expliciet zichtbaar gemaakt in de begroting. In verschillende mate bevatten de grote projecten ook financiële risico's. Doorgaans worden deze risico's opgevangen binnen de projecten. Als dit niet het geval is komen risico's nader aan de orde in de Paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing.

De grote projecten Waterdunen, Natuurpakket Westerschelde, Thermphos en Marinierskazerne zitten allemaal in de realisatiefase. In de Zomernota worden Provinciale Staten gevraagd om de herinrichting van de N673 Zandijk en het Deltaplan zoetwater toe te voegen als groot project.

Grote projecten

- Waterdunen
- Natuurpakket Westerschelde
- Thermphos
- MAR-kazerne

Mijlpalen 2020

- Waterdunen: getijdenduiker volledig operationeel en voortgang inrichting plangebied
- NPW: voortgang in uitvoering Hedwigepolder, Bath, Ossensisse en Zimmerman
- Thermphos: voortgang in de sanering
- MAR-kazerne: voortgang in bouwrijp maken

Uitgangspunten grote projecten

- Afspraken vastgelegd in Kader Grote Projecten (2016, aangepast 8-6-2018)
- Versterking kaderstellende en controlerende rol PS
- PS bepalen typering project als "groot project"
- Opdracht wordt in startnotitie vastgelegd
- Vier keer per jaar wordt gerapporteerd
- Besluitvorming PS bij afronding projectfase

Kader grote projecten

Het Kader Grote Projecten beoogt de kaderstellende en controlerende rol van Provinciale Staten voor de grote projecten te versterken. Om vast te stellen of het Kader Grote Projecten in de praktijk afdoende functioneert wordt jaarlijks door Provinciale Staten en Gedeputeerde Staten gezamenlijk stilgestaan bij de sturing op grote projecten en de mogelijkheden om werking van dit kader te verbeteren.

Waterdunen

Omschrijving

Het project Waterdunen is een grote gebiedsontwikkeling van ruim 350 ha ten westen van Breskens. Kustversterking gaat hier gepaard met hoogwaardige verblijfsrecreatie en natuur- en landschapsontwikkeling. Het is daarmee te beschouwen als een voorbeeld van de Deltawerken 2.0. Waterdunen is een aansprekend project, waarin de kernwaarden van de Provincie tot uitdrukking komen: concreet, inspirerend, kleurrijk, eerlijke samenwerking, dienstverlenend, ambitieus, dynamisch en zelfverzekerd. Het wordt een bijzonder en aantrekkelijk gebied, zowel voor de echte natuurkenners en vogelaars als voor bewoners en verblijfsrecreanten, met een aanzienlijke sociaaleconomische impuls voor de (krimp)regio. Waterdunen draagt met de getijdennatuur bij aan het natuurherstel van de Westerschelde. Vanaf 2013 wordt gewerkt aan de daadwerkelijke aanleg. Het grootste gedeelte van de grondwerkzaamheden heeft al plaatsgevonden. Waterdunen is al duidelijk zichtbaar in het veld.

Doelen

Het doel van Waterdunen is driedelig:

- Een oplossing voor kustveiligheid. Duinen en dijken ter hoogte van Breskens vormen één van de Nederlandse zwakke schakels. Met de gekozen wijze van kustversterking is de veiligheid voor 200 jaar gegarandeerd^[1];
- Met de getijdennatuur, een groot slikken- en schorregebied, draagt Waterdunen bij aan het met België afgesproken natuurherstel van de Westerschelde;
- Door de combinatie van kustversterking, (recreatie) natuurontwikkeling en hoogwaardige verblijfsrecreatie ontstaat een voor recreanten uiterst aantrekkelijk gebied, zowel voor de echte natuurkenners en vogelaars als voor bewoners en verblijfsrecreanten. Dit zal leiden tot seizoenverlenging en een aanzienlijke sociaaleconomische impuls voor de (krimp)regio.

Bovenstaande doelen bereiken we in samenwerking en afstemming met de andere bij Waterdunen betrokken partijen (Waterschap Scheldestromen, Gemeente Sluis, Het Zeeuwse Landschap en Molecaten) en met de omgeving.

---

[1] Deze doelstelling is vastgesteld in het kader van het project Zwakke Schakels op basis waarvan de kustversterking bij Waterdunen is uitgevoerd. Inzichten over klimaatontwikkeling wijzigen echter voortdurend. Het is de vraag of deze stelling – veiligheid voor 200 jaar - ook in de toekomst houdbaar blijft.

Acties

Naar verwachting worden er in 2020 de volgende werkzaamheden en acties gerealiseerd:

- de ingebruikname van alle kokers van de getijdenduiker;

[In 2019 is gestart met technische monitoring van de getijdenduiker en oeverbescherming van het in- en uitstroomgebied. De getijdenduiker is operationeel met één koker. In 2020 wordt samengewerkt met waterschap Scheldestromen aan de verdere ingebruikname van alle kokers van de getijdenduiker.]

- de aanleg van de recreatieve paden;

[In Waterdunen worden door het gebied heen in overleg met de toekomstige beheerders de wandelpaden aangelegd. Waarna het gebied verder toegankelijk wordt gemaakt voor wandelaars.]

- de overdracht van de gronden en het beheer aan de partners, en;

[Het streven is om de grondoverdracht naar stichting Het Zeeuwse Landschap en Molecaten in 2019 te laten plaatsvinden, indien dit niet kan uiterlijk 2020. Tevens wordt er verder vorm gegeven aan het beheerplatform met alle betrokken partijen in Waterdunen.]

- de communicatie over de uitvoering en beleving van Waterdunen.

[Met de betrokken partners wordt gewerkt aan de gebiedsidentiteit en de promotie van het gebied.]

Risico's

Ook in 2020 wordt het risicodossier per kwartaal bijgehouden. De risicoanalyses leiden tot een optimalisatie van de beheersmaatregelen en vormen de input voor het benodigde bedrag voor onvoorzien in de GREX. De risicoanalyse vormt tevens input voor de planning, waardoor helder wordt wat het effect zal zijn van risico's op de planning. De belangrijkste risico's voor de uitvoering van het project Waterdunen zijn opgenomen in de GREX.

De risico's voor de beheerfase zijn meegenomen in de berekening van het provinciaal weerstandsvermogen en zijn geen onderdeel van de GREX.

Genomen besluiten

De scope van het project Waterdunen is vastgelegd in het inrichtingsplan (Gedeputeerde Staten, 2009), dat als onderlegger heeft gediend voor het door Provinciale Staten op 1 oktober 2010 vastgestelde inpassingsplan. Als gevolg van grondonderhandelingen en een nadere detaillering richting uitvoering heeft een aantal wijzigingen in de scope plaats gevonden, die in de 1e herziening van het inpassingsplan (PS, 13 december 2013) zijn vastgelegd. In de PS vergadering van 4 november 2016 is de GREX 2017 vastgesteld, waarin de knip tussen uitvoering (GREX) en beheer (provinciale begroting) is geëffectueerd. De laatst vastgestelde GREX 2019 dateert van de PS vergadering van 7 december 2018. Een geactualiseerde GREX 2020 wordt naar verwachting voorgelegd in de PS vergadering van december 2019.

Natuurpakket Westerschelde

Omschrijving

Het programma Natuurpakket Westerschelde richt zich op het realiseren van 600 ha estuariene natuur, volgens het Convenant Rijk-Provincie (2005), over de uitvoering van de ontwikkelingsschets 2010. Het belangrijkste beoogde effect is natuurherstel van de Westerschelde. Het zal nog geruime tijd duren voordat definitief vastgesteld kan worden of alle beoogde estuariene natuur ter plaatse is gerealiseerd. In de loop van de jaren is het programma geleidelijk aan van de planvoorbereidingsfase in de uitvoeringsfase terecht gekomen. Minder herkenbaar als maatschappelijke effecten zijn de nevenopgaven landbouwflankerend beleid, de ontwikkeling van een Grenspark en de impuls voor de gemeenten Hulst en Sluis.

Doelen

Het realiseren van ten minste 600 ha estuariene natuur conform de Herijking Natuurpakket Westerschelde:

- Hertogin Hedwigepolder (350 ha);
- Uitbreiding Zwin (22 ha);
- Middengebied Waterdunen (121 ha) en Perkpolder (35 ha);
- Buitendijks (5 deelprojecten 130 ha);
- Landbouwflankerend beleid (projecten en grondruilbank);
- Overige afspraken (Grenspark, regionale impuls Hulst en Sluis).

Afgeronde acties: Afgerond zijn de projecten Perkpolder, Baalhoek en Knuitershoek en Zwin

Acties

- Afronding van het natuurgedeelte van het deelproject Waterdunen (zie betreffende paragraaf);
- Opvolgen van realisatie van de projecten Hedwigepolder, Bath en Ossensisse conform planning bij gunning;
- Voortgaan met de voorbereiding van het project Zimmerman en uitwerken optionele projecten;
- Aanpassing Rijksinpassingsplan Hedwigepolder i.v.m. recreatieve voorzieningen;
- Invulling geven aan de overige afspraken (landbouwflankerend beleid, Grenspark, regionale impuls Hulst en Sluis).

Risico's

- Een politiek/bestuurlijk risico voor het ministerie van Economische Zaken en de Provincie is dat de afgesproken 600 ha estuariene natuur niet wordt gerealiseerd;
- Er zijn juridische risico's die de realisatie van projecten in gevaar kunnen brengen, variërend van het niet verkrijgen van vergunningen, het niet voldoen aan vergunningsvoorwaarden etc.;
- Er zijn risico's met betrekking tot fouten of nalatigheden die verwijtbaar zijn als gevolg waarvan het Rijk toch financiële claims bij de Provincie neerlegt;
- Er zijn risico's op conflicten tussen stakeholders waardoor de realisatie van het programma in gevaar komt.

Genomen besluiten

- Besluit 7 oktober 2005 Voorstel PS invulling Schelde Estuarium;
- Besluit 30 januari 2006 Convenant Rijk en Provincie Natuurpakket Westerschelde;
- Brief van 8 november 2016 over de voortgang van het NPW programma aan PS;
- Brief van 7 september 2017 Nota herijking Natuurpakket Westerschelde aan PS.

MAR-kazerne

Omschrijving

Dit project omvat de verhuizing van de nu in Doorn gevestigde Van Braam-Houckgeestkazerne en het Logistiek Complex Maartensdijk naar de nieuw te realiseren Michiel Adriaanszoon de Ruyter Kazerne (MAR-kazerne), conform het in 2012 genomen Rijksbesluit en de met het Rijk in 2014, 2015 en 2016 gesloten overeenkomsten.

Binnen Defensie is een uitvoeringsorganisatie opgericht, om de verhuizing tot stand te brengen. Defensie, met het Rijksvastgoedbedrijf (RVB), is verantwoordelijk voor de bouw van de Michiel Adriaanszoon de Ruyterkazerne Vlissingen.

Het provinciale project is primair gericht op het nakomen van de per brief van augustus 2012 door de Provincie bevestigde toezegging voor het om niet en bouwrijp beschikbaar stellen van de gronden. Deze toezegging is gedaan vanwege de grote positieve sociaaleconomische gevolgen van de kazerne. Op de schaal van de Zeeuwse arbeidsmarkt zijn de effecten enorm. De 1780 arbeidsplaatsen op de kazerne zelf zorgen voor nog eens 385 extra arbeidsplaatsen bij toeleveranciers en als gevolg van consumptieve bestedingen ('Impact Marinierskazerne Vlissingen', Ecorys, 21 januari 2013). Deze 2165 nieuwe banen kunnen een breed uitstralingseffect hebben op o.a. onderwijs en voorzieningen in Zeeland. Dit is mede afhankelijk van de woonplaatskeuze van de kazernemedewerkers. Provinciale inzet is gericht op het maximaliseren van de sociaaleconomische gevolgen. De Provincie functioneert daarnaast voor Defensie als regionaal aanspreekpunt.

Doelen

Het doel van het project MAR-kazerne is om in nauwe samenwerking met Gemeente Vlissingen en Waterschap Scheldestromen:

- De door de Provincie gedane toezegging, om de gronden om niet en bouwrijp aan te leveren, gestand te doen;
- Defensie in staat stellen de kazerne zo snel mogelijk, tegen zo laag mogelijke kosten en met draagvlak binnen de regio te realiseren;
- Maximalisatie van de (economische en maatschappelijke) effecten van de kazerne voor de Zeeuwse samenleving te bewerkstelligen.

Op het moment dat het eerste projectdoel bereikt is (na het aanleveren van de grond, het afkopen van het bouwrijp maken, c.q. uitvoeren van de vierde overeenkomst, en het realiseren van de wegontsluiting en nutsvoorzieningen), zal een expliciet keuzedocument worden opgesteld over de wijze van voortzetting van het project, gericht op de twee resterende doelen.

Acties

- Ontsluiting MARKAZ-terrein;
De gemeente Vlissingen verbetert de infrastructuur aan het eind van de A58. Er wordt o.a. een nieuwe rotonde ten noorden van de Buitenhaven aangelegd met een aparte tak voor de ontsluiting van het MARKAZ-terrein.
- Aanpassingen nutsvoorzieningen;
De meeste aanpassingen in kabels en leidingen zijn reeds uitgevoerd. Een enkele leiding dient nog verwijderd of omgelegd te worden. Vanuit praktische overwegingen zal dat in samenhang gedaan worden met de uitvoering van de bouwvoorbereidende werken in opdracht van het Rijk. Op de start daarvan wordt gewacht.
- Partneroverleg met Defensie en RVB;
Het lopende overleg met het Rijk wordt gecontinueerd. Het overleg betreft de uitvoering van de overeenkomsten, de uitvoering van de bouwvoorbereidende werken (waaronder bodemsanering en munitieonderzoek en -ruiming), de oefenterreinen, het vergunningentraject en overige zaken, waarvoor het Rijk hulp/ondersteuning vanuit Zeeland vraagt.
- Voorbereiding ondersteuning mariniers bij verhuizing naar Zeeland;
Per brief van 7 mei 2019 heeft Zeeland aan staatssecretaris Visser nogmaals aangeboden waar gewenst en mogelijk de mariniers(gezinnen) behulpzaam te zijn bij een eventuele

verhuizing naar Zeeland. Sinds zomer 2018 is informatie over Zeeland beschikbaar gesteld via het digimagazine <http://www.inzeeland.info>. Aanvullend daarop wordt gedacht aan bemiddeling bij het zoeken van een woning, werk voor de partner en benodigde voorzieningen.

Risico's

Staatssecretaris Visser heeft op 6 juni 2019 de gunning van de bouwvoorbereidende werken tot uiterlijk 1 juli 2020 uitgesteld. Ook de dialoofase blijft tot die tijd opgeschort. Oplevering van de kazerne wordt hierdoor niet eerder dan in 2024 voorzien. Per brief van 6 juni 2019 heeft de staatssecretaris aangegeven dat de extra indexeringskosten van de bouwvoorbereidende werken voor rekening van het Rijk komen. Door het uitstel komen de voor Zeeland beoogde maatschappelijke baten van de kazerne wel aanmerkelijk later dan bij het kabinetsbesluit van 2012 beoogd.

Binnen het provinciale project zijn de volgende risico's geïdentificeerd:

- Extra bodemsaneringen nodig op basis van winnend ontwerp;
- Alsnog bronmaatregelen op RWZI nodig;
- Er worden meer te ruimen bommen gevonden dan waarmee rekening is gehouden.

Deze risico's kunnen gedekt worden uit het beschikbare budget project onvoorzien.

Genomen besluiten

- Besluit november 2013: beschikbaar stellen van € 15 mln. voor project MAR-kazerne;
- Besluit juli 2014: vaststelling inpassingsplan;
- Bestuursovereenkomst Kostendeling Grondossier MAR-kazerne, juni 2016.

Thermphos

Omschrijving

In 2012 is Thermphos failliet gegaan. Thermphos was de enige overgebleven fosfor producent in Europa. Het is de eerste en enige locatie ter wereld waar het fosfor(slik) ook echt wordt opgeruimd. Dat blijkt een stuk weerbarstiger dan verwacht.

In 2014 is door Provincie Zeeland en Zeeland Seaports (ZSP) een deal met curatoren gemaakt. Er is uit de boedel een bedrag ad € 35 miljoen ontvangen voor de fase van veiligstelling van het Thermphos terrein. Dit houdt in het opruimen van de fosfor en het (bereikbare) radioactieve materiaal. Hier tegenover staat dat alle verplichtingen van de curatoren zijn overgenomen. Ten behoeve van de sanering heeft ZSP een dochtermaatschappij opgericht: Van Citters Beheer B.V. (VCB). VCB heeft een projectorganisatie, die de uitvoering van de werkzaamheden aanstuurt.

Voor de uitvoering van de saneringsactiviteiten werd in 2014 een Turnkey-overeenkomst (TKO) met een aannemerscombinatie afgesloten. Daarbij werd afronding voorzien in mei 2016. Door diverse problemen is deze datum ver overschreden. In maart 2017 heeft VCB besloten te TKO te ontbinden en is een nieuw Plan van Aanpak opgesteld, gebaseerd op een totale sanering van het voormalige Thermphos-terrein.

Het kabinet heeft in 2017, naar aanleiding van vragen vanuit Zeeland, besloten een commissie onder leiding van de heer Samsom in te stellen om onderzoek te doen naar de sanering van het Thermphos-terrein en te bezien of en zo, ja welke Rijksbetrokkenheid wenselijk is. Op 30 juni 2017 heeft de commissie haar opdracht ontvangen en die vervolgens vanwege de urgentie die werd gezien in zeer hoog tempo uitgevoerd. Op 23 augustus is het advies van de Commissie Samsom, onder de titel 'Saneren doe je samen', aan de Tweede Kamer en de Provincie Zeeland gestuurd.

Als uitvloeisel van het rapport Samsom is in december 2017 door het Rijk, NV Zeeland Seaports en de Provincie Zeeland de financiële overeenkomst sanering Thermphos ondertekend. In deze overeenkomst hebben de drie partijen afspraken gemaakt over het ter beschikking stellen van een taakstellend budget van € 129,5 miljoen. In deze overeenkomst is in artikel 5 opgenomen dat financiële tegenvallers en meevallers ten opzichte van het taakstellende budget door Partijen in gelijke delen, namelijk ieder voor 1/3 deel, worden gedeeld. Door ondertekening van de financiële overeenkomst staat de Provincie Zeeland dus voor 1/3 garant voor eventuele tegenvallers, die de risicoreserve van € 17,8 miljoen (als onderdeel van het totale taakstellende budget 129,5 miljoen) te boven gaan, bij de sanering Thermphos. Begin 2018 is de Samenwerkingsovereenkomst tussen de partijen gesloten en zijn de benodigde middelen daadwerkelijk beschikbaar gekomen. Gezien de financiële bijdrage en de gezamenlijke verantwoordelijkheid voor mee- en tegenvallers zal de Provincie als mede-opdrachtgever moeten sturen op de opdracht voor de sanering, de kosten en de risicobeheersing. Om hieraan invulling te geven worden kwartaalrapportages opgeleverd door Van Citters Beheer. Samen met het Rijk (ministerie van I&W) en Zeeland Seaports is verdere invulling gegeven aan de eisen die aan deze rapportages worden gesteld en zijn hierover afspraken in de Samenwerkingsovereenkomst opgenomen. Van Citters Beheer levert deze kwartaalrapportages en de stuurgroep 'Sanering voormalig Thermphos terrein' stelt de kwartaalrapportages vast, conform de afspraken in de Samenwerkingsovereenkomst.

Doelen

Het voormalige Thermphos terrein wordt door Van Citters Beheer gesaneerd conform het Plan van Aanpak.

Het doel van het Project is:

- a. het op een veilige en verantwoorde wijze ontvlechten, ontmantelen en slopen van de zich op het voormalige Thermphos terrein bevindende installaties en gebouwen, inclusief fundaties, wegen en ondergrondse infrastructuur tot een diepte van 2 meter onder maaiveld.
- b. het voormalige Thermphos terrein zodanig te saneren dat het terrein na afloop van de werkzaamheden geschikt is voor nieuwe uitgifte als haven- en/of industrieterrein milieucategorie 5. Hierbij is het uitgangspunt dat het terrein milieu- en omgevingsveilig is volgens geldende wet- en regelgeving en de bodemkwaliteit voldoet aan de klasse industrie.

Acties

- Van Citters Beheer in staat stellen de sanering onder de meest optimale omstandigheden de sanering uit te voeren.

[Van Citters Beheer voert de sanering uit in opdracht van de drie financierende partijen – Rijk, North Sea Port en de Provincie Zeeland]

- Tijdige financiering aan VCB door de drie financierende partijen.

[Na vaststelling door de stuurgroep 'Sanering voormalig Thermphos terrein' van de kwartaalrapportages van Van Citters Beheer worden per kwartaal ten laste van de voorziening Thermphos middelen beschikbaar gesteld]

- De speciaal voor deze sanering ingestelde stuurgroep en bestuurlijk overleg zullen aan de hand van maand- en kwartaalrapportages toezicht houden op de vastgestelde scope, planning, financiën en voortgang.

[De stuurgroep komt per kwartaal bijeen om de toezichtrol uit te oefenen en te zorgen dat na vaststelling van de kwartaalrapportages financiën beschikbaar komen voor de sanering.]

Risico's

De Commissie Samsom verwacht - met de nodige voorzichtigheid - dat voor de sanering in totaal € 129,5 mln. benodigd is vanaf 1 april 2017. De Commissie baseert dat bedrag op de base case qua kosten uit het Fakton-rapport, € 106,5 mln., aangevuld met een risicoreserve van € 17,8 mln. en daarbovenop nog de indexering tot en met 2020 van in totaal € 5,2 mln. Het beeld van de commissie is dat hiermee een realistische kostenschatting is gepleegd. Aan de dekking van deze kosten dragen drie partijen bij: Provincie Zeeland, Rijk, Zeeland Seaports. De verdeling van de bijdragen is door de partijen vastgelegd in de 'financiële overeenkomst sanering Thermphos'.

Er is een risico van budget- en tijdsoverschrijding van de sanering. Indien één van deze of beiden plaatshebben dan zullen er meerkosten optreden. Deze worden dan door de drie financierende partijen ieder voor 1/3 gedragen. De Provincie Zeeland staat op dit moment garant voor een derde van deze optredende meerkosten.

Genomen besluiten

- Overeenkomst van oktober 2014 tussen curatoren Thermphos, Zeeland Seaports (ZSP) en Provincie Zeeland betreffende onder meer de sanering en opruiming van het bedrijfsterrein van Thermphos en de overdracht van rechten van erfpacht en opstal.
- Overeenkomst van oktober 2014 tussen ZSP en Provincie Zeeland, ter zake van de sanering van het Thermphos-terrein in Vlissingen.
- Op 16 juni 2014 hebben Provinciale Staten besloten geen bedenkingen te hebben tegen de overeenkomsten zoals die toen voorlagen.
- Statenvoorstel beschikbaar stellen van € 1,1 miljoen 18 november 2016.
- Statenvoorstel beschikbaar stellen van € 2,5 miljoen 13 januari 2017.
- Statenvoorstel Plan van Aanpak VCB 21 april 2017.
- Statenvoorstel beschikbaar stellen van € 4,5 miljoen van 9 juni 2017
- Statenvoorstel implementatie van het rapport 'Saneren doe je samen' (commissie Samsom) en de dekking van de provinciale middelen op 3 en 10 november 2017

Wat mag het kosten ?

Bedragen x €1.000

Exploitatie	B2020
Lasten	
010101 Waterdunen	3.377
010102 Natuur Pakket Westerschelde	13.875
010103 MAR-kazerne	801

019999 Ambtelijke inzet	1.658
Totaal Lasten	19.710
Baten	
010101 Waterdunen	3.516
010102 Natuur Pakket Westerschelde	13.875
010103 MAR-kazerne	618
Totaal Baten	18.009
Gerealiseerd saldo van baten en lasten	-1.702
Onttrekkingen	
980199 Bestemmingsreserves-Pr.1	2.670
Toevoegingen	
980199 Bestemmingsreserves-Pr.1	3.216
Mutaties reserves	-547
Resultaat na bestemming	-2.249

1.2 Strategische opgaven

Inleiding

Vijf grote opgaven, die brede interne en externe erkenning hebben, vormen de strategische agenda voor de komende vier jaar. Dat zijn de aanpassing van Zeeland aan het veranderende klimaat, de energietransitie, de omslag in mobiliteit naar slimme mobiliteit, het imago van Zeeland – mede vanuit het perspectief van de arbeidsmarkt – en de ruimtelijke kwaliteit van Zeeland. Deze opgaven vormen de strategische agenda waar wij ons extra voor willen inzetten, en waar we de samenwerking zoeken met iedereen die zich daar samen met ons voor in wil zetten. De manier waarop we dat doen – netwerksturing – is beschreven in de notitie “veranderende werkwijzen”, die Provinciale Staten in april 2019 hebben vastgesteld.

In de begroting 2017 hebben wij een begin gemaakt met opgavegericht werken door een vijftal maatschappelijke opgaven te benoemen en in de begroting 2019 is dit uitgebreid tot het werken aan 11 opgaven, die de volledige breedte van de provinciale ambities dekken. Vanuit het coalitieakkoord Samen Verschil Maken en vanuit de notitie “veranderende werkwijzen” is gekozen voor een select aantal strategische opgaven.

De vijf strategische opgaven verkeren in verschillende mate van ontwikkeling. Waar voor de energietransitie een concept regionale energiestrategie gezamenlijk door partijen is opgesteld, staat de strategische opgave slimme mobiliteit nog aan het begin van het proces. Dat betekent dat nog niet op alle opgaven duidelijk is wat we precies gaan doen. Natuurlijk zijn er beelden over de koers en accenten, zoals ook in het coalitieakkoord ‘Samen Verschil Maken’ uiteen gezet. De essentie van samenwerken is namelijk dat we op zoek gaan naar overeenstemming met de relevante partners, die ook hun eigen agenda’s en belangen hebben. Samen verschil maken lukt alleen als er consensus bestaat over hetgeen we met elkaar willen bereiken.

Uitgangspunt voor de strategische opgaven is dat de nadruk ligt op het samen verder brengen van de opgaven samen met de relevante partners en in samenwerking van Provinciale Staten en Gedeputeerde Staten. Hiervoor bestaan de opgaven uit kleine teams met een klein budget ten behoeve van het proces en uitwerking van de vraagstukken. Zeker is dat uit deze opgaven ook concrete uitvoering zal komen. Daarvoor kunnen voorstellen worden gedaan voor dekking uit de investeringsagenda, waarna de uitvoering binnen de uitvoeringsprogramma’s wordt opgepakt.

Hierna wordt per strategische opgave een omschrijving, de ambitie, de inzet en het proces omschreven. Via de zomernota doen we een voorstel om de strategische opgaven van procesmiddelen te voorzien.

Energietransitie

Omschrijving

Het klimaat verandert, de zeespiegel stijgt door de uitstoot van broeikasgassen. Fossiele grondstoffen worden schaars. Daarom is wereldwijd, in Europees én nationaal verband afgesproken om de CO₂-uitstoot te beperken. Hier is een transitie in onze energievoorziening voor nodig. De Provincie Zeeland wil hier haar verantwoordelijkheid in nemen en het Zeeuwse deel van deze wereldwijde opgave realiseren.

Ambitie

Het beoogde doel (maatschappelijke effect) is om met elektriciteitsproductie, mobiliteit, verwarming en industrie 49% minder CO₂ uit te stoten in 2030. De uiteindelijke stip op de horizon is 95% CO₂-reductie in 2050. Verschillende partijen in Zeeland hebben de ambitie uitgesproken dit proces samen te gaan vormgeven en uitvoeren.

Inzet

De Regionale energiestrategie (RES) is de Zeeuwse vertaling van het mondiale en landelijk klimaatakkoord en vormt de koepel van de Zeeuwse energieaanpak: Parijs op z'n Zeeuws. Binnen het samenwerkingsplatform Zeeuws Energieakkoord werken meer dan honderd partijen samen aan het opstellen en uitvoeren van de RES voor de regio Zeeland. De Provincie is één van de initiatiefnemers en betalende partners. Provinciale rol in dit samenwerkingsproces is voornamelijk regisseur, aanjager en linking pin naar landelijk klimaatbeleid. Onder de RES worden de energiestrategieën opgesteld voor elektriciteitsproductie, duurzame mobiliteit en aardgasloze verwarming.

Onder de RES wordt voor de verwarming van de gebouwde omgeving een apart spoor uitgewerkt via de zogenaamde regionale structuurvisie warmte. We ondersteunen gemeenten bij het maken van en warmtetransitieplannen per dorp/wijk.

Voor de energietransitie in de industrie is het samenwerkingsplatform Smart Delta Resources (SDR) opgericht. De Provincie is één van de deelnemende partijen. Analooq aan de RES maken we een roadmap voor een energie-neutrale industrie in 2050, werken we deze uit en helpen we de industrie met realiseren.

Proces

Energietransitie is een vraagstuk dat via netwerksturing wordt aangepakt. In het Zeeuws Energieakkoord werken meer dan honderd partijen samen aan de energietransitie in de RES. Dit netwerk kent een bestuurlijk en een ambtelijk kernteam, waarin de provincie, Zeeuwse gemeenten, waterschap, netbeheerder DNWG en ontwikkelingsmaatschappij Impuls vertegenwoordigd zijn. Zij sturen de dagelijkse gang van zaken aan, en besluiten over het proces. De gedeputeerde voor energie is voorzitter van de RES. De inhoud wordt vanuit de verschillende sectoren bepaald door alle relevante Zeeuwse partijen zoals bedrijven, maatschappelijke organisaties, burgercoöperaties en onderwijsinstellingen. Planning is dat eind 2019 een RES 1.0 gereed is, die vervolgens door alle Zeeuwse overheden wordt vastgesteld. Vervolgens zal uitvoering kunnen starten, vindt concretisering van de strategie plaats via de regionale structuurvisie warmte, maar vindt ook direct een doorontwikkeling plaats richting een RES 2.0.

Smart Delta Resources (SDR) is een industrieplatform waarvan de 11 grootste industriële bedrijven van Zeeland (incl. de Gentse Kanaalzone en Bergen op Zoom) lid zijn. Ook de provincie Zeeland is lid en zit in de board waar besluitvorming plaatsvindt. Ondersteuning en projectleider worden geleverd door ontwikkelingsmaatschappij Impuls.

Klimaatadaptatie

Omschrijving

In 2014 is het nationale Deltaprogramma gepresenteerd, een visie van de gezamenlijke overheden in Nederland op de vraag hoe Nederland zich beschermt tegen klimaatverandering. Het Deltaprogramma is een visie voor 2050, met een doorkijk naar 2100.

Het voorkeursscenario voor de Deltabeslissing Ruimtelijke adaptatie stelt de ruimtelijke inrichting van Nederland centraal. In 2050 moet de ruimte in ons land, en dus ook Zeeland, zodanig zijn ingericht dat we voorbereid zijn op extreme regenval, langdurige droogte, een grotere kans op hittegolven en een toename van het overstromingsrisico. Zeeland dient dan voorbereid te zijn, zodat extreem weer niet tot grote schade en maatschappelijke ontwrichting leidt. Om dat doel te halen dient er in 2020 een adaptatiestrategie te zijn geformuleerd en geborgd, die vervolgens via concrete maatregelen wordt uitgevoerd.

De klimaat adaptatiestrategie kent een sterke relatie met het Zeeuwse Deltaplan Zoetwater. Het Zeeuwse Deltaplan Zoetwater, wat begin 2020 gereed moet zijn, kent een versnelde doorlooptijd en zal als bouwsteen voor de opgave Klimaatadaptatie dienen. De Herijking van het Deltaprogramma kent het schaalniveau van heel Nederland en het gebied Zuidwestelijke Delta. Dit proces volgt een eigen planning en doorlooptijd.

De strategische opgave "Klimaatadaptatie" richt zich dus op het opstellen van een Regionale Klimaatadaptatiestrategie en het opstellen van een Zeeuws Deltaplan Zoetwater.

Ambitie

Klimaatadaptatie is een opgave van iedereen in Zeeland. Zeeland, met haar ligging in de Zuidwestelijke Delta, is een regio waar alles samen komt: zeespiegelstijging, wateroverlast, hitte en droogte. Met als gevolg toenemende verzilting en het zoeken naar evenwicht tussen water vasthouden en water afvoeren. Dit raakt veel sectoren, aanpassen aan veranderende klimaatomstandigheden doe je daarom niet alleen. Dit vertaalt zich in de ambitie om eind 2020 een gezamenlijke Zeeuwse Klimaatadaptatiestrategie te hebben en een Zeeuws Deltaplan Zoetwater op te stellen begin 2020. Hierbij hoort ook een uitvoeringsprogramma, waarin concrete maatregelen worden voorgesteld.

Inzet

De opgave Klimaatadaptatie komt voort uit bovengenoemde Deltaprogramma. Hier wordt via een aantal stappen naar een Klimaatadaptatie Strategie Zeeland (KaSZ) toegewerkt. Alle Zeeuwse overheden hebben in 2019 een klimaatstresstest uitgevoerd. Hieruit moet een beeld ontstaan van de effecten van klimaatverandering op de eigen organisatie en het totale grondgebied Zeeland. Aansluitend is eind 2019 begonnen met het voeren van de Risicodialoog. De dialoog zet in op twee punten: enerzijds het vergroten van bewustwording in de samenleving en anderzijds de basis leggen voor de strategie en uitvoeringsagenda. De risicodialoog biedt inzicht in welke kwetsbaarheden acceptabel zijn en welke om actie vragen. Concreet gaat het hier om het verschil tussen risico's die Zeeland wil vermijden (grote schade, kans dat er slachtoffers vallen, maatschappelijke ontwrichting) en risico's die 'hinderlijk' zijn (tijdelijke hinder, geen slachtoffers, geen schade).

Klimaatadaptatiestrategie

In 2020 gaat de aandacht vervolgens met name uit naar het opstellen van de Strategie en uitvoeringsprogramma: De kennis van de klimaatstresstesten en de opbrengst uit de risicodialoog wordt samengebracht in een KaSZ. Hierin wordt tevens de opgedane kennis uit al uitgevoerde projecten meegenomen. De strategie bestaat uit drie onderdelen: (1) de Zeeuwse strategie, (2) de lokale strategie en (3) aanbevelingen voor nader onderzoek of toekomstige vervolgacties. Deze zullen doorvertaald worden in de omgevingsvisie, omgevingsverordening en een uitvoeringsprogramma.

Er zijn een tweetal onderwerpen waar specifieke aandacht naar uitgaat omdat de Provincie daarin een bepalende rol vervult. Het eerste is het programma Regionale Keringen. In 2020 wordt het stelsel van regionale keringen vastgesteld en van een norm voorzien. Dit maakt onderdeel uit van het onderdeel overstromingen in de adaptatiestrategie. Het tweede is Zoetwater.

Deltaplan Zoetwater

Met betrekking tot het deltaplan zoetwater is in de afgelopen jaren de proeftuin zoetwater gestart. Hierin wordt op diverse locaties in Zeeland, samen met ondernemers, waterbeheerders, gemeenten en onderzoeksinstituten via praktijkonderzoek in pilots kennis opgedaan om waterbeschikbaarheid te vergroten. In het Deltaplan Zoetwater wordt de opgedane kennis samengebracht en ruimtelijk vertaald naar geschiktheid in Zeeland. Dit vertaalt zich in een kansenkaart. In 2020 wordt op basis daarvan onderzocht naar samenwerkingsverbanden om de kennis verder in praktijk te brengen. Tevens wordt een vergelijking gemaakt tussen de metingen van het zoet-zout grensvlak in de ondergrond uit 2017 en de huidige situatie.

Herijking deltaprogramma

Tussen bovengenoemde stappen zijn sterke dwarsverbanden. De opgave “klimaatadaptatie” is, zoals gezegd, onderdeel van een grotere maatschappelijke opgave. Tegelijkertijd vindt de herijking van het Deltaprogramma plaats. De herijking is een landelijk traject, waarbij voor Zeeland met name de gevolgen van zeespiegelstijging en zoet water beschikbaarheid belangrijke thema's zijn.

Relatie uitvoeringsprogramma

Gedurende het proces om te komen tot een klimaatadaptatiestrategie en een deltaplan zoetwater is er beperkte uitvoering. Ingezet wordt op maatregelen die altijd goed zijn en bij voorkeur meerdere opgaven dienen. Er lopen subsidies voor groene daken en groene schoolpleinen. De proeftuin zoetwater wordt voortgezet en mogelijk uitgebreid binnen de aanpak van het deltaplan Zoetwater. Daarnaast zijn er relaties met de uitvoering van de Zuidwestelijke delta en het regulier waterbeheer, beiden belegd in het programma Fysieke leefomgeving.

Proces

Klimaatadaptatie is een vraagstuk dat via netwerksturing wordt aangepakt. In de Zeeuwse Waterrochtend zitten alle overheden in Zeeland die betrokken zijn bij water in het algemeen, en klimaatadaptatie in het bijzonder. Hier vindt afstemming en besluitvorming plaats over het proces. Elke partij heeft daarnaast haar eigen bestuurlijke besluitvorming. Elk klimaatthema kent een eigen bestuurlijke trekker. Samen vormen ze het bestuurlijk kernteam.

Nadat in 2019 de stresstesten zijn uitgevoerd, is de volgende stap in het proces van klimaatadaptatie om dit in de risicodialoog te vertalen. Deze stap wordt begin 2020 afgerond. In 2020 worden stresstesten en dialoog opbrengsten omgezet in een strategie en uitvoeringsprogramma.

Voor het thema zoetwater vindt een korter proces plaats. Uitgangspunt is het beleid uit het omgevingsplan: zelfvoorziening, met beperkte mogelijkheden voor externe aanvoer. Inzet is het vergroten van de zoetwaterbeschikbaarheid. Het najaar van 2019 is gebruikt om een start te maken om samen met de belangrijkste stakeholders de behoefte en wensen in kaart te brengen. De kennis en onderzoeksvragen worden begin 2020 omgezet in een kansenkaart waterbeschikbaarheid. Samen met alle betrokkenen wordt op basis daarvan de opgedane kennis actief verder gebracht in gebieden waar dat kansrijk is.

Ruimtelijke kwaliteit

Omschrijving

Legostenen*:

- Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 inclusief Milieu Effect Rapportage (MER) en Zeeuwse Omgevingsverordening 2021
- Bouwstenen die worden ontwikkeld vanuit lopende pilots zoals de Veerse Meer visie, de woonvisie, de Regionale energiestrategie en de klimaatadaptatie strategie
- Inbrengen Zeeuwse standpunten bij de Nationale Omgevingsvisie (NOVI). Inzet op het NOVI - gebied Kanaalzone en wellicht de kustvisie
- BO MIRT en de opvolger daarvan, het BO voor de Omgevingsagenda Zeeland/Zuid-Holland.

*gebaseerd op de tabel muv de strategische visie wonen, die zit bij fysieke leefomgeving

Ambitie

Op 1 januari 2021 treedt de Omgevingswet in werking. Deze strategische opgave richt zich op het middels bouwstenen opstellen van de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 en de bijbehorende Omgevingsverordening 2021 en deze te verbinden met de NOVI Omgevingsagenda landsdeel Zeeland/Zuid-Holland.

Daarmee heeft deze strategische opgave een dubbel doel namelijk:

- Uiterlijk op 1 januari 2021 een breed gedragen voor alle partijen bruikbare Zeeuwse Omgevingsvisie 2021, de bijbehorende Omgevingsverordening 2021 en Milieueffectrapportage vaststellen en in werking laten treden. Daarbij is het de uitdaging om het proces zo in te richten dat in gezamenlijkheid met alle partijen Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 wordt opgesteld. De werkvorm die door Provinciale Staten is vastgesteld is het opstellen van de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 met behulp van bouwstenen. Deze bouwstenen krijgen door co-creatie samen met onze netwerkpartners vorm. Voor bouwstenen waar zich geen externe netwerkpartners hebben aangemeld als opstellers zal de Provincie het initiatief nemen de bouwsteen samen met het netwerk op te stellen.
- Inbrengen van de Zeeuwse standpunten bij de Nationale Omgevingsvisie die van 20 augustus tot en met 30 september ter inzage ligt. Aandachtspunt hierbij is in ieder geval het aanmelden van de Kanaalzone en wellicht ook de kustzone als NOVI gebied.
- Inbreng van gezamenlijke opgaven voor rijk en Regio in de NOVI Omgevingsagenda landsdeel Zeeland /Zuid-Holland.

Inzet

De Zeeuwse Omgevingsvisie en Omgevingsverordening zijn in het stadium van opstellen. De werkwijze is bepaald, nu zal de inhoud moeten worden gevormd. Dat gebeurt met behulp van vier gebiedstafels te weten landelijk gebied, stedelijk gebied, kust- en Deltawateren en Havens en industriegebieden. Het doel is dat zowel de al lopende visie trajecten als de nu nog te ontwikkelen bouwstenen voor maart 2020 worden uitgewerkt door de stakeholders die zich hebben opgegeven als opstellers van de bouwstenen. Ze gaan dit doen samen met de stakeholders die zich hebben opgegeven als meedenkers. De ambtelijke en bestuurlijke integratie van deze gebiedstafels vindt plaats via de integratiegroep die in november/december voor het eerst bij elkaar zal komen. Aan de vier gebiedstafels zijn in totaal 39 onderwerpen meegegeven die bij de betreffende tafel horen en daar ook als bouwsteen zullen worden uitgewerkt. De bouwstenen regionale energiestrategie en klimaat adaptatiestrategie zullen in de processen die hiervoor lopen worden uitgewerkt en direct aan de integratietafel worden aangeboden.

Parallel aan het traject van de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 wordt de Omgevingsverordening 2021 opgesteld. In de Omgevingsverordening 2021 worden de provinciale belangen uit de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 juridisch geborgd. De huidige verordening is geanalyseerd en de nieuwe hoofdstructuur inmiddels gekozen. Momenteel wordt de omgevingsverordening Omgevingswet-proof gemaakt. Het is de bedoeling dat de ontwerp Zeeuwse Omgevingsvisie 2021, samen met de ontwerp Omgevingsverordening 2021 en de ontwerp MER in maart 2020 ter inzage worden gelegd en eind

2020 definitief worden vastgesteld. De Omgevingsvisie en -verordening dienen uiterlijk op 1 januari 2021 in werking te treden.

Met het Rijk en met de Provincie Zuid Holland wordt een Omgevingsagenda opgesteld in het kader van de NOVI. Daarin worden afspraken gemaakt over de integrale gebiedsagenda voor Rijk en regio. Onderdeel hiervan is de bestaande MIRT gebiedsagenda en het benoemen van de Kanaalzone en mogelijk ook de kustzone NOVI-gebied.

Proces

Na de vaststelling van de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 inclusief de Omgevingsverordening 2021 en de MER volgt vrijwel gelijk een volgende fase van het proces. Er is immers gekozen voor een flexibel traject waarbij de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 een dynamisch document is waar op 1 januari 2021 al een aantal bouwstenen in zijn opgenomen maar waar na 1 januari 2021 nog nieuwe bouwstenen aan zullen worden toegevoegd. Dat betekent een flexibel traject waarbij gelijk na de vaststelling van de Zeeuwse Omgevingsvisie/verordening gestart gaat worden met de volgende tranche. Nu is al bekend dat de Veerse Meer visie waarschijnlijk in de volgende tranche zal worden opgenomen.

De uitvoering van de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 zal zitten in de uitwerking van de strategische lange termijn perspectieven uit de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 in programma's en projecten. Deze programma's en projecten zullen vorm krijgen tijdens het proces om te komen tot een Zeeuwse Omgevingsvisie 2021. Daar waar zaken juridisch geborgd moeten worden, zal dat via de Omgevingsverordening gebeuren.

Netwerkpartners en wat zij hierin betekenen

De netwerkpartners van de Zeeuwse Omgevingsvisie bestrijken alle partijen die zich in Zeeland bezig houden met de fysieke leefomgeving. De partijen in het netwerk die betrokken zijn bij het opstellen van de bouwstenen van de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 zijn:

- Overheden en semi-overheden: Rijk, Rijkswaterstaat, Waterschap Scheldestromen, Gemeenten, RUD, GGD, VRZ, Impuls;
- Maatschappelijke organisaties: ZMF, landschapsbeheerorganisaties, diverse stichtingen zoals cultureel erfgoed;
- Bedrijfsleven: North Sea Ports, BZW, detailhandel Nederland, Vecabo, TOZ, Hiswa;
- Onderwijs en wetenschap: UCR, HZ, Scalda

Aan de partijen betrokken bij het netwerk is gevraagd om samen met ons de bouwstenen voor de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 op te stellen of om mee te denken met de opstellers van de bouwstenen. Voor het opstellen en meedenken hebben in totaal 103 deelnemers zich aangemeld. Daar waar er geen opstellers zijn gevonden zal vanuit de provinciale organisatie het initiatief worden genomen om de betreffende bouwsteen uit te werken. Dat geldt voor de bouwstenen: leefbaarheid, bevolkingsontwikkeling, onderwijs, voorzieningen, woonomgeving en stedelijk groen, visserij, arbeidsmarkt en economie, milieu en geluid. Voor alle bouwstenen hebben zich meedenkers aangemeld.

Alle bouwstenen worden vervolgens besproken in de gebiedstafels en geïntegreerd in de ambtelijke en bestuurlijke integratiegroep. Onze netwerkpartners zijn daarbij aangesloten. Naast de samenwerking in de gebiedstafels en integratiegroep wordt met de andere overheden samengewerkt in de werkgroep Omgevingsvisie van het Samenwerkingsplatform Omgevingswet Zeeland (SPOZ). Het traject voor de Omgevingsverordening loopt parallel aan de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021. Het SPOZ zal gebruikt worden om de concepten/ontwerp van de Omgevingsverordening 2021 met de andere overheden te bespreken. Tegelijk met de visie zal het ontwerp van de verordening en de ontwerp MER ter inzage gelegd worden.

Slimme mobiliteit

Omschrijving

Om mee te doen in de maatschappij moet je je kunnen verplaatsen: naar het werk, naar school, naar de winkel. Goede bereikbaarheid is daarom cruciaal voor de leefbaarheid en vitaliteit van Zeeland. Veel mensen kunnen zelf in hun mobiliteit voorzien, en voor de lange afstand is de trein een prettig alternatief voor de eigen auto. Maar de afgelopen jaren neemt het gebruik van het openbaar busvervoer, met vaste routes en vaste tijden, steeds verder af: het aantal jongeren neemt af, het gebruik van de e-bike neemt toe en ouderen blijven langer autorijden. Tegelijkertijd blijft het hebben van mobiliteitskeuzes naast de eigen auto belangrijk als alternatief en om ook diegenen zonder rijbewijs mobiliteit te bieden. Het mobiliteitssysteem zoals het nu werkt pas door de ontwikkelingen steeds minder bij de huidige tijd. Er zijn veranderingen nodig. Die veranderingen betreffen zowel de manier waarop mobiliteit wordt aangeboden, als de infrastructuur die daarvoor nodig is.

Ambitie

Het komen tot een toekomstgericht mobiliteitssysteem, dat slimmer, sneller en schoner is en inspeelt op de technologische ontwikkelingen. Randvoorwaarden daarbij zijn betaalbaarheid, zekerheid, keuzevrijheid en toegankelijkheid.

Inzet

De uitdaging voor de komende jaren is de stap te maken naar slimme mobiliteit. Hierbij stemmen we het aanbod af op de vraag naar betaalbare mobiliteit. Dat doen we door een samenspel van innovatieve technologische systemen en klassieke vervoersvormen (bus, trein, boot). De technologische ontwikkelingen bieden nieuwe mobiliteit én kansen voor het gemak waarmee tussen modaliteiten kan worden gewisseld, maar ook digitale voorzieningen waardoor reizen niet langer nodig is. Inclusief systemen voor betalen en reserveren die meer flexibiliteit bieden. Dromen over de toekomst en ontwikkelingen vanuit een op te stellen mobiliteitsstrategie in gang zetten gaan daarbij hand in hand. Zeeland wordt daarbij één van de proeftuinen Smart Mobility in Nederland, waarbij in wisselwerking met proeven en pilots in andere regio's inzet wordt gepleegd.

De trein is belangrijk voor de verbindingen binnen Zeeland, maar ook voor de relatie met de Randstad en Noord-Brabant. Die functie willen we versterken. In overleg met regionale partijen en met NS, Prorail en ministerie van I&W is het noodzakelijk zowel de opties binnen de periode van de huidige NS-concessie als voor de periode vanaf 2025 te bespreken en te bezien in de totale toekomstige ontwikkeling.

Het busvervoer binnen Zeeland en van en naar omliggende regio's is vooral belangrijk voor mensen die geen alternatief hebben. Fiets, e-bike, (deel)auto en carpoolapps kunnen voor een steeds groter deel voorzien in de mobiliteit binnen Zeeland. Technologische ontwikkelingen zorgen ervoor dat de nadelen van auto en fiets minder groot worden: elektrische voertuigen leveren geen uitstoot meer op en de e-bike vergroot de actieradius van de fietser aanzienlijk. In het kader van het klimaatakkoord en de regionale energiestrategie zal de mobiliteitsaanpak regionaal verder worden vormgegeven, waarbij de inzet op steeds schonere mobiliteit uitgangspunt is.

De technologische ontwikkelingen hebben ook betekenis voor de infrastructuur. Doordat nieuwe (data)infrastructuur nodig is om de ontwikkelingen te ondersteunen én doordat de vraagstukken voor de inrichting van je fiets- en weginfrastructuur veranderen.

Initiatieven uit de markt, zoals het delen van (bij voorkeur elektrische) voertuigen, creëren aanvullende mogelijkheden. Maar niet iedereen heeft een auto of kan fietsen. De groep die afhankelijk is van de bus wordt steeds kleiner, maar ook hen willen we een – voor henzelf en voor ons – betaalbare voorziening bieden. Scholieren en studenten zijn een belangrijke doelgroep. Vandaar dat vanuit de regio-deal een gezamenlijke inzet van Rijk en Provincie wordt gepleegd om slimme en snelle verbindingen voor de mobiliteit van scholieren en scholieren te onderzoeken en uit te proberen.

Proces

De transitie in het mobiliteitssysteem zijn vooralsnog vanuit verschillende invalshoeken aangevlogen; vanuit het huidige OV-systeem (Ontwikkelagenda van OV naar Slimme Mobiliteit), vanuit de energietransitie en vanuit de kansen van nieuwe technologieën. Betrokken partners hierin zijn veelal dezelfde partijen: overheden (gemeenten, waterschap, Rijk, Prorail), organisaties zoals scholen en

zorginstellingen, vervoersbedrijven (Connexxion, WMO-vervoerders, NS), bedrijfsleven en reizigersorganisaties.

Eerste stap in de strategische opgave is om de gezamenlijke urgentie en het gezamenlijke belang van partijen met elkaar te bespreken, waarin een belangrijk moment de slimme mobiliteit conferentie wordt.

Voor de Provincie als opdrachtgevers is een belangrijk aandachtspunt dat in 2024 onze eigen busconcessie afloopt. De voorbereiding op de aanbesteding van een nieuwe concessie (in welke vorm dan ook) zal begin 2021 moeten kunnen starten.

Zichtbaar Zeeland

Omschrijving

Zeeland heeft een sterk imago als toeristische bestemming, maar er wordt anders naar Zeeland gekeken als het gaat om leven en werken. Uit onderzoek blijkt dat mensen buiten Zeeland het idee hebben dat hier geen banen zijn en geven ze aan Zeeland niet aantrekkelijk te vinden als vestigingsplaats. Voor Zeeland is dit een majeur probleem omdat voor diverse vraagstukken mensen van buiten Zeeland nodig zijn. Er zijn bijvoorbeeld tekorten op de arbeidsmarkt en door vergrijzing en ontgroening komt een bepaald voorzieningenniveau en daarmee de leefbaarheid onder druk te staan. Het is dus noodzakelijk om het imago van Zeeland te versterken zodat meer mensen gaan overwegen om in Zeeland te gaan wonen, studeren en/of werken.

Ambitie

Het gemeenschappelijke doel is een 'Sterk profiel van & imago voor Zeeland' neerzetten als regio waar het goed leven en werken is. Er is een gezonde bevolkingsopbouw, een sterke economie en voldoende arbeidspotentieel en studenten. Die gemeenschappelijke doelstelling is alleen haalbaar als er intensief wordt samen gewerkt en er voldoende uitvoeringskracht is. De ambitie is om de vereiste samenwerking en uitvoeringskracht snel van de grond te krijgen. Verschillende partijen in Zeeland hebben hun krachten gebundeld om dit proces samen te gaan vormgeven en uitvoeren (in 'Zeeland Partners' dat in verbinding staat met de Economic Board Zeeland).

Inzet

Zorgen voor een sterker imago is een brede opgave met een oneindig karakter. Ook kunnen de indirecte doelstellingen wisselen. Doel voor de komende jaren is het aantrekken van nieuwe vestigers, om te wonen, werken en studeren. Het behouden van werkgevers voor Zeeland, door te faciliteren dat de personeelsbehoefte adequaat kan worden ingevuld, en het versterken van het voorzieningenniveau zijn daar weer beoogde effecten van. Deze opgave hangt dan ook sterk samen met andere ambities als economische ontwikkeling en leefbaarheid.

Alle Zeeuwse partijen (overheden, bedrijven, instellingen, onderwijs, etc.) zijn gebaat bij een goed imago en kunnen hier aan bijdragen. Een aanpak van alles met iedereen is echter niet werkbaar en daarom wordt in eerste instantie uitvoeringskracht georganiseerd rondom het meest acute vraagstuk: de arbeidsmarkt. Maar ook binnen dat vraagstuk zijn wisselende allianties nodig. Voor het aantrekken van huisartsen heb je andere partijen nodig dan voor procesoperators. De prioriteit ligt daarom nu in het organiseren van samenwerking en uitvoeringskracht, publiek-privaat, zodat deze allianties effectief en resultaatgericht aan de slag kunnen.

Proces

Zichtbaar Zeeland is een vraagstuk dat via netwerksturing wordt aangepakt. In het samenwerkingsverband Zeeland Partners (in oprichting) werken overheden, onderwijs en ondernemers samen aan een samenwerkingsmodel waarin krachten gebundeld zijn. De Provincie Zeeland is initiator en lid van de stuurgroep en werkgroep die deze samenwerking, samenhang en uitvoeringskracht voor wonen, studeren en werken organiseert. En waarbij nauwe samenwerking met VVV Zeeland en Invest in Zeeland en andere relevante organisaties voorzien is (Zeeland Partners). Deze marketingorganisatie kan gebruik maken van de door de Provincie Zeeland ontwikkelde platform voor leven en werken, gebaseerd op slimme technologie en data. Deze konden ontwikkeld worden doordat de aanvraag hiervoor d.m.v. de regiofiche arbeidsmarkt gehonoreerd werd. De uitvoering van lopende programma's en activiteiten die in het Coalitieakkoord beschreven staan onder de Strategische Opgave Zichtbaar Zeeland, zoals Aanvalsteam Arbeidsmarkt, Campus Zeeland, Evenementen, Platform wonen en werken en Marketingacties, worden beschreven in de (uitvoerings)programma's Regionale Economie en Leefbaarheid, Cultuur en Erfgoed.

2. Programma Fysieke leefomgeving

Inleiding en ontwikkelingen

Zeeland. Land in zee. De naam zegt genoeg. Eilanden, zeearmen, zandplaten: de regio heeft een kustlijn van 650 km. Overal in Zeeland sta je binnen een kwartier aan open water. Die ligging in zee, dat samenspel tussen water en land, zilt en zoet, eb en vloed, onderscheidt Zeeland van alle andere regio's in dit deel van Europa. Deze unieke ligging, het Zeeuwse kapitaal biedt ondernemers en inwoners innovatieve mogelijkheden en ruimte om te pionieren en vraagt tegelijk om de bescherming daarvan.

In dit begrotingshoofdstuk staan twee opgaven centraal twee onderdelen centraal die bijdragen aan het creëren van kansen voor en de bescherming van het Zeeuwse kapitaal. Uitgangspunt voor de beide opgaven is het in september 2018 vastgestelde Omgevingsplan Zeeland 2018. Dit omgevingsplan is het geldende strategisch beleidskader voor de fysieke omgeving.

De twee opgaven zijn:

1. Omgevingswet en Omgevingsvisie 2020
2. Het ontwikkelen van een Kwaliteitskust

Reguliere taken

Via uitvoering van de wettelijke milieutaken wordt ingezet op het beschermen en het versterken van de milieukwaliteit van onze fysieke leefomgeving. Uitdaging is om met de uitvoering de milieukwaliteit te versterken terwijl de economische belangen niet uit het oog worden verloren. Dit doet de Provincie samen met andere overheden en maatschappelijke partners. De uitvoering van het milieubeleid is gemandateerd aan de RUD Zeeland en voor de Brzo taken aan de DCMR, zijnde de Brzo-RUD.

Speerpunten

- Uitwerken beleid uit het omgevingsplan Zeeland 2018. Dit beleid is onderverdeeld in vier strategische toekomstgerichte opgaven namelijk:
  - een duurzame en concurrerende economie
  - een klimaatbestendige en -neutrale samenleving
  - een waardevolle leefomgeving
  - een toekomstbestendige, bereikbare woon-, werk- en verblijfsomgeving
- Verder met het uitwerken van de inwerkingtreding Omgevingswet in 2021 met:
  - uitwerken rollen, kaders en visievorming Omgevingsvisie 2021 mbv brede dialogen met het netwerk (overheden, bedrijfsleven, onderwijs en andere maatschappelijke organisaties)
  - uitwerken kaderagenda en richtingennotitie Omgevingsvisie 2021
  - starten met het opstellen Omgevingsverordening mbv brede dialogen met het netwerk (inwerkingtreding 1 januari 2021)
  - uitwerken relatiebeheer en veranderingen organisatie in relatie tot het inwerking treden van de omgevingswet op 1 januari 2021
- Brzo taken worden op bepaalde wijze door DCMR uitgevoerd
- Met RUD Zeeland wordt afgerekend op basis van afspraken die worden gemaakt in kader van evaluatie pxq systeem
- De acties uitvoeren uit het milieuprogramma 2019 uitvoeren zoals:
  - uitwerken en uitvoeren van projectplan zeer zorgwekkende stoffen;
  - meewerken aan de totstandkoming van het Nationaal Actieprogramma Luchtkwaliteit;
  - uitvoeren onderzoek uitbreiding luchtmeetnet uitvoeren van de in 2020 geplande acties zoals opgenomen in het VTH + s programma

- uitwerken en oppakken coördinatietaak vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH)
- Kwaliteitskust; recreatie, toerisme en vrije tijd
  - Uitvoering geven aan de aandachtsgebieden en strandovergangen in het kader van het uitvoeringsprogramma Kustvisie
  - Stimulering kwaliteitsverbetering verblijfsrecreatie in Zeeland
  - Status vijfsterrenfietsprovincie verder verstevigen.
  - Zeeuwse natuur beter bekend en beleefbaar maken voor bewoner, toerist en recreant
  - Toeristische data en informatie digitaal beter zichtbaar, vindbaar en herbruikbaar maken

Beleidskader

- Omgevingsplan Zeeland 2018
- Omgevingsverordening Zeeland 2018
- Natuurvisie
- Economische Agenda
- Programma Vergunningverlening, toezicht en handhaving + specialisaties 2018
- Milieuprogramma 2018-2022
- Verordening kwaliteit vergunningverlening, toezicht en handhaving omgevingsrecht Zeeland 2016
- Beleidsnota Natuurwetgeving
- Natuurbeheerplan Zeeland

Reguliere taken

- Vergunningverlening, toezicht en handhaving bij bedrijven, waarvoor de Provincie vergunningverlenend gezag is
- Vergunningverlening en toezicht op bodemsaneringen en nazorg
- Uitvoering van bodemonderzoeken en bodemsaneringen
- Vergunningverlening, toezicht en handhaving voor vuurwerkevenementen, luchtvaart, ontgrondingen en grondwateronttrekkingen
- Uitvoeren programma Impuls omgevingsveiligheid
- Accounthouderschap van de RUD Zeeland en de Brzo RUD (DCMR)
- Interbestuurlijk toezicht voor wat r.o. en milieutaken betreft
- Overleg over ruimtelijke plannen met betrokken bestuursorganen
- Toezicht op huisvesting statushouders
- Relatiebeheer met gemeenten
- Nazorg gesloten stortplaatsen

Omgevingswet en Omgevingsvisie

In 2020 zetten we het proces voort om op 1 januari 2021 te kunnen voldoen aan de nieuwe Omgevingswet die dan in werking treedt. De omgevingswet is de grootste wetswijziging sinds de invoering van de grondwet. In de omgevingswet worden 26 wetten en meer dan honderd ministeriele regelingen op het gebied van ruimte, wonen, milieu, natuur, water en infrastructuur samengevoegd. Het doel van de omgevingswet is: *“van bescherming van de fysieke leefomgeving via een werende*

benadering van activiteiten, naar een beleidscyclus waar de continue zorg voor de kwaliteit van de fysieke leefomgeving centraal staat en ruimte ontstaat voor ontwikkeling.”

Door deze nieuwe wet verandert er veel in Zeeland. Ook de rol van de Provincie verandert. De omgevingswet geeft aan dat burgers en initiatiefnemers niet langer geconfronteerd moeten worden met een gefragmenteerde overheid. Alle overheden zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor de fysieke leefomgeving. Om dit te bereiken moeten de overheden onder de omgevingswet intensiever samenwerken. De Provincie kan hierin de rol van regisseur en facilitator vervullen. Deze rol willen we het komende jaar, samen met de andere overheden vormgeven. Een voorbeeld hiervan is dat we de plannen voor de leefomgeving steeds meer vanaf het begin in samenspraak met alle betrokkenen ontwikkelen. Deze cultuuromslag onder de Omgevingswet sluit nauw aan bij de ambitie van de organisatie om op een andere manier samen te werken. We zien dit als een gezamenlijke regionale leerreis.

Tot de inwerkingtreding van de Omgevingsvisie is het in september 2018 vastgestelde Omgevingsplan Zeeland 2018 het geldende strategisch beleidskader voor de fysieke omgeving.

Maatschappelijk effect

Met de voorbereiding op de Omgevingswet en de vier andere strategische opgaven draagt de Provincie bij aan een nieuwe manier van samenwerken tussen overheden onderling en tussen overheden en het netwerk. Het doel is een gezonde, veilige leefomgeving en het doelmatig gebruik van de beschikbare ruimte, waardoor ook directe bijdrage geleverd wordt aan het versterken van de recreatieve en toeristische aantrekkingskracht van Zeeland.

Maatschappelijk effect Kwaliteitskust

Versterking recreatieve en toeristische aantrekkingskracht van Zeeland door het versterken van de kwaliteit van natuur, landschap, mobiliteit, recreatief- toeristische voorzieningen en stimuleren van ondernemers. Indirect wordt daarmee een bijdrage geleverd aan werkgelegenheid, draagkracht voor voorzieningen en de leefomgeving in Zeeland.

Doelstellingen

Vorbereiding omgevingswet

Uiterlijk op het moment van het inwerkingtreden van de omgevingswet, naar verwachting op 1 januari 2021, werken volgens de gedachte achter de omgevingswet.

Acties

In 2020 werken we, samen met het netwerk en de andere overheden aan de uitwerking van de kaderagenda, richtingennotitie en kaders voor de Omgevingsvisie.

Invulling geven aan opgave gericht werken en vroegtijdig samenwerken.

Samen met het netwerk en de andere overheden uitvoeren van enkele pilots.

Vorbereidingsacties vormgeven digitaal stelsel Omgevingswet en interne- en externe samenwerkingsstructuren, organisatieverandering.

Kwaliteitskust

De kust, stranden en duinen, met daarachter het agrarisch landschap, aantrekkelijke dorpen en steden, de zilte natuur, onderscheidende evenementen en activiteiten, vormen samen een belangrijk kapitaal voor Zeeland, zowel voor bewoners, als voor bezoekers. Het in stand houden van die basiswaarden en toch economische ontwikkeling mogelijk maken is een gezamenlijke opgave voor onder andere gemeenten, (recreatieve) ondernemers, milieuorganisaties, waterschap, Rijkswaterstaat en de provincie. Activiteiten die hiervoor worden ontplooid zijn de uitvoering van het actieprogramma van de kustvisie waaronder versterking van de Zeeuwse kust door gebiedsontwikkeling en het verhogen van de vitaliteit van de verblijfsrecreatie, het stimuleren van (digitale) innovatie in de

vrijtijdssector, ontwikkelen natuurbranding en natuurbeleving, stimuleren van een duurzaam toeristisch mobiliteitsnetwerk en het verbinden voor en ontwikkelen tot een Gezond Zeeland.

Acties

Investeren in aandachtsgebieden en strandovergangen aan de kust en stimuleren van innovatie en kwaliteitsontwikkeling bij ondernemers.

- Uitvoering geven aan de aandachtsgebieden. In 2020 starten gemeenten met de uitvoering van minimaal 2 aandachtsgebieden (naar verwachting worden dit er 5), in vervolg op de gestarte activiteiten en uitwerkingen uit 2018 en 2019. Hiervoor worden o.a. middelen uit de regio-envelop benut.
- Realiseren verbeterde strandovergang en de directe omgeving op basis van de aanwezige omgevingskenmerken door gemeenten. Hiervoor worden o.a. middelen uit de regio-envelop benut.
- Het stimuleren van ondernemers op het gebied van kwaliteitsverbetering en innovatie door de inzet en begeleiding van Economische Impuls Zeeland
- Het fonds verblijfsrecreatie is in werking. Door Impuls Zeeland wordt met (familie)recreatiebedrijven in gesprek gegaan over een kwaliteitsslag waarmee hun bedrijf toekomstbestendig kan ontwikkelen. Naast de financiële investering via het een lening uit het fonds, worden kennis, kunde en netwerken beschikbaar gesteld aan recreatieondernemers en leveren hiermee een belangrijke bijdrage aan het versterken van de marktpositie en het toeristisch product van Zeeland.
- Stimulering van circulair bouwen in de verblijfsrecreatie door het informeren van ondernemers en het verstrekken van innovatievouchers door Economische Impuls Zeeland
- Vanuit het uitvoeringsprogramma Kustvisie samen met gemeenten en Rijkswaterstaat bezien of voldoende brede stranden te behouden zijn via (recreatieve) zandsuppleties in aanvulling op de suppleties in het kader van de waterveiligheid.

Stimuleren van het beter vindbaar en zichtbaar maken van informatie over toeristische activiteiten, ondernemers, verblijfsaccomodaties en evenementen voor recreant, toerist en inwoner.

- Toeristische data en informatie digitaal beter zichtbaar, vindbaar en herbruikbaar maken samen met de partners van de Toeristische Uitvoeringsalliantie.
- Ondersteunen van initiatieven uit het toeristisch bedrijfsleven die inspelen op de kansen van big data en technologische ontwikkelingen.

Natuur en het landschap in Zeeland beter bekend en beleefbaar maken.

- In de praktijk brengen in samenwerking met natuurorganisaties en toeristisch-recreatieve organisaties van de in 2019 ontwikkelde brandingstrategie.
- In of bij ten minste twee natuurgebieden extra (recreatieve) voorzieningen aanbrengen om de beleving van de natuur te vergroten.
- Gezamenlijk met partners en de Zeeuwse Natuur wordt een gezamenlijk plan tot uitvoering gebracht gericht op activiteiten die zorgen dat natuurgebieden kunnen worden beleefd, natuureducatie, natuurvoorlichting en –promotie.
- Toewerken naar het verkrijgen van de UNESCO GeoPark status als onderscheidend identiteitskeurmerk voor heel Zeeland, westelijk Noord-Brabant en het noordelijk deel van de provincies Oost-Vlaanderen en Antwerpen.
- Het totaal aan voorzieningen, activiteiten, bezienswaardigheden en programma's op het gebied van natuurbeleving is op één plaats vindbaar en duidelijke en overzichtelijk ontsloten.

Ontwikkelen van vervoersconcepten om de beleving van het Zeeuwse landschap en de Zeeuwse kust te vergroten.

- In beeld brengen toeristische mobiliteitsstromen via Europees project MOVE, met Kenniscentrum Kusttoerisme (KCKT), Walcherse gemeenten, UGent
- Vanuit het Europees project MOVE ten minste drie pilots duurzame mobiliteit uitvoeren.
- Faciliteren en eventueel uitvoeren innovatieve mobiliteitsconcepten (verdere verdieping samenwerking gemeenten)
- Status vijfsterrenfietsprovincie verder verstevigen. Uitwerken en uitvoeren belevingsconcepten (bijvoorbeeld Fietsen op het Strand, faciliteren en begeleiden transitie LF routes naar iconische routes, uitvoeren afspraken Rondje Pontje en verdere uitrol project bikesharing).

Met Gezond in Zeeland de natuurlijke kwaliteiten van Zeeland die een positieve invloed (kunnen) hebben op de gezondheid van bewoners én toeristen veel meer over het voetlicht brengen.

- Uitvoering SAIL (Europees project: Stay Active and Independent for Longer) (tot juli 2020);
- Stimuleren van nieuwe crossectorale initiatieven op het gebied van Natuur (gezond naar buiten), Sport en bewegen (gezond bewegen), Food (gezonde voeding), Recreatie (gezond recreëren) en/ of Vitaliteit/preventie (gezond blijven).
- Opvolgen van de in 2019 met door Impuls verleende vouchers ondersteunde initiatieven.
- Uitvoering programma Jong Leren Eten via IVN en De Zilte Academie Zeeland t.b.v. stimuleren gezonde voeding voor de jeugd/ jongeren (inwoners en recreanten)

Kwaliteit van ontwikkelingen rond de Deltawateren stimuleren

- Inzetten op totstandkoming van de Gebiedsvisie Veerse Meer als bouwsteen voor de Zeeuwse Omgevingsvisie.
- Bewaken van inbreng van gemeenten, maatschappelijke organisaties en ondernemers voor visies op de randen van de Deltawateren (Oosterschelde, Grevelingen, Westerschelde) ten behoeve van inbreng in de Zeeuwse Omgevingsvisie.

Goed woon- en werkklimaat

Bijdragen aan een gezonde en veilige leefomgeving.

Acties

In 2018 hebben GS nieuw beleid vastgesteld op het gebied van Vergunningverlening, toezicht, handhaving en specialisaties (VTH+s programma). In 2020 wordt verder gegaan met de implementatie en de uitvoering van dat programma.

Tevens hebben GS in 2018, ter uitwerking van het Omgevingsplan Zeeland 2018, het milieuprogramma 2018-2022 vastgesteld. In 2020 zal het milieuprogramma worden geactualiseerd.

In 2020 zullen de in dat jaar opgenomen acties uit dat milieuprogramma worden uitgevoerd.

- Het uitwerken en het uitvoeren van het projectplan zeer zorgwekkende stoffen;
- Het meewerken aan de totstandkoming van het Nationaal Actieprogramma Luchtkwaliteit;
- Het bepalen of tot uitbreiding van het Zeeuwse luchtmeetnet gekomen moet worden.

Voorts is het de bedoeling dat de RUD Zeeland in 2020 gaat werken en afrekenen volgens de PxQ methodiek.

Ook zal de DCMR de Brzo werkzaamheden voor de provincie in 2020 met eigen personeel uitvoeren.

Tenslotte is het de bedoeling dat de wettelijke coördinatietaak van de provincie op het gebied van vergunningverlening, toezicht en handhaving (met partners op bestuursrechtelijk- en strafrechtelijk vlak) verder wordt uitgewerkt en opgepakt in 2020.

Volgen van de beleidscyclus Big Eight VTH + S.

Door middel van het vaststellen van een uitvoeringsprogramma Vergunningverlening, toezicht en handhaving 2020, evaluatie van het Uitvoeringsprogramma toezicht en handhaving Wabo 2019 en monitoring van de acties die zijn opgenomen in het programma VTH + S in 2020

Invulling geven aan het opdrachtgeverschap van de RUD Zeeland en van de Brzo-RUD (DCMR).

Door middel van het afsluiten en monitoren van de dienstverleningsovereenkomsten 2020 conform kwaliteitsniveau 2.1, het evalueren van de jaarcijfers 2019 en het voorbereiden van de overeenkomsten voor het jaar 2021

Publiceren van informatie over VTH op internet en hiertoe de Gedragsregel handavingsinformatie aanpassen.

Toeziën op veilige zwemlocaties

In 2020 begeleiden van de uitvoering van bodemsaneringen.

Overleg met gemeenten over ruimtelijke plannen en –vergunningen (relatiebeheer)

Uitvoering nazorgplan gesloten stortplaats Koegorspolder

Trendindicatoren

Trendindicatoren	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Aantal geconstateerde overtredingen bij bedrijven waarvoor de Provincie de milieuvergunning verleent.							
Het aantal uitgevoerde emissiemetingen lucht	35	33	38	45	43		
Het aantal overtredingen van luchtvoorschriften	5	4	8	6	6		

Trendindicatoren	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Aantal klachten overlast.							
Aantal ingediende klachten	190	264	573	343	213		
Aantal klachtensituaties	132	215	123	84	35*		
Alle zwembaden en zwemgelegenheden waar in oppervlaktewater wordt gezwommen, voldoen in de periode 2012-2018 aan de veiligheidseisen (aantal overtredingen):							
Aantal zwembaden	130	128	128	122	124		
Aantal keren dat een overtreding is geconstateerd	25	17	46	32	20		
Aantal zwemgelegenheden in oppervlaktewater	55	55	54	57	55		
Aantal keren dat een overtreding is geconstateerd	0	0	0	0	1		
Aantal woningen binnen geluidszones rond industrieterreinen waarvoor geldt dat, ook na saneringsmaatregelen, de geluidsbelasting van 60 dB(A) wordt overschreden is in 2018 verminderd ten opzichte van 2012.	12	11	11	11	11		
Milieuhygiënische spoedlocaties bodemverontreiniging zijn uiterlijk in 2020 gesaneerd of beheersbaar gemaakt.							
Aantal spoedlocaties in uitvoering of nog op te pakken			11	10	9**		
Goede naleving bodemsanerings- en nazorgverplichtingen.							
• Aantal saneringen in uitvoering	31	54	35	55	44		
• Aantal overtredingen	4	1	3	7	0		
• Uitvoering nazorgplannen							1
Waterkwaliteit (oppervlaktewater)							
• percentage waterlichamen met een goede ecologische kwaliteit	0	0	0				
Aantal overnachtingen toeristische gasten	8.981.000	9.830.000	9.901.000	10.116.000	10.089.000	10.494.000	

Trendindicatoren	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Aantal overnachtingen vaste gasten***	nb	nb	nb	nb	7.000.000	8.100.000	
Tevredenheid over beleving van Zeeland****	8,15	8,13	8,14	8,31	8,27	nbn	

* Dit zijn de verschillende inrichtingen/locaties waarbij opgemerkt moet worden dat er bij een aantal locaties gedurende het jaar meerdere klachtsituaties zijn geweest. Zo zijn er over Scheepswerf Reimerswaal 68 klachten ontvangen in 2017.

** Er staan nog 10 locaties op de spoedlijst maar op slechts 4 locaties zijn de risico's nog niet weggenomen of beheerst; Op 2 locaties worden de risico's lang of eeuwigdurend beheerst; Op 7 locaties is een sanering in uitvoering. 2 locaties worden in 2018 opgepakt; Bij 1 locatie is de functie gewijzigd waardoor geen sprake meer is van risico's.

*** Nieuwe gegevens Kenniscentrum Kusttoerisme dat jaarlijks wordt verzameld op basis van toeristenbelasting.

**** Bron: CVO; algemeen oordeel van Nederlandse vakantiegangers voor hun vakantie in Zeeland.

Doelindicatoren

Doel	Indicator	Stand 2018	Streefwaarde 2020	Einddoel
Instrumenten voor omgevingswet tijdig vastgesteld door GS	Tijdige vaststelling Programma's		Starten voorbereiding Programma's	Vaststelling Programma's door GS
Invulling geven aan opgave gericht werken en vroegtijdig samenwerken onder Omgevingswet.	Per thema is de rolverdeling opgenomen bij de inhoudelijke uitwerking ervan.	Vaststellen proces door PS	Agenda vaststellen met daarin rolverdeling per thema.	Agenda met daarin rolverdeling per thema.
Milieubelasting door uitstoot bedrijven waarvoor de Provincie de milieuvergunning verleent, is in 2019 verminderd ten opzichte van 2006	Gemeten en berekende emissiegegevens	Nog niet bekend	Emissiegegevens zijn lager dan in 2006	Emissiegegevens zijn lager dan in 2006
Er wordt voldaan aan de wettelijke normen en grenswaarden voor een goede luchtkwaliteit	Gemeten immissiemetingen bij meetpunten Zierikzee en Philippine	Nog niet bekend	Blijft voldoen aan gestelde normen	Blijft voldoen aan gestelde normen
Toeristische bestedingen	De bestedingen gedaan door toeristen of ten behoeve van toeristen voor, tijdens en na de reis en het verblijf op de plaats van bestemming voor Zeeland	€ 1,85 mld.	€ 1,85 mld.	€ 1,9 mld.

Wat mag het kosten?

Bedragen x €1.000

Exploitatie	B2020
Lasten	
020101 Voorbereiding omgevingswet	397
020102 Kwaliteitskust	2.135
020103 Goed woon- en werkklimaat	7.700
029999 Ambtelijke inzet	2.920

Totaal Lasten	13.153
Baten	
020101 Voorbereiding omgevingswet	24
020103 Goed woon- en werkklimaat	207
Totaal Baten	231
Gerealiseerd saldo van baten en lasten	-12.922
Onttrekkingen	
980299 Bestemmingsreserves-Pr.2	-63
Resultaat na bestemming	-12.985

3. Programma Landelijk gebied, natuur en landbouw

Inleiding en ontwikkelingen

Het landelijk gebied herbergt een krachtige en dynamische agrarische keten. De landbouw is niet alleen belangrijk voor de regionale economie, maar ook als drager van het Zeeuwse landschap. Het produceren van kwalitatief hoogwaardig (en veilig) voedsel staat centraal. Ook wordt genoten van de zeer gewaardeerde natuurlijke omgeving en de waardevolle natuurgebieden die, soms complementair en soms verweven met de landbouw, mededragers zijn van een vitaal platteland. De staat waarin natuur en landbouw verkeren zijn daarmee cruciaal voor de vitaliteit van Zeeland.

Natuur is een kerntaak van de Provincie. Het gaat dan om alle facetten van het natuurbeleid: - ontwikkeling, -beheer, -bescherming, -herstel, verbreding en -beleving. De ambities en richting van het natuurbeleid liggen vast in de door Provinciale Staten vastgestelde Natuurvisie 2017-2022. Tevens zijn voor de onderdelen soortenbescherming/-beleid, faunabeleid en gebiedsbescherming meer op detailniveau de kaders door Provinciale Staten bepaald via de beleidsnota Natuurwetgeving. Zowel uit de Natuurvisie als uit de Beleidsnota Natuurwetgeving volgen een aantal concrete actiepunten voor 2020 en verder. Tegelijkertijd is onderkend dat met alleen het aanleggen van de restantopgave van natuur en goed natuurbeheer en -herstel de doelen op het gebied van biodiversiteit onvoldoende worden bediend. Een opgave die we voor het landelijk gebied verder invullen door in te zetten op het ondersteunen van de transitie naar een meer (zowel economisch als ecologisch) volhoudbare landbouw. In uw Staten zijn hierover ook moties aangenomen die dit ondersteunen.

Het realiseren van een transitie naar een meer volhoudbare landbouw wordt noodzakelijk geacht omdat de sector steeds vaker tegen grenzen aanloopt. Tekorten aan zoet water, wateroverlast, achteruitgang van de bodemvruchtbaarheid en bodembiodiversiteit, afname van waterkwaliteit, achteruitgang van biodiversiteit, toename uitstoot van stikstof, fosfaat, etc. zijn de (on)zichtbare bijkomstigheden die in de landbouw leven. Tegelijkertijd is de (productie)druk op de landbouw groot en zijn de eisen vanuit de keten fors, terwijl het inkomen van de boer door hogere kosten steeds meer onder druk komt te staan. Het bevorderen van kringlopen en in het verlengde daarvan het verhogen van de grondstoffenefficiëntie zijn opgaven die hier een bijdrage aan dienen te leveren.

Binnen het programma wordt daarbij uitwerking gegeven aan de vertaling van landelijk beleid naar de regio. Concreet heeft dit betrekking op de doelstellingen van de Landbouwvisie en het Klimaatakkoord voor de tafel Landbouw en Landgebruik. Ook vindt uitwerking van de Bossenstrategie van de Minister van LNV plaats.

Zowel de transitieopgave naar een volhoudbare landbouw als de doelstellingen biodiversiteit pakken we gezamenlijk als natuur en landbouw binnen dit programma op. Dit doen we niet alleen maar in overleg met o.a. de landbouwsector, natuurorganisaties en ondernemers. Belangrijke speerpunten zijn in ieder geval het verbeteren van de bodemvruchtbaarheid, de beschikbaarheid van voldoende zoet water en het versterken van de landschappelijke diversiteit (en in verlengde daarvan de biodiversiteit). Daarbij zullen nadrukkelijk de relaties en verbanden gezocht worden met o.a. het (agrarisch) natuurbeheer, maar ook met de andere opgaves zoals de klimaatopgave en de voedselagenda. De provinciale groundbank en het bijbehorende kavelruilinstrumentarium worden ingezet ter ondersteuning van het beoogde veranderproces. Waar mogelijk wordt daarbij aangehaakt op ontwikkelingen op Nationaal (landbouwvisie Rijk, IBP-aanpak Vitaal platteland) en Europees niveau (bijv. het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid).

Speerpunten

- In vervolg op de PAS met diverse ministeries, gemeenten, waterschappen en andere Provincies inzetten op een lange termijn beleidsaanpak van 'vervuilende stoffen';
- Ondersteunen initiatieven die bijdragen aan de transitie naar een volhoudbare of meer natuurinclusieve landbouw: met name het verbeteren bodemvruchtbaarheid, zoet water beschikbaarheid, landschappelijke diversiteit (biodiversiteit);
- Het vormgeven van een Zeeuwse kringloopagenda met in het bijzonder aandacht voor eiwittransitie;
- Ondersteunen initiatieven die bijdragen aan het versterken van de positie van de boer in de voedselketen;

- Bij voldoende vraag vanuit de markt het ondersteunen van initiatieven ter versterking van de biologische sector;
- Ondersteunen van kennisontwikkeling, onderwijs en innovatie in de agrarische sector;
- Voortzetten van pilots op vrijwillige basis zoals bufferzones rondom Natura2000 gebieden, akkervogelgebieden en invulling geven aan aangenomen moties voor biodiversiteit in het landelijk gebied;
- Afronden Passende Beoordelingen voor snijden zeegroente, rapen scheldieren, evenementen en vliegbewegingen zoals afgesproken bij de totstandkoming van de beleidsnota Natuurwetgeving;
- Implementeren stimuleringsregeling voor innovatieve projecten om wildschade aan gewassen te voorkomen zoals afgesproken bij de totstandkoming van de beleidsnota Natuurwetgeving;
- Actief oppakken exotenbestrijding zoals afgesproken bij de totstandkoming van de beleidsnota Natuurwetgeving;
- Voortzetten uitvoeren pilot pro-actieve soortenbescherming waarbij voorafgaand aan ontwikkelingen mitigerende maatregelen worden genomen zodat hindernissen op voorhand worden weggenomen, voortvloeiend uit de Natuurvisie;
- Vaststellen Natura 2000 beheerplan voor de Manteling van Walcheren en het Natura 2000 beheerplan voor de Kop van Schouwen;
- Binnen de restant opgave van het Natuurnetwerk Zeeland kijken in hoeverre kansen bestaan voor bos en binnen de bestaande natuur kijken naar mogelijkheden voor omvormen van ambitietypen naar bos.
- Samen met externe partijen een bosaanpak bij compensatie ontwikkelen.

Beleidskader

- Natuurvisie Zeeland 2017-2022
- Natuurbeheerplan Zeeland
- Beheerplannen Natura2000
- Nota toegankelijkheid natuurgebieden (Natuurlijk genieten in Zeeland) 2010
- Beleidsnota Natuurwetgeving
- Omgevingsplan Zeeland
- Omgevingsverordening
- Economische Agenda
- Nota Grondbeleid
- Provinciaal Monitoring- en beoordelingsplan Natuur 2016-2021
- Beheerplannen Natura2000: Yerseke en Kapelse Moer 2018-2024
- Beheerplannen Natura2000: Canisvliet, Groote Gat en Vogelkreek 2017 - 2023
- Beheerplannen Natura2000: Zwin en Kievittepolder 2017-2023

Reguliere taken

- Verstrekken subsidies voor natuurbeheer;
- Subsidieverlening aan Collectief Poldernatuur, die vergoedingen aan agrariërs uitkeert;
- Subsidieverlening aan de Faunabeheer Eenheid, die het Faunabeheerplan opstelt;
- Het (mede)opstellen van Natura 2000 beheerplannen;

- Vergunningverlening in het kader van wet Natuurbescherming voor gebiedsbescherming en soortenbescherming;
- Uitvoering van herstel- en instandhoudingsmaatregelen (o.a. PAS) in bestaande Natura 2000 gebieden en het Natuurnetwerk Zeeland;
- Subsidie verstrekken aan IVN, Nationaal Park Oosterschelde, Stichting Het Zeeuwse Landschap, Stichting Landschapsbeheer Zeeland en Terra Maris;
- Uitvoeren taak zelfrealisatie, verwerving en vervreemding van gronden en tijdelijk beheer van gronden in combinatie met landbouwkundige structuurverbetering;
- Monitoring en beoordeling van natuurkwaliteit;
- Rapportage aan de Staatssecretaris, de Tweede Kamer en Provinciale Staten via de jaarlijkse Voortgangsrapportage Natuur.

Maatschappelijk effect

Verbetering van de biodiversiteit, een volhoudbare landbouw en een kwalitatief hoogwaardige voedselvoorziening samen met andere partijen.

Doelstellingen

Natuurontwikkeling

Het Natuurnetwerk Nederland moet in 2027 worden afgerond. De Zeeuwse opgave is nog circa 802 hectare tot en met 2027 (per 1-1-2020) en ligt op perceelsniveau vast in het Natuurbeheerplan Zeeland.

Acties

Voortgang van de resterende natuurontwikkelingsopgave op basis van aanbod en de kansen die zich voordoen (zie tabel indicatoren)

In 2020 worden naar verwachting percelen aan de Oude Veerseweg en Van 't Hoffweg bij Middelburg ingericht (25 ha) en start de procedure voor aanleg natuur (voornamelijk bos) bij Axel (30 ha). Naar verwachting is dan ook een uitbreiding bij de Braakman (8 ha) gerealiseerd. Daarnaast zijn we in gesprek met een aantal particulieren in de planvormende fase dat mogelijk enkele tientallen hectares natuurontwikkeling kan opleveren.

Voor versnelde uitvoering van het Natuurnetwerk is de systematiek van het Natuurbeheerplan in 2019 iets gewijzigd.

Bij kansen die zich voordoen zullen deze percelen direct worden toegevoegd aan het Natuurnetwerk zonder elders een gelijk aantal hectares te ontgrenzen op kaart. De toe te voegen percelen moeten daarbij voldoen aan de uitgangspunten van de Natuurvisie, hetgeen inhoudt dat de percelen ecologisch minstens even interessant zijn en aansluiten aan reeds bestaande natuur. In plaats van ontgrenzen wordt de stand van de restant opgave bijgehouden en worden de nieuwe hectares hiervan afgetrokken tot de teller op 0 staat. Op dat moment vervalt de restopgave op de kaart. Er is dus geen sprake is van een grotere ambitie qua hectares, maar een andere procedure om te versnellen in uitvoeringstempo.

Inzet Kavelruilbureau in combinatie met de Grondbank Zeeland ten behoeve van natuurontwikkeling en alle andere beleidsdoelen

Blijven hanteren van enkele algemene uitgangspunten, waaronder verwerving op basis van vrijwilligheid, geen planologische schaduwwerking en afstemming tussen natuur en landbouw

Natuurbeheer

Partijen in staat stellen een actief natuurbeheer te voeren om de kwaliteit van natuur en landschap in Zeeland in stand te houden. Het gaat hierbij om beheer van natuurgebieden, agrarisch natuurbeheer, faunabeheer en monitoring.

Acties

Vergoeden en aansturen van effectief en efficiënt natuurbeheer (zie indicatoren voor omvang) op grond van het subsidiestelsel Natuur en Landschap en de kaders uit het Natuurbeheerplan (SVNL)

Vergoeden van Agrarisch Natuurbeheer via het Collectief Poldernatuur om bij te dragen aan biodiversiteit en landschap buiten de natuurgebieden. Het Rijk stelt extra budget beschikbaar, zodat dit budget wordt verhoogd

Bestrijding van schade veroorzakende soorten en het uitkeren van schadevergoedingen voor faunabeheer (b.v. ganzen in ganzenrustgebieden)

Monitoren van natuurgebieden conform landelijke afspraken en het provinciaal monitoringsplan

Natuurherstel

Het realiseren van herstel van bestaande natuur om een gunstige staat van instandhouding van natuurgebieden te bereiken binnen en buiten Natura2000.

Acties

Uitvoeren van herstel- en instandhoudingsmaatregelen in Natura 2000-gebieden om de instandhoudingsdoelen te halen.

Uitvoeren van nazorgprojecten in het Natuurnetwerk Zeeland voor zover deze niet vallen onder regulier beheer

Voorbeeld: Baarlandse Kreek

Natuurbescherming

Structureel beschermen van de aanwezige Zeeuwse natuur en qua omvang en kwaliteit in tact houden.

Acties

Bescherming van natuurgebieden en soorten via de bestaande wetgeving, zoals vastgelegd in de Wet natuurbescherming en de Wet ruimtelijke ordening (Natuurnetwerk Zeeland) en de keuzes in de beleidsnota Natuurwetgeving

Zorgdragen voor het opstellen van Natura 2000 beheerplannen.

De beheerplannen Manteling van Walcheren en Kop van Schouwen worden vastgesteld.

Natuurverbreding/beleving

Zorgen voor draagvlak en betrokkenheid van de samenleving door het realiseren van natuurverbreding en -beleving is verschoven naar het hoofdstuk Fysieke Leefomgeving.

Acties

Bij natuurverbreding wordt gezocht naar slimme natuurcombinaties, het stimuleren van maatschappelijke initiatieven en het betrekken van vrijwilligers bij natuur;

Voortzetten uitvoeren pilots op vrijwillige basis zoals bufferzones rondom Natura2000 gebieden, akkervogelgebieden en invulling geven aan aangenomen moties voor biodiversiteit in het landelijk gebied;

De bestaande 2100 kilometer wandelnetwerk en boerenlandpaden worden beheerd;

Continueren van de 90% toegankelijkheid/beleefbaarheid van de natuurgebieden;

Afronden Passende Beoordelingen voor snijden zeegroente, rapen scheldieren, evenementen en vliegbewegingen zoals afgesproken bij de totstandkoming van de beleidsnota Natuurwetgeving;

Implementeren stimuleringsregeling voor tenminste drie innovatieve projecten om wildschade aan gewassen te voorkomen zoals afgesproken bij de totstandkoming van de beleidsnota Natuurwetgeving;

Actief oppakken exotenbestrijding zoals afgesproken bij de totstandkoming van de beleidsnota Natuurwetgeving (voorbeeld: hoornaar);

Uitvoeren pilot pro-actieve soortenbescherming waarbij voorafgaand aan ontwikkelingen mitigerende maatregelen worden genomen zodat hindernissen op voorhand worden weggenomen, voortvloeiend uit de Natuurvisie;

Een volhoudbare landbouw

Bevorderen van een op lange termijn volhoudbare landbouw en een goed rendement.

Acties

Ondersteunen van tenminste 2 initiatieven die bijdragen aan een betere bodemvruchtbaarheid en bodemstructuur.

Ondersteunen van tenminste 2 initiatieven die bijdragen aan zoetwaterbeheer en beschikbaarheid

Ondersteunen van tenminste 2 initiatieven die bijdragen aan het herstel en beter benutten van functionele agrobiodiversiteit

Ontwikkelen van een Zeeuwse visie op natuurinclusieve (of kringloop) landbouw

Ondersteunen van tenminste 2 initiatieven die zich richten op eiwittransitie

Ondersteunen van tenminste 2 initiatieven die zich richten op het versterken van de positie van de boer in de keten .

Onderzoeken van de mogelijkheden ter ondersteuning van de biologische sector

Ondersteunen van tenminste 5 initiatieven ter bevordering van kennis en innovatie in de agrarische sector

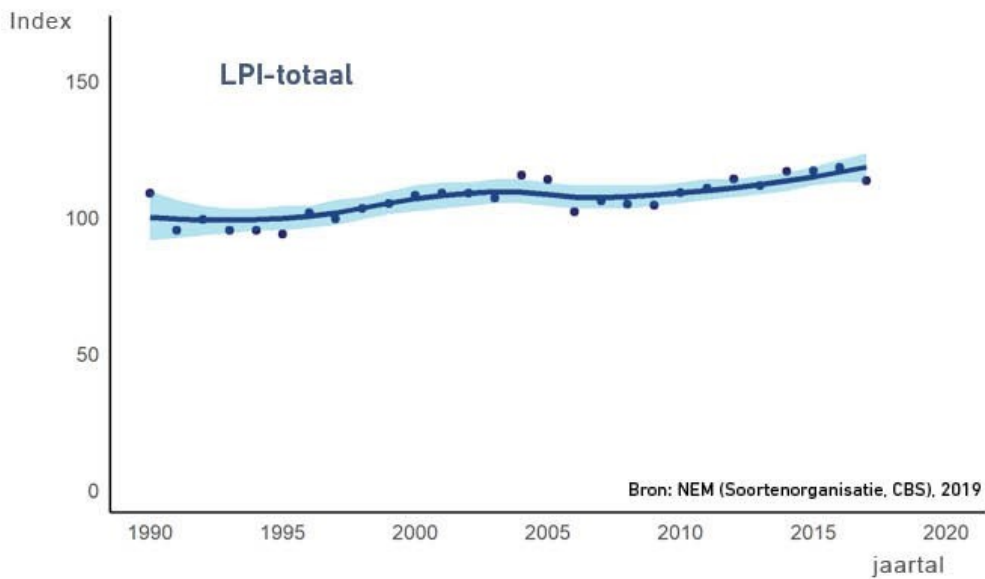
Verbeteren agrarische structuur (tenminste 500 ha kavelruilen, conform POP-aanvraag)

Kaderstelling niet grond-gebonden landbouw (intensieve veehouderij, glastuinbouw)

Trendindicatoren

Trendindicatoren	2019	2020	2027
Omvang Nieuwe natuur gerealiseerd	4911 ha	4973 ha	5713 ha
Natuurbeheer Aantal ha natuurareaal in beheer met contract	17.370	17.810	nvt
Living Planet Index *	6,4%	6,4%	nvt

* In 2019 is de Living Planet Index (LPI-index) op provinciaal niveau van CBS beschikbaar gekomen. De biodiversiteit is tov 1990 met 6,4% toegenomen. De LPI is echter een algemene index en er zijn grote verschillen binnen soortgroepen en tussen gebieden. Hiertoe komt elke 3 jaar een aparte rapportage voor naar PS om meer op detail te informeren.

Aantal soorten per meegenomen soortgroep LPI-totaal				
Soortgroep	Vooruit	Stabiel	Achteruit	Niet meegenomen
 Broedvogels	35	24	29	96
 Zoogdieren	2	11	1	32
 Dagvlinders	5	12	5	13
 Libellen	7	5	-	34
 Zoetwater- vissen	2	5	2	59

Doelindicatoren

Doel	Indicator	Stand 2019	Streefwaarde 2020	Einddoel
Volhoudbare landbouw	Aantal ondernemers betrokken bij nieuwe kennistrjecten	0	100	
Natuurontwikkeling	Aantal ha nog te realiseren nieuwe natuur	802 (1-1-2020)	740 (31-12-2020)	0 (omvang is dan 5713 ha)
Natuurbescherming	Via de VRPZ geldt ruimtelijke bescherming via bestemmingsplannen	100%	100%	100%
Natuurbescherming	Actuele natuurbeheerplannen voor alle Natura2000 gebieden	5	7	7
Natuurverbreding	Aantal kilometer wandelnetwerk	2100 km	2100 km	2100 km

Wat mag het kosten

Bedragen x €1.000

Exploitatie	B2020
Lasten	
030101 Natuurontwikkeling	3.314
030102 Natuurbeheer	12.658
030103 Natuurherstel	4.244
030104 Natuurbescherming	761
030105 Natuurverbreding/beleving	2.372
030106 Duurzame toekomstgerichte landbouw	309
039999 Ambtelijke inzet	2.981
Totaal Lasten	26.638
Baten	
030101 Natuurontwikkeling	1.026
030102 Natuurbeheer	800
030104 Natuurbescherming	293
Totaal Baten	2.119
Gerealiseerd saldo van baten en lasten	-24.520
Onttrekkingen	
980399 Bestemmingsreserves-Pr.3	-62
Resultaat na bestemming	-24.582

4. Programma Regionale economie

Inleiding en ontwikkelingen

Zeeland scoort nu en voor de korte termijn goed op macro-economische parameters (zoals bruto regionaal product, werkloosheidscijfer, inkomen per hoofd van de bevolking en toegevoegde waarde). Tegelijkertijd staat Zeeland voor grote uitdagingen op het gebied van de arbeidsmarkt. Bij de Zeeuwse bedrijven is de komende jaren behoefte aan duizenden arbeidskrachten. Gezien de krapte op de arbeidsmarkt vraagt het flinke inspanningen om daarin te voorzien. Hierbij zal niet alleen het arbeidspotentieel binnen Zeeland beter benut moeten worden, maar zal ook een flinke inspanning geleverd moeten worden om mensen van buiten Zeeland aan te trekken. De actuele maatschappelijke opgave is het herpositioneren van het Zeeuwse imago zodat mensen Zeeland meer en eerder gaan overwegen als plek om te leven, te werken en te studeren.

Zeeland heeft een goed klimaat voor ondernemers die met vindingrijkheid en durf innovaties omzetten in concrete producten of diensten. Tegelijk blijkt ook dat investeringen in innovatie en R&D achterblijven bij de rest van Nederland. De innovatiekracht van bedrijven is belangrijk voor de concurrentiekracht van Zeeland. De innovatiekracht van Zeeland moet verder versterkt worden. Belangrijk omdat we op deze wijze de innovatiekracht van de Zeeuwse topsectoren ook gebruiken om grote maatschappelijke uitdagingen aan te pakken. Zo sluiten we aan bij het (missiegedreven) Rijksbeleid. Een gezonde economie behoeft een passende onderwijs-, kennis-, en onderzoekinfrastructuur, en de beschikbaarheid van goed personeel en goede ondernemers.

Om innovatie te stimuleren is een breed instrumentarium nodig van subsidies (Europees, nationaal en provinciaal) en revolverende financiering. Via Impuls helpen we startende en innoverende bedrijven in verschillende sectoren. We werken samen met de sector en kennisinstellingen aan de Foodagenda en de Visserij-agenda om het ondernemerschap op het gebied van landbouw en visserij te versterken en te ondersteunen met actieve lobby bij Rijk en Europa. Tenslotte gebruiken we ons partnerschap bij verschillende Europese subsidieprogramma's (OP zuid, POP 3, en diverse Interreg-programma's) om innovatieve projecten in Zeeland te realiseren.

Speerpunten

Het versterken van de regionale economie doen we door:

- Samen met publieke en private partners (ondernemers, onderwijsinstellingen en overheden) te zorgen dat de arbeidsmarkt voldoende goed gekwalificeerde arbeidskrachten biedt om te voldoen aan de vraag van de Zeeuwse werkgevers;
- Het fasegewijs realiseren van de Bèta Campus Zeeland rondom de thema's water, energie, biobased/food;
- De Onderwijs- en kennisinfrastructuur op het gewenste niveau te houden;
- Het realiseren en versterken van Kennis- en Innovatienetwerken binnen iedere Zeeuwse economische sector;
- Concurrentiepositie te verbeteren en werkgelegenheid te behouden en door in te zetten op innovatie in brede zin, in de foodsector, kennisontwikkeling, samenwerkingsverbanden en gerichte lobby;
- Uitvoering geven aan de calls van de Europese programma's OP Zuid, POP 3, Interreg Vlaanderen-Nederland en Twee Zeeën en Interreg B en C: maximaal benutten voor Zeeland;
- Voorbereiding en inzet Zeeland voor Toekomstig Cohesiebeleid na 2020 (samenwerking in Zuid-verband, IPO, met Vlaanderen);
- Verschillende organisaties te ondersteunen die onderdeel uitmaken van de economische basisinfrastructuur, zoals NV Economische Impuls Zeeland, het Delta Region Network, het Roosevelt Institute for American Studies en Dockwise, Economic Board Zeeland;
- Het verstevigen en uitbouwen van het regionale innovatie-ecosysteem en uitvoering geven aan het Investeringsfonds Zeeland BV;

- Het versterken van het imago van Zeeland als regio om te leven en te werken en het behouden van het sterke imago als toeristische bestemming;

Reguliere taken

De Provincie zet zich in voor een sterke regionale economie en duurzame economische groei. Om dit te bereiken werkt de Provincie aan het vestigingsklimaat voor bedrijven en werknemers. Een sterke regionale economie kan niet zonder kennis en innovatie. De Provincie zorgt daarom voor goede randvoorwaarden en samenwerking met onderwijs- en onderzoeksinstituten.

Beleidskader

- Economische Agenda (2017-2021)
- MKB Samenwerkingsagenda en MKB Actieplan (Rijk-Provincies)
- Implementatieagenda Smart Industries (Rijk)
- IBP programma (Rijk, Provincies, gemeenten)

Investeringsprogramma Zeeland in Stroomversnelling 1.0

Het Rijk heeft in 2017 € 25 miljoen toegekend aan het investeringsprogramma “Zeeland in stroomversnelling” voor de versterking van de economische structuur in Zeeland door middel van de uitvoering van zes projecten. In 2020 wordt ingezet op de realisatie van het Tidal Technology Center Grevelingendam, het Joint Research Center en de continuering van de aanjaagden Zeeland in Stroomversnelling (gezamenlijk met de Zeeuwse gemeenten).

Regio Deal Zeeland: Zeeland in stroomversnelling 2.0

Investeren in een aantrekkelijk leef- en vestigingsklimaat

Op 6 juli 2018 heeft de Provincie Zeeland de Regio Deal Zeeland ondertekend met het Rijk als onderdeel van het regeerakkoord Vertrouwen in de toekomst. Hiermee stelt het Rijk € 35 miljoen beschikbaar voor het verbeteren van het Zeeuws Leef- en vestigingsklimaat. Het investeringsprogramma bouwt voort op het advies van de commissie Structuurversterking en werkgelegenheid (Balkenende) en het Investeringsprogramma ZiS 1.0 en bestaat uit dertien projecten, onderverdeeld naar de ‘pijlers’ Kennis en innovatie, Leefbaarheid en Voorzieningen bedrijven. De regio is verantwoordelijk voor eenzelfde bedrag aan cofinanciering. Voor de uitvoering van het investeringsprogramma heeft de Provincie Zeeland, op basis van de voortgang van de projecten, tot nu toe € 22,4 mln. ontvangen.

In 2020 richt de Provincie zich op de verdere realisatie van het investeringsprogramma met de daarbij behorende projecten, het verkennen van de mogelijkheden voor synergie tussen de projecten, de monitoring van de maatschappelijke effecten met daarbij de impact van de Regio Deal in de regio en het zorgdragen voor een doeltreffende besteding van de middelen gezamenlijk met de partners in de regio. Het programma loopt uiterlijk tot 31 december 2022.

Maatschappelijk effect

De Provincie Zeeland zet in op versterking van de Zeeuwse economie. Concreet betekent dit versterken van de innovatiekracht van het Zeeuwse bedrijfsleven, en het verhogen van het Bruto Regionaal Product.

Tevens voldoende werkgelegenheid én voldoende arbeidsaanbod op alle niveaus (van laaggeschoold tot wetenschappelijk) en de groei van de regionale innovatiekracht met focus op de Zeeuwse economische sectoren.

Een sterk imago van Zeeland zodat mensen hier graag komen leven, werken en ondernemen en hun vrije tijd in Zeeland willen doorbrengen.

Doelstellingen

Concurrentiepositie Food

- a. Eind 2020 is de concurrentiepositie food verbeterd
- b. Eind 2020 is de werkgelegenheid in de Zeeuwse sectoren food (landbouw en visserij) behouden.

*acties met betrekking tot 'landbouw' zijn opgenomen in programma natuur en platteland.

Acties

Ondersteunen van kansrijke innovaties die kunnen leiden tot nieuwe bedrijvigheid of een hogere toegevoegde waarde: hiertoe ondersteunen van tenminste 5 initiatieven;

Verbeteren samenwerking onderwijs, ondernemers en overheden (in triple helix verband) zoals bijvoorbeeld door het gezamenlijk uitvoering geven aan de regiodeal Groen Onderwijs;

Duurzame landbouwontwikkeling is ook een speerpunt binnen de maatschappelijke opgave Toekomst landelijk gebied, landbouw en natuur. Beleid voor de landbouwsector wordt in deze gezamenlijk opgepakt;

We steunen het visserijbedrijfsleven in haar streven de bedrijfsvoering toekomstbestendig te maken. Dit doen we o.a. door het steunen van initiatieven voor de ontwikkeling van nieuwe visserijtechnieken en de organisatie van een Masterclass;

Gezamenlijk met het visserijbedrijfsleven organiseren wij een B2C Visserijdag ter promotie van de Zeeuwse visserij- en aquacultuursector;

Wij ondersteunen de netwerkorganisaties Zeker Zeeuws en Food Delta Zeeland in hun werkzaamheden te Zeeuwse Foodcluster verder te versterken;

Als voorzitter van het landelijke Bestuurlijk Platform Visserijoverheden spelen we een actieve rol in de ondersteuning van de visserijsector in de voor haar belangrijke dossiers "aanlandplicht" en "Brexit";

Ondersteunen initiatieven op het snijvlak van visserij/aquacultuur en vrijetijdseconomie;

Stimuleren verdere ontwikkeling van de binnendijkse aquacultuur met name op het aquacultuurterrein Colijnsplaat. Dit doen we onder andere door financieel en inhoudelijk bij te dragen aan de landschappelijke inpassing van de activiteiten;

Versterken van de Zeeuwse economische clusters agrofood en aquacultuur door middel van haalbaarheidsonderzoeken en demonstraties vanuit de provinciale innovatieregeling Zeeland in Stroomversnelling;

Concurrentiepositie Zeeuwse ondernemers

Eind 2020 heeft behoud van werkgelegenheid en behoud van bedrijven plaatsgevonden.

Eind 2020 is de economische structuur t.b.v. acquisitie en regionale samenwerking verbeterd tbv versterken innovatiekracht.

Acties

Ondersteunen van het Zeeuwse ondernemers (starters en MKB)

Door o.a.:

- de MKB Samenwerkingsagenda en het MKB Actieplan (voor het 'brede' MKB) waar kansrijk verder uitwerken.
- In samenwerking met de FME (federatie voor de metaal en elektrotechnische industrie), en betrokken partners uitvoering geven aan acties uit de Implementatieagenda Smart Industry 2018-2021, zoals het project FOKUS dat als doel heeft bedrijven te helpen om aan de slag te gaan met Smart Industry. De Implementatieagenda Smart Industry 2018-2021 heeft als kerndoel om de digitalisering in bedrijven te versnellen en valt onder de afspraken uit de MKB-samenwerkingsagenda.
- Het opzetten van en uitvoering geven aan aanvullende innovatiefinancieringsinstrumenten zoals Financieringstafels voor het mkb (uitwerking van het MKB actieplan van het Rijk en het Vitaliteitsfonds (fonds voor de verblijfsrecreatie in Zeeland). Het verkennen van een fonds voor de culturele sector (Cultuurlening).

Uitvoering prestatieafspraken door Impuls Zeeland

Het vergroten van de dynamiek van de Zeeuwse (kennis)economie staat voorop (met groei van werkgelegenheid) door;

- o business development en uitvoering van projecten,
- o enerzijds acquisitie van bedrijven, investeringen van elders en anderzijds behoud van bedrijven,
- o werk te maken van innovatiefinanciering,
- o het stimuleren van internationale handelsbevordering (Trade & Innovate)

Conform het deelnemingenbeleid ontvangt Provinciale Staten jaarlijks het werkplan en jaarverslag van Impuls;

Met de SER Zeeland maken we prestatieafspraken op het sociaaleconomisch terrein

- o over het uitvoeren van onderzoek,
- o geven van advies
- o organiseren van themabijeenkomsten over ontwikkelingen die gevolgen hebben voor werkgevers en werknemers;

Uitvoering prestatieafspraken door Delta Region Network

- Afstemming van de regionale economische agenda's o.m. via 4 gezamenlijke programmateambijeenkomsten en 2 ontmoetingen van de Economic Board Zeeland en West-Brabant en provincie Noord-Brabant. Hierbij o.m. aandacht voor de regiodeals en de strategische agenda's van de regionale economische clusters.
- Voorbereiding en verslaglegging programmateam en de meeting of the boards.
- Inbreng in totstandkomingsproces programma OP-Zuid (post 2020) vanuit perspectief afstemming West-Brabant en Zeeland
- Signaleren van relevante regionale, provinciale, nationale en EU netwerken.

Uitvoering geven aan het bestuursarrangement tussen de provincies Noord-Brabant en Zeeland

Voortkomend uit het investeringsprogramma ZiS 1.0 waarin wordt ingezet op het versterken van de bovenregionale samenwerking wordt tussen de provincies een bestuursarrangement opgesteld waarin de onderwerpen worden afgesproken waarop de regio en de regionale ontwikkelingsmaatschappijen intensief met elkaar op samenwerken door middel van kennisoverdracht (zoals op het gebied van financiering) en gezamenlijke projectopwerking.

Uitvoering prestatieafspraken door Zeeuwse Milieufederatie (ZMf)

We maken afspraken op het gebied van Ruimtelijke ordening en landschap (o.a. uitrol Kustvisie, Provinciale Innovatiehub Zuidwestelijke Delta, Vernieuwerslab, en deelname Regionale Energiestrategie).

Wordt onderdeel van ZB Planbureau. Uitvoering prestatieafspraken door Roosevelt Institute for American Studies

Activiteiten: lezingen voor studenten, publiekslezingen, studentenexcursies aan RIAS door verschillende universiteiten, beursprogramma's, organisatie uitreiking T.Roosevelt American History Award, organisatie internationaal congres (2018 New Diplomatic History,), organisatie publiekssymposium in samenwerking met UCR.

Dockwize: uitvoering van de prestatieafspraken

We maken prestatieafspraken over de uitvoering van overkoepelende activiteiten uit het meerjarenplan "Ambities realiseren!". Hoofddoel is het realiseren en faciliteren van "de plek voor innovatie in Zeeland": waarbij in een periode van 5 jaar er minimaal 500 tot 700 nieuwe arbeidsplaatsen worden gerealiseerd en minimaal 25 innovatieve projecten zullen worden geïnitieerd tussen bedrijven, kennisinstellingen en /of overheden.

Ondersteunen algemene netwerk-, acquisitie en representatieactiviteiten

Om de acquisitiekraacht van Zeeland te versterken onderhouden we nauwe contacten met en organiseren we 1x per jaar een strategisch overleg met:

- North Sea Port,
- Invest in Zeeland,
- Ministerie van Economische Zaken en Klimaat,
- NFIA.

Digitale ontwikkelingen werken door op allerlei terreinen

Stimuleren van de digitale infrastructuur, waaronder verdere uitrol van de connectiviteit zoals breedband

Innovatie -infrastructuur en - fondsen

Eind 2020 zijn er nieuwe innovaties gerealiseerd en is vergroting van de concurrentiekraacht van bedrijven in Zeeland tot stand gekomen.

Acties

Uitvoering geven aan het Investeringsfonds Zeeland BV.

- Uitvoering geven aan het Investeringsfonds Zeeland BV.
  - ZeelandFM verstrekt 25 vouchers aan ondernemers die voldoen aan de criteria ondernemerschap, groeipotentie en innovatie voor de inhuur van een financieel specialist om een adviestraject te starten dat leidt tot een sterk verbeterde financieringsaanvraag voor hun plannen.
  - Via InnoGo! worden minimaal 10(?) leningen verstrekt aan innovatieve starters/MKB-ers én minimaal 10 starters starters/MKB-ers vinden binnen het netwerk van InnoGo! begeleiding en coaching. InnoGo! wordt uitgebreid naar de marktsegmenten robotica, medisch en HTSM.

- Met het ZPF verstrekken we risicodragend kapitaal, kennis en kunde van de aandeelhouders, het fondsmanagement en hun netwerken, middels aandelenparticipaties en/of achtergestelde leningen aan minimaal 10(?) innovatieve waarde creërende bedrijven in de (door)ontwikkelfase of de groeifase met een substantiële impact op de Zeeuwse economie en werkgelegenheid. De leadflow groeit naar 25 bedrijven??.

Uitvoering geven aan het Investeringsprogramma Zeeland in Stroomversnelling 1.0

- Uitvoering geven aan het Investeringsprogramma Zeeland in Stroomversnelling 1.0: Versterking innovatie-infrastructuur en –fondsen en 2.0 Programmatische aanpak gericht op innovatie en groei door kick-start, accelerator en scale-up programma's om onder meer de investor readiness van financieringsaanvragen te verbeteren.

Het benutten van nationale en Europese programma's als cofinanciering bij de realisatie van innovatie en economische structuurversterking

- Het benutten van nationale en Europese programma's als cofinanciering bij de realisatie van innovatie en economische structuurversterking.
  - Met de Subsidieregeling MKB innovatiestimulering Topsectoren Zuid-Nederland (MIT Zuid) wordt decentraal uitvoering gegeven aan stimulering van innovatieve haalbaarheids- en R&D samenwerkingsprojecten. Stimulus Programmamanagement treedt op als uitvoeringsorganisatie.
  - Voor 2020 streven we naar toekenning van 10 subsidies voor Zeeuwse haalbaarheidsprojecten en 6 subsidies voor Zeeuwse R&D samenwerkingstrajecten.

Uitvoering geven aan de Europese programma's waarin Zeeland partner is

- Uitvoering geven aan de Europese programma's waarin Zeeland partner is (OP Zuid, POP3, Interreg Vlaanderen-Nederland, Interreg Twee Zeeën, Interreg B en C programma's en benutten van de mogelijkheden hiervan voor Zeeland. Daarnaast voorbereiden voor Zeeland van Toekomstig Cohesiebeleid na 2020, met onze Zeeuwse partners (gemeenten, waterschap, bedrijfsleven en kennisinstellingen, in Zuid-verband, in IPO verband en met Vlaanderen.

Verlenen van subsidie aan voorstellen ter stimulering van innovatie en verbetering van het gebruik van financieringsregelingen

zoals de Zeeuwse Innovatieprijs Emergo, MKB Doorgaan, initiatieven voor het versterken van het Zeeuwse startersklimaat en de Zomerondernemer.

Arbeidsmarkt

Realiseren van een duurzame, gezonde arbeidsmarkt met voldoende goed gekwalificeerde arbeidskrachten om te voldoen aan de vraag van de Zeeuwse werkgevers (door ontwikkelen Aanvalsplan Arbeidsmarkt)

Het Aanvalsplan Arbeidsmarkt zet in op vier sporen:

- Iedereen mee doet (niet werkende Zeeuwen, < HBO).
- Concrete arbeidsmarkt casuïstiek wordt geagendeerd en opgepakt door het triple helix arbeidsmarkt samenwerkingsverband.
- Plaatsen van mensen van buiten Zeeland op Zeeuwse vacatures
- Data gedreven aanpak: realiseren van een gezamenlijke, sterke, ondersteunende digitale structuur; Data-gedreven aanpak.

Acties

Ontwikkelen en optimaliseren methodiek en instrumentarium dienstverlening aan onderbenut arbeidspotentieel

Ontwikkelen tool: werving, selectie en plaatsing op basis van competenties

Opzetten van toolbox voor werkgevers

Komen tot een soepele grensoverschrijdende arbeidsmarkt Zeeland – Vlaanderen

Opzetten van een warme ontvangst van arbeidsmigranten (uit binnen- en buitenland) (Expat Center, Zeeland Commissionair)

Ontwikkelen van een gestructureerde aanpak gericht op het binden jongeren aan de Zeeuwse arbeidsmarkt

Aantrekken, scholen en trainen van kandidaten voor Zeeuwse sectoren (Techniekpact, Hospitalitypact, Zorgpact, Onderwijspact)

Inrichten en implementeren arbeidsmarketingorganisatie

Ontwikkelen persona's gericht op de invulling van de vraag van de Zeeuwse arbeidsmarkt

Ontwikkelen ICT en data ten behoeve van concrete activiteiten in kader Aanvalsplan Arbeidsmarkt

Campus Zeeland

Versterken en innoveren van de Zeeuwse economische sectoren door deze te verbinden aan onderwijs- en onderzoek, regionaal, met verbinding nationaal en internationaal.

De doelstelling van Campus Zeeland wordt gerealiseerd langs drie pijlers:

- 1. Gefaseerde realisatie van Bèta Campus Zeeland, met het Joint Research Center, de nieuwe opleidingen en onderzoekstrajecten binnen HZ/UAS en UCR (UCR Engineering & Innovation) en het Samenwerkingsplatform Deltavraagstukken Vlaanderen/Nederland Focus op de speerpunten Water, Energie en Biobased/Food.*
- 2. Versterken van (economische) netwerken, programma's en projecten in Zeeland via de kennis-en innovatienetwerken*
- 3. In stand houden en versterken van het onderwijs en onderzoek in Zeeland van PO - WO*

Acties

Effectueren bouw JRC (opening september 2021)

Ontwikkelen opleiding Engineering en Innovation UCR (start pilot studiejaar: september 2019/2020; start UCR E&I studiejaar 2020/2021)

Ontwikkelen en opzetten grensoverschrijdend, samenwerkingsplatform Vlaanderen-Nederland Deltavraagstukken (start/opening Q4 2019 / Q1 2021)

Opzetten van specifieke netwerken in Zeeuwse economische sectoren, die aansluiten bij de thema's Campus Zeeland

Versterken businessmodel, organiserend vermogen en intersectorale samenwerking tussen de reeds bestaande netwerken (kwaliteitsslag).

Versterken gehele onderwijs- en onderzoekskolom van PO - WO

Zichtbaar Zeeland (uitvoering)

De actuele maatschappelijke opgave is het herpositioneren van het Zeeuwse imago zodat mensen Zeeland meer en eerder gaan overwegen als plek om te leven, te werken en te studeren. Deze focus komt voort uit de krapte op de Zeeuwse arbeidsmarkt. Om alle vacatures vervuld te krijgen moeten er meer mensen van buiten Zeeland aangetrokken worden. Die mensen bereik je voornamelijk digitaal en je kan ze alleen overtuigen om voor Zeeland te kiezen als ze een positief beeld hebben van Zeeland. Dit vraagt om een goede en effectieve digitale aanpak vanuit een goed uitgeruste uitvoeringsorganisatie.

Acties

Opstellen van een (marketing- en promotie)strategie voor het positioneren van Zeeland als regio om te wonen

- Opstellen van een (marketing- en promotie)strategie voor het positioneren van Zeeland als regio om te wonen, werken en studeren. Hierbij wordt een uitwerking gemaakt voor het vinden, begeleiden en te faciliteren van geïnteresseerde nieuwe inwoners, werknemers en studenten en wordt gekeken hoe we Zeeuwse forenzen aan een passende baan in Zeeland kunnen helpen.

Oprichten en inrichten van een organisatie voor regiomarketing op provinciale schaal gericht op het herpositioneren van Zeeland als regio om te wonen, werken en studeren

Digitaal platform

Het verder ontwikkelen en onderhouden van een digitaal platform waarmee de marketingorganisatie ondersteunt wordt. Onderdeel hiervan is een website waar informatie over werken, studeren, wonen en recreëren vindbaar is.

Continueren toeristische marktwerking

Het continueren van de toeristische marktwerking door VVV Zeeland waarbij in ieder geval prestatieafspraken gemaakt worden.

Zeeuwse evenementen op het gebied van cultuur, muziek, sport

Zeeuwse evenementen op het gebied van cultuur, muziek, sport, en de Provinciale relatie-evenementen inzetten als middel om de doelstellingen op het gebied van imagoverbetering en regiomarketing te bereiken. Hiervoor worden subsidies verleend en sponsorovereenkomsten gesloten met organisatoren van evenementen

Trendindicatoren

Trendindicatoren	2015	2016	2017	2018	2019

Trendindicatoren	2015	2016	2017	2018	2019
Beroepsbevolking	195.000	195.000	192.000	197.000	197.000*
Saldo in- en uitgaande pendel	-18.000	-16.900	-16.900*	-16.900*	-16.900*
Hoog opgeleide beroepsbevolking	48.000	48.000	51.000	53.000	53.000*
Spanningsindicator vraag/aanbod arbeidsmarkt	0,92	1,61	2,05	3,21	3,58
Huishoudensinkomen	35.000*	35.000*	35.000*	35.000*	35.000*
Imago wonen & werken (NL) (score 0 tot 10)		5,3			2019 nieuw onderzoek
Imago Recreatie & Toerisme (NL) score idem		6,8			2019 nieuw onderzoek
Imago Recreatie & Toerisme (BE) score idem		6,9			2019 nieuw onderzoek
Imago Recreatie & Toerisme (D) score idem		7,3			2019 nieuw onderzoek

* voor dit jaar is het meest recente cijfer gebruikt dat beschikbaar is.

Doelindicatoren

Doelindicatoren	Stand 2018	Streefwaarde 2020	Einddoel
Imago wonen & werken	5,3	5,5	6,0
Imago recreatie & toerisme (gem. NL, BE, D)	7	7	7
Werkloosheid	3%	3%	3%
Werkgelegenheid	180.000	181.800	185.000
Werkgelegenheid groei in %	1%	0,5%	0,5% per jaar
Bruto Regionaal Product	€ 13.093.000.000	€ 13.488.000.000	1,5% per jaar
Bruto Regionaal Product groei in %	2,3%	1,5%	1,5% per jaar
Innovatie Index	0,47	0,48	0,500
Nieuwe arbeidsplaatsen via Impuls	453	200	200 per jaar
Nieuwe bedrijfsvestigingen via Impuls	7	8	8 per jaar

Wat mag het kosten?

Bedragen x €1.000

Exploitatie	B2020
Lasten	
040101 Arbeidsmarkt	311
040102 Concurrentiepositie food	1.535
040103 Concurrentiepositie Zeeuwse ondernemers	3.047
040104 Campus Zeeland	1
040105 Innovatie-infrastructuur en -fondsen	2.481

040106 Zichtbaar Zeeland uitvoering	2.610
049999 Ambtelijke inzet	4.345
Totaal Lasten	14.329
Baten	
040102 Concurrentiepositie food	20
040103 Concurrentiepositie Zeeuwse ondernemers	138
040105 Innovatie-infrastructuur en -fondsen	150
Totaal Baten	308
Gerealiseerd saldo van baten en lasten	-14.021
Onttrekkingen	
980499 Bestemmingsreserves-Pr.4	-903
Toevoegingen	
980499 Bestemmingsreserves-Pr.4	500
Mutaties reserves	-1.403
Resultaat na bestemming	-15.424

5. Programma Regionale bereikbaarheid en leefbaarheid

Inleiding en ontwikkelingen

Goed wonen, werken en leven in Zeeland vraagt om een aantrekkelijke leefomgeving (wonen, bedrijvigheid) en een optimale bereikbaarheid (economisch en maatschappelijk).

Zo hebben en houden jongeren, ouderen en nieuwe Zeeuwen perspectief.

Dit programma omvat de inspanningen die we hiertoe in 2020 gaan leveren in aansluiting op - en ter versterking van - de activiteiten van andere overheden, ondernemers, kennisinstellingen en de Zeeuwen zélf.

Deze aanpak loopt via drie programma's:

1. regionale bereikbaarheid
2. fysieke leefomgeving
3. cultuur, leefbaarheid en sport

Naast deze uitvoeringsagenda, maakt ook het beheer en onderhoud van de provinciale (water) wegen onderdeel uit van dit programma.

Speerpunten

- Versterken (netwerk) samenwerking Verkeersveiligheid (ROVZ) en realisatie speerpunten Nationaal Strategisch Plan Verkeersveiligheid.
- Voorbereiding besluitvorming de railontsluiting van de Zeeuwse havens (Rail Ghent Terneuzen), gezamenlijke lobby met North Sea Port/Terneuzen.
- Planstudie Midden Zeeland route (doorstroming, verkeersveiligheid). Planvoorbereiding Zanddijk.
- Uitvoering actieplan incident- en verkeersmanagement.
- Realisatie doelen Logistieke visie Zeeland Connect met drie innovatielijnen, waaronder Pilot Smart Logistics (autonoom transport).
- Planvorming Central Gate/vrachtwagenparken.
- Realisatie Impuls bedrijventerreinen, economisch behoefte-onderzoek en behoefteprognose.
- Realisatie Wegeninvesteringsprogramma.
- Ontwikkelen Zeeuws breed kader voor de wijze van aanbesteding van bus en doelgroepenvervoer.
- Inzet op snellere busverbindingen om tijdsduur woon-werk en woon-studie te verkleinen en daarmee Zeeland aantrekkelijker te maken om te werken of te studeren.
- Extra inzet op de herstructurering van de bestaande woningvoorraad op basis van het Kwalitatief Woononderzoek Zeeland door versterking en uitbreiding van het instrumentarium, waaronder PIW en duurzaamheidsleningen.
- Stimuleringsproject voor het invullen van lege plekken en panden ('leegstand als kans') - met gebruik van maatschappelijk initiatief.
- 'Leren door te doen'; pilots/projecten rond autodelen, fietsdelen, vrijwillige vervoersdiensten en inrichting knooppunten ('hubs').
- Smart Mobility onderwijs (met inzet middelen regio-envelop); een innovatieve aanpak voor mobiliteit van studenten, waarbij data van mobiliteitsbehoefte basis is voor een vraaggerichter mobiliteitsaanbod.
- Bereikbaarheidsscans voortgezet onderwijs, MBO en HBO als basis voor verbeteringen, te realiseren door het netwerk van overheid, onderwijs, mobiliteitsaanbieders en ondernemers.

- Jongerenparlement als vorm van jongerenparticipatie en invloed op het besluitvormingsproces over vraagstukken die voor jongeren relevant zijn.

Beleidskader

- Mobiliteitsvisie Zeeland 2028, juli 2016
- Beleidsplan Verkeersveiligheid Zeeland 2010 – 2020, Op weg naar nul!, juli 2010
- Nieuwe lijnen, Beleidsplan openbaar vervoer Zeeland 2015 – 2025, juni 2013
- Beheerkader Infrastructuur Provincie Zeeland (2018)
- Strategisch Plan Verkeersveiligheid 2030 (landelijk kader niet door de Provinciale Staten van Provincie Zeeland vastgesteld)

Reguliere taken

- Het beheer en onderhoud van onze provinciale infrastructuur bestaande uit (water)wegen, kunstwerken nat en droog en de aanlandingsvoorzieningen, terminals en baggerwerken voor het fietsvoetveer
- Het beheer van de concessies voor openbaar vervoer (bus en Westerschelde Ferry)

Ten behoeve van efficiënt en effectief beheer en onderhoud van de provinciale (vaar)wegen hanteren we de principes van assetmanagement. In 2020 zullen we voor de resterende infrastructurele kapitaalgoederen een uitvoeringsstrategie opstellen, waarin wordt aangegeven op welke wijze het kapitaalgoed in stand wordt gehouden. De aanpak en activiteiten worden toegelicht in de paragraaf onderhoud kapitaalgoederen.

Voor de concessies van busvervoer en Westerschelde Ferry is het belangrijk om een goed beheer op basis van de juiste kwaliteitsindicatoren te combineren met een zekere flexibiliteit om in te spelen op trends en ontwikkelingen die zich voordoen.

Voor de bus-concessie (looptijd t/m 2024) is met Connexxion het overleg gaande over de voorgestelde aanpassingen van de bus-concessie. Besluitvorming is voorzien in 2020. Het betreft o.m. de verduurzaming van de bussen (vervanging dieselbussen door elektrische bussen), optimalisatie van het netwerk (meer nadruk op scholierenvervoer) en de invoering van nieuwe vormen van betalen.

Voor de Westerschelde Ferry is per 1 april 2019 een nieuwe concessie gestart (looptijd tot 2024), met een solidere financiële basis en ruimte voor marktontwikkeling.

Maatschappelijk effect

Zeeland is een provincie waar het goed wonen, werken en leven is. Leefbaarheid is basisvoorwaarde voor een economisch vitaal Zeeland. Werken aan leefbaarheid gaat over het benoemen van de concrete vraagstukken en die samen met de regionale partners oppakken. Met daarbij de ambitie dat het totaal meer is dan de som der delen (integrale aanpak).

Provincie Zeeland staat samen met andere overheden in Zeeland in voor een systeem van infrastructuur en collectieve mobiliteitsvoorzieningen van voldoende kwaliteit in de zin betrouwbaarheid, snelheid en veiligheid.

Betrouwbaarheid: Het mobiliteitssysteem moet ervoor zorgen dat je op tijd op je bestemming bent. Of dat goederen op het juiste moment aankomen.

Snelheid: Voor functionele verplaatsingen mag de reistijd niet te lang zijn.

Veiligheid: We accepteren niet dat er gewonden en dodelijke verkeersslachtoffers vallen.

Doelstellingen

Doelmatig en doeltreffend beheer (water)wegen

Een doelmatig en doeltreffend beheer van de provinciale (water)wegen op zodanige wijze dat deze aansluit bij de principes van assetmanagement en voldoet aan het onderhoudsniveau zoals door het bestuur vastgesteld.

Ten behoeve van een efficiënt en effectief beheer en onderhoud van de provinciale (vaar)wegen is het Beheerkader Infrastructuur Provincie Zeeland (maart 2018) vastgesteld. Bij het in stand houden van

de infrastructuur wordt gekeken naar de prestaties die de kapitaalgoederen moeten leveren, de kosten die daaraan verbonden zijn en de risico's die daarbij acceptabel zijn. Naast informatiebeheer en organisatiestructuur vormt het Beheerkader de derde pijler waardoor de instandhouding (beheer en onderhoud) van de provinciale (vaar)wegen doelmatiger georganiseerd kan worden. Als nadere uitwerking van het Beheerkader wordt per infrastructuureel kapitaalgoed een Uitvoeringsstrategie opgesteld. Daarin wordt nader beschreven op welke wijze dat specifieke kapitaalgoed in stand wordt gehouden.

Acties

Nadere uitwerking van assetmanagement door uitwerking van het Beheerkader in Uitvoeringsstrategieën per infrastructuureel kapitaalgoed.

Het plannen en uitvoeren van onderhoudswerkzaamheden aan infrastructuurele kapitaalgoederen op dusdanige wijze dat ze op het vastgestelde niveau in stand worden gehouden.

De versterking van de samenwerking met andere (vaar)wegbeheerders middels periodieke afstemmingsmomenten, we richten ons onder andere op een goede afstemming van wegwerkzaamheden en het voorkomen van overlast voor de weggebruikers.

Verbetering verkeersgedrag verkeersdeelnemers

Verbetering van het verkeersgedrag van alle verkeersdeelnemers in Zeeland, ten einde de aantallen ernstige verkeersslachtoffers zoveel mogelijk te beperken.

Binnen het Regionaal Orgaan Verkeersveiligheid Zeeland (ROVZ) werkt Provincie Zeeland samen met de gemeenten en andere relevante partners aan het vergroten van de verkeersveiligheid. Ons motto daarbij is: 100% verkeersveilig daar gaan we voor! Op basis van het Strategisch Plan Verkeersveiligheid 2030 zal de samenwerking verder worden versterkt. De Bestuurlijke Kopgroep ROVZ is daarbij een belangrijk platform geweest om zaken te bespreken. In de nieuwe governancestructuur is daarnaast een bestuurlijke overlegtafel voorzien waarbij alle bestuurders van overheden en maatschappelijke partners aan tafel zitten. Deze nieuwe governance is van belang omdat één van de uitgangspunten van het SPV een gezamenlijke regionale uitvoering is.

Eén van de uitgangspunten van het plan is immers een regionale uitvoering door de gezamenlijke partners. In 2020 wordt gezamenlijk gewerkt aan een Zeeuwse vertaling van het SPV2030 tot een regionale uitvoeringsagenda SPV. Vervolgens gaan we op de in Zeeland geprioriteerde thema's risico-gestuurd werken en worden er indicatoren benoemd op basis waarvan het we beleid volgen, beoordelen en bijstellen. Het beleid zal integraal zijn gericht op de drie E's, Engineering (infrastructuur), Education (communicatie en educatie) en Enforcement (handhaving). Door gerichte maatregelen te treffen op deze drie E's willen we het gedrag van verkeersdeelnemers veiliger maken waardoor risico's op ongelukken verminderen en het aantal slachtoffers in het verkeer in Zeeland daalt. Het doel van het beleid is het wegnemen van risico's met als gevolg minder slachtoffers. Ten Behoeve van de nieuwe risico gestuurde werkwijze zullen in de loop van 2020 risico indicatoren worden benoemd. Cijfers over slachtoffers blijven uiteraard van belang maar zijn minder bepalend voor de beleidsontwikkeling. De cijfers zijn terug te vinden in het jaarverslag van het ROVZ dat in het voor jaar van ieder jaar uitkomt.

De structuur van Zeeland, de eilanden, het platteland en de recreatiefunctie, zijn bepalend voor de bereikbaarheid van Zeeland en ook voor de verkeersveiligheid. Prioriteiten die zeker worden gesteld zijn de fiets (Zeeland is een fietsprovincie) en landbouwverkeer. Landelijk en ook in Zeeland is er veel aandacht voor het thema afleiding. Het is van essentieel belang dat weggebruikers hun aandacht bij het verkeer houden. De landelijke campagne Mono is het afgelopen jaar ook in Zeeland uitgerold. De komende jaren zullen onze inspanningen erop gericht blijven om mensen te wijzen op het belang van aandacht voor het verkeer.

Zeeland is een landbouwprovincie met een bijzondere eilandenstructuur. Met RWS en de ZLTO zijn we in gesprek over een verkeersveilige oplossing voor het landbouwverkeer over de Oosterscheldekering en de Zeelandbrug waarbij we ons richten op een goed evenwicht tussen doorstroming en verkeersveiligheid. Op basis van de ervaringen en de pilot uit 2018/2019 t.a.v. het begeleiden van de landbouwvoertuigen over de Zeelandbrug willen met de ZLTO en RWS tot definitieve afspraken te komen. Voorts heeft de minister een subsidieregeling ten aanzien van de verharding van de berm en een verkeersveilige inrichting van wegen aangekondigd, voor Zeeland komt 1,6 miljoen euro beschikbaar. De eerste tranche van deze maatregelen zullen we tot uitvoer brengen in 2020.

Acties

Reguliere activiteiten zijn coördinatie van het beleid, ongevalregistratie, (subsidies) verkeerseducatie, communicatie, monitoring, en kennisoverdracht

We stellen met de partners de regionale uitvoeringsagenda vast gebaseerd op de doelen uit het Strategisch Plan Verkeersveiligheid 2030.

In deze collegeperiode geven we extra prioriteit aan verkeerseducatie, we streven naar een zo groot mogelijke participatie van basisscholen met als doel dat alle basisscholen een ZVL label hebben

Maken van afspraken ZLTO en RWS over de verkeersveilige passage landbouwverkeer over de Oosterscheldekering en de Zeelandbrug

We voeren de eerste tranche van het actieprogramma verkeersveilige inrichting wegen uit

De doelgroepen scholieren en Zeeuwse werkgevers betrekken bij de campagne Mono

In het kader van goed werkgeverschap willen we het komende jaar starten met het betrekken van Zeeuwse werkgevers bij het vergroten van de verkeersveiligheid

Goede bereikbaarheid voor bedrijven, bezoekers en bewoners

Goede bereikbaarheid voor bedrijven, bezoekers en bewoners

Een goede bereikbaarheid voor bedrijven, toeristen en forenzen en een goede multimodale bereikbaarheid van de Zeeuwse havens door:

- 1. Snelle en betrouwbare wegverbindingen voor zakelijk en woon- en werkverkeer
- 2. Een multimodaal netwerk van achterlandverbindingen voor de Zeeuwse havens (Terneuzen en Vlissingen-Oost) met voldoende capaciteit en bedrijventerreinen.

Met onze partners werken we aan de verbetering van de ontsluiting (via water, spoor en buisleidingen) van de havens in Vlissingen en Terneuzen. De faciliteiten voor het wegverkeer krijgen met name wat betreft de Midden Zeeland route (Goes – Hellegatsplein) extra aandacht. Met de provincie Zuid Holland en de gemeenten Schouwen Duiveland en Goeree Overflakkee werken we aan een betere doorstroming op de N59. Verder zullen op de N256 enkele Quick Wins worden voorbereid voor uitvoering in 2020. Te noemen is het installeren van zogeheten slimme verkeersregelinstanties, de aanleg van een bypass voor het landbouwverkeer en het terugbrengen van de maximumsnelheid op de A256 naar 100 km/uur. Voor de lange termijn zal de in 2019 opgestelde variantenstudie verder worden uitgewerkt toeleidende naar een voorkeursbeslissing voor de herinrichting van de N256 in deze coalitieperiode. Naast de infrastructurele verbeteringen richten we ons op een goede OV bereikbaarheid en gaan verder met het gesprek met de NS en het ministerie over de terugbrengen van de Intercity op de Zeeuwse lijn. En met de wegbeheerders werken we aan een verbeterde verkeers- en incidentenmanagement dat ten goed komt van de doorstroming en bereikbaarheid. Met onze partners en via het team Verkeersmanagement maken we afspraken hoe de weg na een

calamiteit weer zo snel mogelijk beschikbaar komt en verbeteren we de afspraken met de verkeerscentrale. Met het ministerie van I&W gaan we aan de slag met het traject Digitaal op Orde.

Acties

1. Realiseren van quick wins ten aanzien van verkeersveiligheid en doorstroming op de Midden-Zeeland route en het opstellen van een visie van de gewenste en een programma met noodzakelijke aanpassingen in de periode 2023-2028

1. Versterken van het incidentmanagement en verkeersmanagement om te zorgen dat hinder voor het verkeer als gevolg van incidenten en topdrukte evenementen zo gering mogelijk is, uitvoeren van het bestuurlijk vastgestelde actieplan met de partners

1. Doorontwikkelen van het verkeersmanagement door efficiënt inspelen op de nieuwe technologische ontwikkelingen (Digitaal op Orde)

2. De logistieke processen verbeteren door het toepassen van de nieuwe technologieën, de digitalisering van het bedrijfsleven te stimuleren en samenwerking en data-uitwisseling te promoten en initiëren

2. Het verbeteren van de logistieke processen door het toepassen van corridormanagement

2. Afronden Europese CEF-studie naar de verbetering van de spoorontsluiting Gent-Terneuzen, versterken lobby in gezamenlijkheid met North Sea Port en de gemeente Terneuzen

Wegeninvesteringen

Reizigers kunnen zich op het Provinciale wegennet goed en veilig verplaatsen zonder dat de kwaliteit van de leefomgeving daarmee onder druk komt te staan.

Wegeninvesteringprogramma voor 2020:

N256 Midden Zeeland route

Conform het coalitieakkoord werken we aan de voorbereiding van het besluit over een betaalbare oplossing voor de Deltaweg (N256), gericht op de verbetering van de verkeersveiligheid en doorstroming. Met de betrokken gemeenten is de afspraak gemaakt dat de provincie de voorbereiding op korte termijn met hen ter hand neemt zodat eind 2021 een besluit kan worden genomen.

N673 Zanddijk

Conform het coalitieakkoord zullen GS eind 2019 een voorkeursalternatief voor de Zanddijk-Molendijk vaststellen. Aangezien het project zich op grond van het adviesmodel kwalificeert als Groot project zal het besluit omtrent het voorkeursalternatief met de startnotitie voor het project aan Provinciale Staten worden voorgelegd. In 2020 werken we met betrokken partijen aan de verdere voorbereiding van de realisatie daarvan, op basis van een in de definitiefase op te stellen Plan van Aanpak. Ten behoeve van de doorstroming en de verkeersveiligheid treffen we voor de Afrit 33 (zuidzijde) op de A58 maatregelen, in de vorm van het aanbrengen van extra opstelstroken op de afrit van de A58 in combinatie met verkeerslichten op de T-aansluiting op de N289.

Andere prioritaire projecten zijn:

- N290 fase 1 Terneuzen – Zaamslag - realisatie
- Derde Fase Recreatieverdeelweg - realisatie
- Parallelweg Absdale – Hulst - realisatie
- N256 - Landbouwweg Zandkreeksluis - realisatie
- N286, landbouwroute Poortvliet - realisatie

- Industrieweg, fietstunnel Maintenance Value Park - realisatie
- N659 rotonde recreatiepark Speelsmansplaten - realisatie
- Amoveren fietspad Sluiskil -Sluizencomplex
- Impuls Veilige N-wegen rijks subsidieprogramma N-wegen - realisatie 1^e jaartranche
- Reconstructie traverse Kapellebrug – voorbereiding voor uitvoering in 2021
- Reconstructie N664 's Heer Hendrikskinderen – voorbereiding voor uitvoering in 2021
- N662 rotonde Ritthem en afwaardering Ritthemsestraat – realisatie
- Fietssnelweg Zelzate – Terneuzen – voorbereiding
- N290 fase 3 en 4 - voorbereiding

Acties

We gaan verder met het afstemmen de investeringen van de wegbeheerders in Zeeland, o.a. in het POVV en de beheerplanning

De actualisatie aantal wegencategoriseringsplannen, aangezien deze aan de basis liggen aan de investeringsbeslissingen.

In 2020 werken we aan de voorbereiding en de daadwerkelijke realisering van de geprogrammeerde projecten uit het wegeninvesteringsprogramma voor 2020

Concurrentiepositie logistiek

Verbetering van de concurrentiepositie en behoud van werkgelegenheid in de Zeeuwse sectoren logistiek en maintenance.

De logistieke sector groeit hard doordat de economie weer sterk aantrekt en innovatieve vernieuwingen vragen aandacht en dat is aanleiding voor het opstellen van een meerjarenvisie logistiek door Zeeland Connect met een aanverwante roadmap. De maintenance sector is voor de economie en de veiligheid in onze regio is groot. In 2019 zijn de activiteiten gericht om de innovatie te stimuleren en de toepassingsmogelijkheden van circulaire economie toe te passen. De activiteiten om de nieuwe sector wind op zee goed in Zeeland te laten worden voortgezet, we richten ons op de realisatie van een Fieldlab Wind op Zee in Zeeland te realiseren.

Acties

Ondersteunen van kansrijke innovaties die kunnen leiden tot nieuwe bedrijvigheid of een hogere toegevoegde waarde, bijv. de toepassingsmogelijkheden van circulaire economie in de procesindustrie

Stimuleren samenwerking en innovatie in de logistiek, o.a. via Zeeland Connect

Uitvoeren visie Logistiek i.s.m. Zeeland Connect en uitvoeren van de roadmap met 3 innovatielijnen, waaronder autonoom transport (varen en rijden) en verduurzamen Sector Transport en Logistiek (terminalfaciliteiten en laadinfra)

Vertalen van het Meerjarenprogramma 2016 – 2019 van de Topsector logistiek naar regionale actieprogramma, benutten Europese Middelen.

Tot stand brengen van cross-overs tussen de sectoren chemische- en procesindustrie, Wind op Zee en Land, en infrastructuur

Realiseren van het Fiedlab Wind op Zee (Zephyros) in Zeeland

Impuls bedrijventerreinen

Beter benutten van regionale bedrijventerreinen.

We werken aan het beschikbaar hebben van voldoende planologische ruimte voor havenontwikkeling en bedrijven en zetten in op een kwaliteitsimpuls en de verduurzaming van terreinen. Belangrijke instrumenten zijn de behoefteprognose voor bedrijventerreinen, de regionale bedrijventerreinenprogrammering die de gemeenten op basis daarvan opstellen en door de provincie worden goedgekeurd., Met de subsidieregeling Fonds Impuls Bedrijventerreinen ondersteunt de provincie de gemeenten bij de uitvoering van herstructureringsprojecten. . In 2019 is er subsidieregeling geopend voor het uitvoeren van duurzaamheidsscans. In 2020 wordt op basis van deze scans een demoproject voor de verduurzaming van bedrijventerreinen gestart, met inzet van de gelden uit de regio envelop.

Acties

Zorgen voor voldoende planologische ruimte voor bedrijven door met de gemeenten de regionale bedrijventerreinenprogramma's te actualiseren op basis van de prognose uit 2019

Bieden van advies en analyse van de economische behoefteprognoses

Uitvoer Subsidieregeling Impuls Bedrijventerreinen

Uitvoering van de subsidieregeling duurzaamheidsscans bedrijventerreinen.

Start van een demoproject verduurzaming bedrijventerreinen

Bereikbaarheid voor de mensen

Basisbereikbaarheid per openbaar vervoer op orde.

In vrijwel elke levensfase is het nodig om fysiek afstanden te overwinnen om activiteiten te ontplooiën. Dat kan door zelf ergens naar toe te reizen, maar inmiddels ook door 'moderne' varianten (digitale snelweg, pakketdiensten). Een passende vervoersvoorziening is belangrijk vanuit mens én maatschappij. In een provincie met een relatief lage bevolkingsdichtheid, fysieke uitdagingen door de 'eilandenstructuur' en een open blik naar Vlaanderen, Brabant en Zuid-Holland, is het een uitdaging om de bereikbaarheid op orde te houden. Voor de Leefbaarheidsagenda ligt de nadruk op maatschappelijk meedoen, met een accent op specifieke groepen (bijv. scholieren/studenten). Met de verantwoordelijkheid voor het regionaal openbaar vervoer als startpunt bouwen we aan 'slimme mobiliteit' waarbij innovatie, duurzaamheid, deelgebruik en samenwerken met andere overheden sleutelwoorden zijn.

Hier biedt de regio-envelop een stimulans met extra middelen voor een pilot Mobility as a Service gericht op scholieren die naar Goes, Zierikzee en Terneuzen reizen.

Acties

Basisbereikbaarheid per openbaar vervoer op orde

- Aan de hand van concessiebeheertool Connexion aansturen op een vraaggerichte invulling van de concessie van voldoende kwaliteit
- Verbeteren kwaliteit haltevoorzieningen (uitvoering nieuwe subsidieregeling)

- Verbeterplan voor lopende concessie realiseren (duurzame bussen, meer scholierenvervoer, nieuw betaalsysteem)

Door-ontwikkelen (openbaar) vervoer

- Aansluiten op initiatief van gemeenten voor het opwaarderen van de Gemeentelijke Vervoercentrale Zeeland (GVC) als randvoorwaarde voor pilots integratie openbaar vervoer en doelgroepenvervoer alsmede vraagafhankelijke vervoersconcepten
- Smart Mobility onderwijs (met middelen uit regio-envelop): Een innovatieve aanpak voor betere mobiliteit van studenten, waarbij data van mobiliteitsbehoefte basis is voor een vraaggerichter mobiliteitsaanbod
- Inzet op 2 à 3 snelle buslijnen (intern Zeeland én van/naar Zeeland) om tijdsduur naar werk en studie te verkleinen en Zeeland daarmee aantrekkelijk te houden als regio om te werken en studeren.
- Visie ontwikkelen op toekomstbestendig maken Zeeuwse openbaar vervoer-knooppunten door nieuwe functies toe te voegen ('hubs')
- Op basis van de inzichten uit de strategische opgave Slimme Mobiliteit ontwikkelen van Zeeuws breed kader voor de wijze van aanbesteding van bus en doelgroepenvervoer

Nieuwe vervoersconcepten ontwikkelen en uittesten

- In samenwerking met gemeenten komen tot pilots voor integratie van openbaar vervoer en doelgroepenvervoer
- Verdere ontwikkeling deelconcepten 'van bezit naar gebruik': autodelen (e-mobilitypark), fietsdelen (fiets hubs).
- Gebiedsgericht faciliteren van kleinschalige mobiliteitsinitiatieven (vervolg op regio-aanpak Schouwen-Duiveland)
- Smart Mobility: transitie-pad opstellen naar autonoom vervoer in Zeeland

Ruimtelijke kwaliteit versterken

Een passende duurzame woning en een prettige woonomgeving.

Demografische ontwikkelingen (vergrijzing, huishoudenverdunding), nieuwe keuzes rond verduurzaming en ontwikkelingen in de zorg (behoefte) hebben een belangrijke invloed op de woonbehoefte. De vraag naar woningtypen en woonmilieus verandert hierdoor. Deze vraag verschilt per regio. Het gaat niet alleen om aantallen, maar ook om een match met de kwalitatieve vraag en een koppeling met duurzaamheidsdoelen. De aanpassing van de bestaande woningvoorraad door sloop, woningverbetering en herstructurering is een belangrijke opgave, boven het toevoegen van woningen aan de woningvoorraad.

Deze opgave is in 2019 in beeld gebracht door het Kwalitatief Woononderzoek Zeeland (KWOZ) en is aanzienlijk. Samen met de gemeenten heeft de provincie hier met onze verantwoordelijkheid voor de regionale woningbehoefte een sleutelrol. We stimuleren als Provincie de inzet hierop en ondersteunen dit via bestaande instrumenten, zoals de Provinciale Impuls Wonen, investeringen via de regio-envelop, leningen voor woningverduurzamingen en een gebiedsgerichte aanpak samen met de gemeenten. Het KWOZ geeft ook een aanzet voor een aanpak van de problematiek. Met de gemeenten werken we aan een uitvoeringsprogramma waarin met bestaande en nieuwe instrumenten wordt gewerkt aan een toekomstbestendige woningvoorraad.

In dit thema speelt ook de versterking van de functie van de stad als plek om te winkelen, te leven en te ontmoeten. Deze functie staat onder druk, o.a. door de toename van leegstand in de detailhandel en maatschappelijk vastgoed. We zijn hierin een haken hierop aan als partner met een visie op detailhandel, cultuur en bebouwde omgeving (m.n. herbestemming). Onze rol is hier vooral faciliterend

(bijv. richting stedennetwerk Z4) en stimulerend (bijv. richting initiatief om met leegstaande plekken en panden om te gaan of wijkverbetering te ondersteunen).

Acties

Aanpak verduurzaming woningvoorraad, o.a. uitvoeren energiescans en de inzet van duurzaamheidsleningen (met middelen vanuit regio-envelop)

Negende ronde Provinciale Impuls Wonen (met extra inzet vanuit middelen regio-envelop)

Nieuwe demografische prognose voor Zeeland

Monitoring van de ontwikkelingen in de woningvoorraad en woningbouwplannen

Actualisatie woningmarkt afspraken op basis van de demografische prognose 2019 en het KWOZ (met name Walcheren)

Bouwtitelbank inzetten om sanering woningvoorraad te stimuleren (met inzet middelen vanuit regio-envelop)

Op basis van detailhandelsvisie 5 acties in gang zetten samen met gemeenten

Maatschappelijk initiatief versterken

Kracht van de samenleving als basis om op te bouwen.

Wat mensen en groepen zélf kunnen en willen betekenen voor hun woonomgeving en voor hun bereikbaarheid, dat is een derde spoor van onze inzet op leefbaarheid. En dan niet zozeer één op één naar lokale initiatieven, daar staan de gemeenten en maatschappelijke instellingen voor aan de lat. Onze inzet is meer op bevorderen dat maatschappelijk initiatief 'de wind mee krijgt'. We doen dat door kennis en ervaringen te delen (digitaal platform MAEX voor initiatieven, regionale bijeenkomsten), door de betrokkenheid te vergroten van doelgroepen bij hun eigen leefbaarheid (een eerste groep waren de MBO-scholieren) en door gerichte cofinanciering van bovenlokaal initiatief, direct of via een fonds (Zeeuws Oranjefonds, LEADER). Bij voorkeur zijn dit initiatieven op het gebied van versterking van bereikbaarheid en ruimtelijke kwaliteit. Dit sluit aan op een kracht in de samenleving die steeds meer zichtbaar wordt in deelgebruik, coöperaties en sociale ondernemingen. Bestuurlijk bundelen we de krachten via het navigatieteam leefbaarheid, dat zwakke schakels in de leefbaarheidsketen benoemt en van waaruit concreet aan de slag wordt gegaan met doelgroepen waar leefbaarheidsvraagstukken zich (gaan) voordoen – de zogeheten eindgebruikersaanpak.

Een bijzonder aspect is de betrokkenheid van jongeren bij wat voor hen belangrijk is. JouwZeeland is daarvoor een gevestigde waarde. We willen dat uitbouwen met een jongerenparlement, zodat jongeren nog dichter op de besluitvorming zitten. Letterlijk krijgt dat laatste ook vorm door onze ambitie dat alle scholieren ooit in hun schoolloopbaan een keer het provinciehuis bezoeken.

Tenslotte blijft het navigatieteam.

Acties

Project Leegstand realiseren: een aanpak voor het stimuleren van het invullen van lege plekken en panden ('leegstand als kans') - met gebruik van maatschappelijk initiatief (prijsvraag).

Samen met gemeenten verder uitbouwen van platform MAEX voor kennisdeling rond maatschappelijke initiatieven in Zeeland gericht op meer en betere initiatieven alsmede verwijzing naar beschikbare fondsen (o.a. Zeeuws Oranjefonds).

Doelgroep jongeren intensiever betrekken bij leefbaarheidsvraagstukken door vorming van een jongerenparlement – dit aanvullend op JouwZeeland

In het kader van JouwZeeland ontwikkelen van een jongerenparlement en daarmee jongeren directer betrokken laten zijn bij de besluitvorming

Drie eindgebruikersaanpakken worden vanuit het navigatieteam leefbaarheid gerealiseerd: mantelzorgers, HBO-studenten en dorpsgemeenschappen die zelf aan bereikbaarheid willen werken

Via LEADER actief ruimte bieden voor co-financiering van kansrijk bovenlokaal initiatief (indicatie: € 100.000).

Sport verenigt Zeeland

Ruim 60% van de Zeeuwen sport elke week, 80 tot 90% van de Zeeuwse jeugd is lid van een sportvereniging en tienduizenden Zeeuwen zijn actief als vrijwilliger in de sport.

We hebben in Zeeland 1.100 aangesloten sportverenigingen en honderden sport- en beweegondernemers bieden hun diensten aan. We beschikken over goede accommodaties en Zeeuwen organiseren fantastische sportevenementen die passen bij Zeeland: land in zee. Duizenden vrijwilligers helpen elke week de sport te organiseren. Hierdoor is de sport dicht bij huis en betaalbaar. Deze brede basis is het fundament van de sport in Nederland, uniek in de wereld! Internationaal scoren onze toppers goed.

Het gaat goed dus met de sport zou je zeggen. Maar er liggen grote uitdagingen om dat zo te houden. De motorische vaardigheid van kinderen is sterk afgenomen. Er zijn groepen mensen die nooit sporten. Sportaccommodaties staan te vaak leeg, competities worden opgeschaald waardoor de drempel om te sporten stijgt. Niet iedereen weet zich respectvol te gedragen langs de lijn. En de klassieke sportvereniging komt verder onder druk te staan door minder leden en vrijwilligers.

Daarom hebben we in 2019 analoog aan het 'Nationale Sportakkoord' een 'Zeeuws Sportakkoord' gesloten. Samen met een 30-tal partners willen we de uitdagingen die voor ons liggen oppakken. Het voert te ver om alle 'deeldoelstellingen' hier te benoemen. Wel De belangrijkste 'overall' indicator: ons beweeggedrag.

Acties

We ondersteunen tenminste 25 sportevenementen die passen bij het DNA van Zeeland en welke zorgen voor promotie van Zeeland en mensen in beweging brengen

Zeeuws brede motorische screening uitzetten (MQ-scan).

Alle Zeeuwse gemeenten partner van het Jeugdsport- en cultuurfonds en van het programma TalentBoost.

Tenminste 1 pilot starten met het concept 'Beweegschool Plus' (stimuleren actieve leefstijl onder leerlingen).

Trendindicatoren

Trendindicatoren	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Ernstige verkeersslachtoffers; doden	18	30	15	20	18	13
Ernstige verkeersslachtoffers; ziekenhuisgewonden	34	17	272	448	416	505
Voertuigkilometers hoofdwegennet (index)	100,0	101,9	106,2	109,7	112,8	117,7
Voertuigkilometers onderliggend wegennet (index)	100,0	101,2	99,3	99,4	100,8	102,1

Trendbreuk in registratie van 2009 tot en met 2014 waarbij sprake is geweest van onder registratie wat betreft het aantal ziekenhuisgewonden. Vanaf 2015 begint de registratie weer op orde te geraken.

Trendindicatoren		2009	2013	2017
Tevreden met de woonomgeving		6,9	7,0	7,1
Gevoel van verbondenheid met de eigen woonkern of wijk*		69%	60%	49%
Tevreden met de kern/wijk als woonplaats naar levensfase	16-29 jaar	79%	75%	80%
	30-59 jaar	83%	81%	84%
	60-80 jaar	83%	82%	85%
	80+	88%	84%	86%
Mate van vertrouwen dat problemen in de omgeving gezamenlijk worden opgepakt	weinig	7%	8%	7%
	gemiddeld	70%	65%	61%
	sterk	23%	26%	31%

*) categorieën 'beetje verbonden' + 'zeer verbonden'

Doelindicatoren

Doel	Indicator	Stand 2017	Streefwaarde 2020	Einddoel
(Vaar)wegen	Onderhoudsniveau infrastructurele kapitaalgoederen	Basisniveau	Basisniveau	Basisniveau

Vraaggericht OV	Waardering Openbaar Vervoer (bus)	7,4	7,5	7,6
	Bezettingsgraad kernnet (daggemiddelde)	23,4%	24,0%	30%
	Bezettingsgraad fietsvoetveer	23,6%	25,0%	30%
Snelle en betrouwbare wegverbindingen	Reistijd Goes - Zelzate	50 minuten	40 minuten	40 minuten
	Reistijd Goes - Hellegatsplein	45-60 minuten	45-65 minuten	40 minuten
Voldoende capaciteit multimodaal netwerk	Capaciteit weg, water, spoor en buisleiding		Weg > 2017	Weg, water, spoor en buis > 2017
Voldoende bedrijventerreinen	Beschikbaar areaal uitgeefbaar bedrijventerrein t.o.v. vraag (kwantitatief)	Aanbod: 198 ha Vraag 112 ha	Vraag en aanbod in evenwicht in zowel kwantiteit als kwaliteit	Vraag en aanbod in evenwicht in zowel kwantiteit als kwaliteit
Meer sporten en bewegen	Percentage wat nu niet deelneemt aan sport en beweegactiviteiten	40%		35%

Wat mag het kosten?

Bedragen x €1.000

Exploitatie	B2020
Lasten	
050101 Doelmatig en doeltreffend beheer (water)wegen	28.552
050102 Bereikbaarheid voor de mensen	24.505
050103 Verbetering verkeersgedrag verkeersdeelnemers	773
050104 Goede bereikbaarheid voor bedrijven, bezoekers en bewoners	309
050105 Wegeninvesteringen	2.914
050107 Maatschappelijk initiatief versterken	2.226
050108 Concurrentiepositie logistiek	148
050109 Ruimtelijke kwaliteit versterken	36
050110 Sport verenigt Zeeland	499
059999 Ambtelijke inzet	7.156
Totaal Lasten	67.118
Baten	
050101 Doelmatig en doeltreffend beheer (water)wegen	1.206
050102 Bereikbaarheid voor de mensen	2.241
Totaal Baten	3.446
Gerealiseerd saldo van baten en lasten	-63.672
Onttrekkingen	
980599 Bestemmingsreserves-Pr.5	21.096
Toevoegingen	
980599 Bestemmingsreserves-Pr.5	7.380
Mutaties reserves	13.716

Resultaat na bestemming

-49.957
----

6. Programma Culturele infrastructuur en monumenten

Inleiding en ontwikkelingen

Cultuur is een kerntaak van de Provincies en zien we als belangrijke pijler voor een aantrekkelijk Zeeuws vestigingsklimaat, dus voor wonen, werken, studeren, ondernemen en persoonlijke ontwikkeling (onderwijs en cultuureducatie) en sociaal contact. En uiteraard ook voor de toeristische aantrekkingskracht, als stimulans voor meer Zeeuwse beleving, overnachtingen en bestedingen. In nauwe samenwerking met de Z4 is in 2018 het Bidbook “Samen in Zee, Cultuur als pijler van stedelijke aantrekkelijkheid” opgesteld om zo een stevig beeld neer te zetten van Zeeland als een regio met een - in de context van Nederland - bijzonder en onderscheidend profiel op het vlak van cultuur en stedelijkheid. Vervolgens hebben vertegenwoordigers uit de Zeeuwse praktijk, waaronder gemeenten en instellingen op het gebied van onderwijs, leefbaarheid, zorg, economie en toerisme, hun visie gegeven over het onderscheidend vermogen van Zeeland en hoe we dit beter kunnen benutten. ‘Samen in Zee 2, Het cultuurprofiel van Zeeland’ vormt de opbrengst van deze kijk op Zeeuwse zaken. Bidbook en cultuurprofiel zijn beide aangeboden aan de minister van OCW.

Het Bidbook is opgesteld tegen de achtergrond van:

1. Rapport 'Zeeland in stroomversnelling' waarin de commissie Balkenende stelt dat cultuur in belangrijke mate bijdraagt aan het vestigingsklimaat en de leefbaarheid van Zeeland. De commissie Balkenende ziet cultuur als onmisbare schakel in het keren van de geleidelijke achteruitgang in bewoners en voorzieningen naar het bundelen van krachten richting duurzame economische structuurversterking, waarbij inzet op stedelijke aantrekkelijkheid noodzakelijk is.
2. De nieuwe cultuurnotasytematiek van het Rijk vanaf 2021.
3. Het feit dat Zeeland weinig stedelijk profiel/imago heeft (kunst, cultuur, werk, onderwijs etc.) maar zo'n profiel wel essentieel is voor een aantrekkelijk vestigingsimago om (ook) (young) professionals.

De uitwerking van de kansen en actiepunten in het Bidbook vormt een opmaat tot een herpositionering van Zeeland als provincie met, naast de bekende kwaliteiten (land, zee, pionierszin, ruimte), net zo goed een helder stedelijk cultureel profiel. Dat profiel kent regionale, nationale en internationale aspecten, benadrukt de korte afstand van Zeeland tot grote stedelijke gebieden en is het product van een creatieve wisselwerking tussen diverse sectoren. Kortom cultuur wordt als middel ingezet voor het versterken van de stedelijke aantrekkelijkheid en het daarmee onlosmakelijk verbonden ‘ommeland’. Voorgaande vormt de basis voor de uitgangspunten voor cultuur na afloop van de huidige cultuurnota periode 2017-2020. In 2020 zal de samenhang tussen cultuur en bijvoorbeeld ruimtelijke kwaliteit en klimaatadaptatie verder worden uitgewerkt, in overleg met gemeenten, culturele en andere maatschappelijke organisaties.

Het Bidbook “Samen in Zee, Cultuur als pijler van stedelijke aantrekkelijkheid” en de uitvoering daarvan (samen met alle stakeholders en de Z4) is hierbij leidend. Het Bidbook is een middel om de cultuur in en vanuit Zeeland en met name die in de stedelijke gebieden in Zeeland op de landelijke kaart te zetten. Dit door acties uit het Bidbook concreet gestalte te geven, te beginnen met het realiseren van een kunst- en culiroute (actiepunt uit het rapport Balkenende) én door het Bidbook te gebruiken als basis voor de citymarketing van Zeeland. Tegelijkertijd wordt hiermee ook ingespeeld op de ‘Uitgangspunten nieuw cultuurstelsel 2021-2024’ van de minister van OCW. De minister wil in haar komende cultuurbeleidsperiode een verbreding van de basisinfrastructuur door stedelijke regio's, incl. Zeeland, een sleutelrol in het Nederlandse cultuurstelsel te laten vervullen. Afstemming van rijksbeleid, lokaal beleid en regionale samenwerking kunnen bijdragen aan de verder uitwerken en uitvoeren van de in het Bidbook aangegeven uitgangspunten en actiepunten.

We richten ons op alle Zeeuwse inwoners, de bezoekers én op hen die zich hier willen vestigen. We hebben daarbij specifieke aandacht voor de relatie met Zeeuwse jongeren in aansluiting op de versterking van de stedelijke aantrekkelijkheid van Zeeland. Wij vinden het daarbij belangrijk om aandacht te besteden aan cultureel erfgoed en creatieve economie om zo de stad aantrekkelijk te maken en (jonge) mensen te behouden in Zeeland.

Speerpunten

- Uitvoering Bidbook Cultuur als pijler van stedelijke aantrekkelijkheid
- Voorbereiden nieuw provinciaal cultuurbeleid vanaf 2021 daarbij anticiperend op nieuw beleid OCW vanaf 2021
- (Talent)ontwikkeling jongeren (cultuureducatie, amateurkunst, creatieve economie)
- Cultureel erfgoed (inclusief herbestemming en duurzaamheid)
- Bijdragen Kunsten aan de Zeeuwse identiteit, het vestigingsklimaat, de vrijetijdseconomie en de promotie van Zeeland
- Versterken samenwerking met gemeenten via regioarrangementen

Beleidskader

Nota provinciaal cultuurbeleid 2017-2020 (vastgesteld in PS 3 juni 2016)

Reguliere taken

- Bibliotheekwet (Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen (Wsob))
- Erfgoedwet
- Mediawet

Maatschappelijk effect

In samenwerking met interne en externe partners realiseren van een toekomstbestendige culturele infrastructuur die toegankelijk is voor een breed publiek en dienstbaar aan het vestigingsklimaat, de leefbaarheid en de toeristische aantrekkingskracht van Zeeland.

Doelstellingen

Culturele infrastructuur

In samenwerking met externe partners bijdragen aan een toekomstbestendige culturele infrastructuur gericht op de Zeeuwse inwoners, de bezoekers en hen die zich hier willen vestigen en als basis voor het versterken van de stedelijke aantrekkelijkheid als motor voor de ontwikkeling van vitale Zeeuwse regio's.

Acties

Jaarlijks in afstemming met andere provinciale opgaven prestatieafspraken maken.

Prestatieafspraken maken met ZB| Planbureau en Bibliotheek van Zeeland (ZB), Zeeuws Museum, Stichting Cultureel Erfgoed Zeeland (SCEZ) en Centrum voor Beeldende Kunst vormgeving en architectuur Zeeland (CBK Zeeland) maken over hun inzet en bijdragen aan de culturele infrastructuur in relatie tot andere sectoren.

Afspraken maken met Zeeuwse gemeenten over gezamenlijke aanpak en ondersteuning van activiteiten op (onderdelen van) het terrein van in ieder geval de kunsten, bibliotheekwerk, cultuureducatie en restauratie Rijksmonumenten via de regioarrangementen

Ondersteunen van het Publicatie- en Documentairefonds Zeeland ondergebracht bij het Prins Bernhard Cultuurfonds voor jaarlijks ten minste twee documentaires en drie publicaties die Zeeland op bijzondere wijze voor het voetlicht brengen

Cultureel erfgoed

Het materieel en immaterieel erfgoed van Zeeland wordt zoveel mogelijk behouden, op een duurzame manier beheerd en ontsloten voor een breed publiek.

Acties

Op basis van de bestuurlijke afspraak met het Rijk invulling geven aan de instandhouding van rijksmonumenten door in overleg met gemeenten subsidie te verlenen voor de restauratie van ten minste drie rijksmonumenten.

Invulling geven aan de ondersteuning aan de eigenaren van de 190 cultuurhistorisch waardevolle boerderijcomplexen die zijn geselecteerd bij de in 2018 afgeronde boerderijselectie (opgenomen in het Omgevingsplan Zeeland 2018).

Uitwerken van het verhaal van Zeeland via maximaal negen aansprekende iconische kernverhalen (de Zeeuwse erfgoedlijnen) waardoor meer focus en samenhang gebracht wordt en het erfgoed 'vermarkt' kan worden.

Kunsten

Het vanuit de artistiek inhoudelijke kwaliteit van de kunsten bijdragen aan de Zeeuwse identiteit, het vestigingsklimaat, de vrijetijdseconomie en de promotie van Zeeland.

Acties

Ondersteunen van culturele producties, festivals en organisaties die zich onderscheiden op het gebied van Zeeland als decor en inspiratiebron

Ondersteunen door het subsidiëren van ieder geval Zeeland Nazomer Festival, Film by the Sea, Vestrock en Het Zeeuws Orkest, alsmede door in te zetten op (verder) versterking van de festivals (uitvoering Bidbook Cultuur als pijler voor stedelijke aantrekkelijkheid). Zie ook opgave Zichtbaar Zeeland.

(Talent)ontwikkeling van en cultuureducatie voor jongeren

Het stimuleren van een doorgaande leerlijn cultuureducatie (van primair onderwijs tot en met hogeren universitair onderwijs) bij zowel de culturele instellingen als bij het onderwijs in Zeeland en het ondersteunen van talentontwikkelingstrajecten voor jongeren.

Acties

Via prestatieafspraken met Stichting Cultuurkwadraat, Stichting Kinderkunstweek en HZ Cult verder uitbouwen van een eenduidige Zeeuwse aanpak cultuureducatie

Hierdoor kunnen kinderen, jongeren en jongvolwassenen in Zeeland opgroeien met een doorgaande culturele leerlijn van primair onderwijs tot en met hoger onderwijs/universitair onderwijs.

Stichting Cultuurkwadraat: Voert in opdracht van Provincie en gemeenten en i.s.m. PO in Zeeland de Rijksmatchingsregeling Cultuureducatie met Kwaliteit primair onderwijs uit.

Via prestatieafspraken met o.a. Kunstbende en Jeugdtheaterschool ontwikkelingstrajecten ondersteunen die jongeren de mogelijkheid bieden om zich (verder) te ontplooiën.

Mede mogelijk maken vervoer naar musea van leerlingen uit het Primair Onderwijs.

Trendindicatoren

Trendindicatoren	2015	2016	2017	2018	2019

Aantal bezoekers Zeeuwse musea	527.199	517.276	552.276	592.267	592.000*
Aantal toekenningen voor restauratie rijksmonumenten	4	4	4	4	4
Restauratievolume **	Gegevens bij bron niet beschikbaar	Gegevens bij bron niet beschikbaar	Gegevens bij bron niet beschikbaar	Gegevens bij bron niet beschikbaar	Gegevens bij bron niet beschikbaar
Aantal leerlingen cultuureducatie VO-MBO-HBO	7.509	6.648	7.000	8.165 (cursusjaar 2017-2018)	8.000***
Aantal deelnemers JeugdTheaterSchool Zeeland	259	264	215	221	220***
Aantal leerlingen restauratie opleidings project	17	11	12	15	15***

* Betreft aanname dat aantal bezoekers overeenkomstig is met 2018.

** In Databank Erfgoedmonitor (bronhouder conform ministeriële regeling beleidsindicatoren) zijn de gegevens 2015, 2016, 2017, 2018 en 2019 (nog) niet opgenomen.

*** Op basis van aanname dat aantal deelnemers / leerlingen t.o.v. 2018 stabiel zal blijven.

Doelindicatoren

Doel	Indicator	Stand 2019	Streefwaarde 2020	Einddoel
Toekomstbestendige culturele infrastructuur	Receptieve deelname aan activiteiten van Zeeuwse inwoners van 16 jaar en ouder (monitoring ZB) in aantallen	192.000 *	192.000	192.000
(Talent) ontwikkeling en cultuureducatie jongeren PO en VO	Deelname aantal leerlingen ** cultuureducatie PO	54.000	54.000	54.000

* Bron CBS: aantal inwoners Zeeland 2019 minus aantal inwoners jonger dan 20 jaar > afgerond 320.000. Ruim 60% van dit aantal (bron Staat van Zeeland ZB) bezoekt in 2017 culturele evenementen = 192.000

** Bron CBS: 2019 aantal jongeren Zeeland 5-19 jaar is afgerond 60.000. Aanname is dat gelet op de kerndoelen PO bijna alle PO scholen iets aan cultuureducatie doen > 90% x 60.000 = 54.000

Wat mag het kosten?

Bedragen x €1.000

Exploitatie	B2020
Lasten	
060101 Culturele infrastructuur	14.814
060102 Cultureel erfgoed	1.878
060103 Kunsten	390
060104 (Talent)ontwikkeling van en cultuureducatie voor jongeren	484
069999 Ambtelijke inzet	564

Totaal Lasten	18.130
Baten	
060101 Culturele infrastructuur	1.331
Gerealiseerd saldo van baten en lasten	-16.799
Onttrekkingen	
980699 Bestemmingsreserves-Pr.6	160
Toevoegingen	
980699 Bestemmingsreserves-Pr.6	250
Mutaties reserves	-90
Resultaat na bestemming	-16.889

7. Programma Bestuur

Inleiding en ontwikkelingen

Goed openbaar bestuur draagt bij aan de kwaliteit van de samenleving en aan de welvaart. Het provinciebestuur zet zich in om de kwaliteit van dat openbaar bestuur te vergroten. De laatste decennia hebben zich gekenmerkt door grote decentralisaties van Rijkstaken naar de gemeenten en Provincies. Zo werden de beleidsvelden regionale economie en natuur naar de Provincies gedecentraliseerd en werd het sociaal domein bij de gemeenten ondergebracht.

De laatste jaren dringt het besef door dat de opgaven waar de overheden voor staan te complex zijn om deze via alleen structuuroplossingen tot stand te brengen. De boodschap van het Interbestuurlijk programma, is dat alle overheden zullen moeten samenwerken als ware er één overheid. Dat is nodig om oplossingen rond klimaat, energie en economische ontwikkeling te realiseren.

Recent is het Overleg van Zeeuwse overheden (OZO) gestart. De bedoeling van het OZO is om een volgende stap te zetten in de samenwerking tussen de Zeeuwse overheden, én op de versterking van de bestuurskracht van de Zeeuwse overheden en profilering naar Den Haag en Brussel (permanente lobby). De eerste taak van dat bureau is het opstellen van een gezamenlijke agenda, waarvoor het Interbestuurlijk Programma het vertrekpunt is. Wij vinden het erg belangrijk dat het OZO een succes wordt en tot verbetering van de bestuurskracht leidt. De ingezette lijnen rond de opvolging van het advies #Hoedan, over Zeeuwse samenwerking, en het streven naar regionale afspraken met (samenwerkende) gemeenten zetten we door. De komende tijd maken we regionale afspraken met (samenwerkende) gemeenten. Ook gaan we verder met het verbeteren van de functionele samenwerking met het waterschap.

Zeeland heeft echter niet alleen een 'interne' samenwerkingsnoodzaak. Door haar strategische ligging ontleent Zeeland belangrijke (economische) kansen aan de samenwerking met Vlaanderen, met Brabant en met Zuid-Holland. Verder zijn het Rijk, en Europa belangrijke partners om opgaven te kunnen realiseren.

Om naar buiten effectief te kunnen optreden, is eendrachtige samenwerking binnen Zeeland noodzakelijk. Alhoewel daarin belangrijke stappen zijn gezet, resteren er ook nog grote zorgen. We zien nog (te) weinig aandacht en organisatiekracht voor de regionale vraagstukken en een gemeenschappelijke agenda. De inzet op samenwerking zien we daarom niet als vrijblijvend, maar als noodzakelijk om aan de gezamenlijke opgaven voor Zeeland invulling te kunnen geven.

In andere provincies spelen vaak dezelfde vraagstukken. Daarom werken we samen in IPO-verband. Vooral met Fryslân zien we veel gelijkenissen. Het maakt het zinvol ervaringen uit te wisselen en vaker gezamenlijk op te trekken naar het Rijk. De samenwerking die we met Fryslân hebben opgezet, en waar ook BZK bij is betrokken, continueren we daarom in 2020.

Ook voor de rol van Provinciale Staten hebben de hierboven beschreven ontwikkelingen consequenties. Waar de opgaven samen met andere partijen moeten worden opgepakt en gedefinieerd, verschuift de rol van PS naar vormen van netwerksturing. In 2018 zijn hiermee de eerste ervaringen opgedaan. In 2019 zullen de ervaringen worden geëvalueerd en in 2020 verder worden toegepast.

Speerpunten

- Samen met gemeenten en waterschap opvolgen aanbevelingen rapport Samenwerkingskracht in Zeeland #HOEDAN om meer slagkracht te organiseren in het openbaar bestuur
- Via Overleg Zeeuwse Overheden (OZO) stroomlijnen van de lobbyfunctie en opstellen van een gezamenlijke agenda op basis van IBP
- Regionale afspraken met samenwerkende gemeenten
- Intensivering functionele samenwerking provincie met waterschap
- Optimale benutting van Europese programma's in de programmaperiode 2014-2020
- Voortzetting van de samenwerking en kennisuitwisseling Fryslân – Zeeland

- Effectieve grens governance Vlaanderen Nederland
- Oplossen van grensknelpunten samen met relevante stakeholders in Zeeland en Vlaanderen

Beleidskader

- Gemeenschappelijk Financieel toezichtkader – GTK 2020 Gemeenten (2019)
- Rijkstaken Openbare Veiligheid - Organisatieplan Commissaris van de Koning in Zeeland (2014)
- Strategische Visie Euregio Scheldemond (2015)
- Verordening systematische toezichtinformatie Zeeland (2014)
- Nota 'Bestuurlijke integriteit Provincie Zeeland' (2015)
- Ambtsinstructie Commissaris van Koning

Reguliere taken

- Taken Commissaris van de Koning als Rijksorgaan en als boegbeeld van de provincie Zeeland
- Bestuurlijk toezicht dr Commissaris van de Koning op de Veiligheidsregio Zeeland
- Regietafel vluchtelingen
- Financieel toezicht gemeenten, waterschap en gemeenschappelijke regelingen
- Ondersteuning Bestuurlijke organisatie, inclusief ondersteuning van Provinciale Staten, (Staten)commissies en Gedeputeerde Staten
- Interbestuurlijk toezicht op medebewindstaken van gemeenten en waterschap
- Bevordering Integriteitsbeoordelingen door het Openbaar Bestuur (Wet Bibob)
- Bevorderen bestuurlijke integriteit

Maatschappelijk effect

Een transparant, compact, integer, daadkrachtig en op regionale en/of grensoverschrijdende samenwerking gericht openbaar bestuur in Zeeland.

Doelstellingen

Interbestuurlijk toezicht

Acties

Extra monitoring ontwikkeling baten en lasten naar gemeenten gedecentraliseerde taken sociaal domein; Verscherpt toezicht houden op artikel 12-gemeente Vlissingen

In nauw overleg met BZK en IPO en de agenda Toekomst van het Toezicht wordt het interbestuurlijk toezicht transparanter, uniformer en meer risicogericht vormgegeven.

Kennisdeling en onderlinge intervisie stimuleren naar aanleiding van een herziening van het generieke toezicht binnen de provincie voor elk van de risicodomeinen

Samenwerkend bestuur

Acties

Samen met gemeenten opvolgen aanbevelingen rapport Samenwerkingskracht in Zeeland #HOEDAN? (inclusief het werken met regiocontracten of regio-agenda's)

Proces intensivering functionele samenwerking provincie - waterschap Scheldestromen voortzetten

Continueren bestuurlijke samenwerking met provincie Fryslân

Via Overleg Zeeuwse Overheden (OZO) stroomlijnen van de lobbyfunctie en opstellen van een gezamenlijke agenda op basis van het IBP. Vanuit de portefeuille /programma 'Bestuur' zal de provinciale inbreng voor de agenda gecoördineerd worden

Signalerend bestuur

Acties

Uitvoering van actieplan Actieteam GROS (grensknelpunten), waaronder de doorontwikkeling grensinfopunt en de afstemming van onderwijsprogramma's vmbo/mbo met Vlaamse onderwijsinstellingen

Ontwikkeling en uitvoering van een effectieve grens governance grensgebied Vlaanderen - Nederland

Versterken van de Zeeuwse positie in Den Haag en Brussel door het beïnvloeden van beleidsontwikkeling en besluitvorming onder meer door uitvoering werkplannen Brusselse/Haagse lobbyist en Scheldemondraad en Vlaams Nederlandse Delta

Optimale benutting van de budgetten van Europese programma's in de programmaperiode 2014-2020 inclusief nieuwe en nog niet benutte Europese programma's zoals Horizon 2020 en het Europese Fonds Strategische Investerings

Voorbereiding Europese programma's periode 2021-2027. Borgen van Zeeuwse belangen in regionale innovatie strategie en operationele programma's zoals OP Zuid, INTERREG, GLB/POP

Sterk provinciaal bestuur

Een sterk, betrouwbaar (integer) en dual Zeeuws provinciaal bestuur en een grotere betrokkenheid van de samenleving bij het provinciebestuur en de provinciale politiek.

Acties

Continuering rechtstreekse uitzendingen van vergaderingen van Provinciale Staten en Statencommissies en inzetten van social media. De vorm en wijze waarop hier invulling aan wordt gegeven, wordt dit jaar bekeken

Op een vernieuwende wijze, met aandacht voor netwerksturing, invulling geven aan de rollen van Provinciale Staten als volksvertegenwoordiger, kadersteller en controleur

Verbetering van het bestuurlijk-politiek-ambtelijk samenspel, inclusief een verbeterde beleidsplanning

Op interactieve wijze inwoners, organisaties en bedrijven betrekken bij de beeldvormende, oordeelsvormende en besluitvormende bijeenkomsten.

Weerbaar bestuur

Acties

Per 1 januari 2019 vormen het RIEC en de Taskforce één entiteit onder de naam Taskforce-RIEC. De huidige provinciale bijdrage aan het RIEC wordt verhoogd met een bijdrage voor het onderdeel Taskforce.

Bevorderen van bewustwording (awareness) door het op- en inzetten van instructies, opleiding interne/externe partners in het kader van BIBOB, awareness bijeenkomsten, ontwikkelen voorlichtingsmateriaal ondermijning etc.

Vorbereiden en uitvoeren van een tweejarig programma awareness ondermijning voor leden van GS, PS/ provincie medewerkers inclusief aandacht voor toepassing wet BIBOB.

Het onder Campus opgericht kennis- en innovatienetwerk Schelde Safety Network zet samen met de kennisinstututen en bedrijven in Zeeland en Vlaanderen in op het ontwikkelen van innovatie en onderzoek op HBO- en academisch niveau op het terrein van

Trendindicatoren

Trendindicatoren	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Gemeenten onder preventief toezicht:							
Landelijk	9	9	16	10	4	6	3
Zeeland	0	1	3	2	2	2	1

Trendindicatoren	2007	2011	2015	2019
Opkomstpercentage statenverkiezing:				
Landelijk	46,4%	56,0%	47,8%	56,2%
Zeeland	52,9%	58,9%	52,2%	59,2%

Doelindicatoren

Doelindicatoren	Indicator	Stand 2019	Streefwaarde 2020	Einddoel
Financieel gezonde Zeeuwse gemeenten	Gemeenten onder preventief toezicht	1	1	0
Herkenbaar en samenwerkend bestuur	Opvolgen adviezen #HOEDAN?		100% (voor zover verantwoordelijkheid provincie)	

Wat mag het kosten?

Bedragen x €1.000

Exploitatie	B2020
Lasten	
070101 Sterk provinciaal bestuur	1.591
070102 Herkenbaar en samenwerkend bestuur	73
070104 Signalerend bestuur	886
070105 Weerbaar bestuur	134
079999 Ambtelijke inzet	3.574
Totaal Lasten	6.258
Baten	
070101 Sterk provinciaal bestuur	54
070104 Signalerend bestuur	109
Totaal Baten	162

Gerealiseerd saldo van baten en lasten	-6.096
Onttrekkingen	
980799 Bestemmingsreserves-Pr.7	50
Resultaat na bestemming	-6.046

8. Programma Klimaat en energie

Inleiding en ontwikkelingen

Het klimaat verandert, de zeespiegel stijgt door de uitstoot van broeikasgassen. Fossiele grondstoffen worden schaars. In het interbestuurlijk programma staat daarom “samen werken aan het klimaat” als eerste urgente thema genoemd. De provincies hebben landelijk aangeboden het voortouw te nemen in de transitie naar schone energie (energietransitie) en het aanpassen aan klimaatverandering (adaptatie). Daarnaast heeft de provincie autonome taken op het gebied van waterbeheer.

In het coalitieakkoord zijn deze ontwikkelingen vertaald naar 2 bestuurlijke hoofdopgaven: energietransitie en klimaatadaptatie. De uitvoering daarvan vindt plaats in het uitvoeringsprogramma's “Energie op Klimaat” en “Fysische Leefomgeving”.

In de Zuidwestelijke Delta zijn natuurlijk kapitaal en economisch kapitaal ten eerste met elkaar verweven. De opgave voor de toekomst is om binnen de randvoorwaarde van waterveiligheid het natuurlijk en het economisch kapitaal in evenwicht met elkaar te ontwikkelen. Tegelijk is in wereldwijd, Europees én nationaal verband is afgesproken om de CO₂-uitstoot te beperken. De Provincie Zeeland wil hier haar verantwoordelijkheid in nemen en het Zeeuwse deel van deze wereldwijde opgave realiseren. Om een steentje bij te dragen aan de wereldwijde en landelijke klimaatdoelen, én om een aantrekkelijke vestigingslocatie te zijn, is de uitdaging om te komen tot slimmer gebruik van eindige - en deels schaarse - grondstoffen, gebruik van biobased grondstoffen en materialen. Daarnaast moeten we fors meer energie duurzaam opwekken, energie besparen en willen we de ontwikkeling naar een kringloopeconomie stimuleren. De weg naar een groene economie biedt veel kansen voor Zeeland, maar vraagt ook een grote inzet. Zowel van ons als van de Zeeuwse partners.

Dit moet gebeuren in een veilige, economisch aantrekkelijke en ecologisch gezonde delta. Hieraan wordt gewerkt door het Rijk, de drie provincies, gemeenten, waterschappen en ondernemers en maatschappelijke partijen die binnen de Zuidwestelijke Delta samenwerken. Een jarenlange voorbereiding heeft ertoe geleid dat vanaf 2018 toegewerkt wordt naar uitvoering van herintroductie van beperkt getij op de Grevelingen. Tevens wordt ingezet op herstel van de kwaliteit van het Volkerak Zoommeer. Het realiseren van een goede zoet-water aanvoer is hierbij van belang.

Hoewel we werken aan terugdringing van de CO₂-uitstoot en het beperken van klimaatverandering, is de al ingezette klimaatverandering niet terug te draaien. De klimaatveranderingen worden ondertussen steeds merkbaarder. De verwachting is dat we vaker te maken krijgen met extremere vormen van droogte, hitte, wateroverlast en een stijgende zeespiegel. Om een goede leefomgeving te behouden moeten we ons daaraan aanpassen.

Aanpassing gebeurt via de trits “weten – willen – werken”, waarbij het noodzakelijk is eerst goed te weten wat de effecten en mogelijke maatregelen zijn, vervolgens het willen werken naar oplossingen die tenslotte uitgevoerd worden.

In de eerste helft van 2019 zijn stappen gezet in de uitvoering van de opgaven energietransitie en klimaatadaptatie. De uitvoeringsagenda is nog relatief beperkt, omdat de projecten die uitgevoerd worden gericht zijn op het opstellen van de beide strategieën. In 2020 worden beperkte uitvoeringsmaatregelen genomen, zoals bijdragen aan groen daken en groene schoolpleinen. In 2019 hebben 17 scholen subsidie ontvangen voor een groen schoolplein. Deze lijn willen we in 2020 doorzetten en de eerste groene daken zijn aangelegd. De lopende proeftuin projecten zoet water bieden veel kennis en nieuwe projecten worden gestart. De Roode Vaart is met aanvullende bijdragen in de realisatiefase gekomen, waarbij de provincie de regie bij Moerdijk heeft gelegd. Een betekenisvol besluit voor de financiering van het Zoommeer is uitgesteld tot 2031. Het project Getij Grevelingen is in de voorbereidende fase voor uitvoering gekomen.

Tot slot vinden we het belangrijk dat ook de reguliere taken op het vlak van water(beheer) structureel worden uitgevoerd. De provincie draagt samen met andere overheden (waterschap, Evides, Rijk) bij aan het behoud en waar mogelijk verbetering van de waterkwaliteit in grond- en oppervlaktewater, drinkwater en zwembadwater. Anticiperen op klimaatverandering en uitvoeren Deltaprogramma is bij uitstek iets waar veel partijen bij betrokken zijn, en waar provincie niet (alleen) verantwoordelijk is voor het uitvoeren van acties. Juist via netwerksturing worden in die gevallen doelen gehaald.

Met betrekking tot energietransitie zijn verschillende pilotprojecten in uitvoering gebracht en steunen we initiatieven uit de markt die de CO₂-uitstoot helpen reduceren. Onder andere via onze deelname

aan het fonds voor energietransitie van de Stichting Zeeuwse Publieke Belangen. Ook geven we door middel van duurzaam inkopen en het zelf inzetten van duurzame grond- weg- en waterbouw in onze infraprojecten het goede voorbeeld. Dit breiden we waar mogelijk uit met andere overheden in de regio.

Speerpunten

- Toename opbrengst windenergie (op land) tot 570 MW en ondersteunen windpark Borssele op zee
- Helpen met uitvoering SDR-roadmap “klimaatneutrale industrie 2050”
- Verdere uitrol van proefprojecten circulair bouwen (woningen)
- Maatschappelijk verantwoord inkopen en duurzame aanbestedingen in de grond- weg- en waterbouw.
- We werken aan een regionale energiestrategie (RES): via een Zeeuwse samenwerkingsstructuur maakt de regio een gezamenlijke strategie om de CO2-doelen te behalen.
- Start planvormingsfase Getij Grevelingen obv BOK/MIRT 2 besluit
- Opstellen uitvoeringsprogramma Oosterscheldevisie
- Invullen voorkeursstrategie ZuidWestelijke Delta.
- Uitvoeren acties uitvoeringsprogramma Klimaatadaptatie

Beleidskader

- Economische Agenda
- Kabinetsaanbod IPO/VNG/UvW “Naar een duurzaam Nederland”
- Convenant Ambitie 2030 “Duurzaamheid werkt!”
- Zeeuws energieakkoord particuliere woningen
- Kader richtlijn water
- Zwemwaterrichtlijn
- Richtlijn overstromingsrisico's
- Omgevingsplan
- Deltaprogramma

Reguliere taken

- Beheer grondwatermeetnet
- Aanwijzen zwemlocaties
- Bescherming grond- en oppervlaktewater

Maatschappelijk effect

De uitstoot van CO₂ (en andere gassen die eenzelfde werking hebben) worden verminderd en het gebruik van anders schaarse grondstoffen neemt af. De leefomgeving wordt aangepast aan veranderende (klimaat)omstandigheden waardoor inwoners en bezoekers van Zeeland kunnen leven in een veilige, aangename en klimaatbestendige leefomgeving.

Doelstellingen

Water en bodem met kwaliteit

Een duurzaam bodemgebruik en goede kwaliteit van grond- en oppervlaktewater, waterpeilen die voldoen aan normering en duurzame bescherming tegen overstromingen zoals aangegeven in de Europese Kaderrichtlijn Water en de Europese Richtlijn Overstromingsrisico's .

Acties

Bevorderen van een goed en efficiënt functionerende waterketen

Aanwijzen en bewaken beschermingsgebieden drinkwaterwinningen

Tegengaan verdroging natuurgebieden, met name Natura 2000, door opstellen monitoringsprogramma

Aanwijzen zwemlocaties en toezien op veilige en hygiënische omstandigheden in samenwerking met waterbeheerder en RUD

Toewerken naar het verkrijgen van de UNESCO GeoPark status door kandidaatstelling in 2018 voor het Zeeland, westelijk Noord-Brabant en de Vlaamse grensstreek waarmee het gebied een Climate Living Lab met internationale status wordt

Stimuleren medegebruik waterkeringen via Meer Met Dijken Doen en Parels

Opzetten van een 3-tal pilotprojecten regionaal waterbeheer overeenkomstig ambitie, visie en doelen strategische visie waterbeheer 2050. Meedenken met praktische vertaling van de visie Waterbeheer door Waterschap

Monitoren van de beleidsmatige voortgang van de uitvoering van maatregelen die worden genomen door Waterschap Scheldestromen gericht op waterkwaliteit via de rapportages en planstudies van het waterschap

Zoeken naar synergie mogelijkheden met provinciale opgaven zoals natuurontwikkeling

Monitoren van de beleidsmatige voortgang van de uitvoering van maatregelen die worden genomen door Waterschap Scheldestromen gericht op waterkwantiteit

Uitvoeren 2 projecten per jaar duurzaam bodemgebruik met belanghebbenden en mede overheden

Bescherming en informatievoorziening archeologische en aardkundige waarden

Klimaatadaptie en voldoende zoet water

Zeeland beheerst in 2050 de effecten van klimaatverandering (van hitte, droogte, wateroverlast en waterveiligheid) en voorziet in een optimalisatie van waterbeschikbaarheid en gebruik van zoet water.

Acties

Stimuleren adaptatie maatregelen, onder andere via realisatie groene daken en groene schoolpleinen

Berekenen en actueel houden overstromingsgevolgen in kader van EU-ROR

Bepalen norm en definitief stelsel regionale keringen en deze aanwijzen en verankeren in waterschaps- en provinciale verordeningen in 2020

Uitbouwen proeftuin zoet water (DeltaDrip), bijdragen aan ca 100 stuwtjes per jaar en bijdragen aan 100 ha/jaar peilgestuurde drainage

Behoud en vergroting zoete grondwatervoorraden, herziening grondwateronttrekkingsbeleid 2019 obv gegevens Freshem

Robuustwatersysteem Zeeuws Vlaanderen; deelname aan interregproject, samenwerking masteropleiding HZ, voorbereiding NWA-aanvraag

Deltawateren

Een veilige, economisch aantrekkelijke en ecologisch gezonde delta.

Acties

Bevorderen kennisuitwisseling, communicatie en samenwerking door actieve bijdrage aan en in het gebiedsoverleg Zuidwestelijke Delta

Vaststellen bestuursovereenkomst Grevelingen II (planuitwerking) en starten bestuursovereenkomst Grevelingen III (realisatiefase); actieve bijdrage aan de planvorming/planuitwerking en de daar lopende discussies rond natura 2000 & klimaat robuustheid

Onderzoeken meekoppelkansen Grevelingenmeer; opstellen kader gebiedsfonds Grevelingen

Indien het Rijk een betekenisvol besluit over een zout VZM neemt: bijdragen aan alternatieve zoetwater maatregelen Volkerak-Zoommeer

Blijvende inzet maatregelen verbeteren ecologische kwaliteit Volkerak-Zoommeer via Bestuur- en samenwerkingsovereenkomst

Roode Vaart wordt uitgevoerd. Voorbereiden op leggen verbinding Roode Vaart en Zeeland

Uitgevoerde studie Lange Termijn Perspectief Natuur Westerschelde doorvertalen

Uitvoeren uitvoeringsprogramma Oosterscheldevisie

Uitvoeren suppletie Roggenplaat. Inzet op verwerven EU middelen voor uitgebreider monitoringsprogramma

Afronding MIRT onderzoek integrale veiligheid Oosterschelde

Energietransitie

In 2030 stoten we 49% minder CO2 uit in elektriciteitsproductie, mobiliteit, verwarming en industrie.

Acties

Onder een efficiënte Zeeuwse samenwerkingsstructuur met de naam "Zeeuws Energieakkoord schrijven we een gezamenlijke regionale energiestrategie (RES).

In de RES is per sector onderbouwd hoe we het beoogde einddoel bereiken van 49% CO2-emissiereductie in 2030 (en 80-95% reductie in 2050).

Eind 2020 wordt in de nieuwe Omgevingsvisie Zeeland ruimte geboden voor een succesvolle energietransitie en circulaire gebiedsontwikkeling

De RES is hier een integrale bouwsteen voor. Het proces om tot de RES te komen wordt vervlochten in de totstandkoming van de Omgevingsvisie.

Het fonds energietransitie van de Stichting Zeeuwse Publieke Belangen van € 10 miljoen wordt besteed aan projecten die een wezenlijke bijdrage leveren aan de doelen uit de Regionale Energiestrategie (RES)

We werken samen met bedrijven een strategie uit om tot een klimaatneutrale industrie te komen (via SDR, het platform Smart Delta Resources).

De uitwerking van de 8 programmalijnen uit de 'Roadmap towards a climate neutral industry in the Delta Region' faciliteren we door lobby activiteiten en medefinanciering van haalbaarheidsstudies en pilot/demoprojecten.

In het waterstofdossier geven we absolute prioriteit aan het industriële verbruik: de komende jaren maken we werk van het vergroenen van de bestaande Zeeuwse waterstofvraag (elektrolyse).

We ondersteunen windpark Borssele op zee en de aanlanding van windstroom van windpark IJmuiden Ver

We realiseren wind-, zon- en getijprojecten, met als doel in 2030 binnen de provinciegrenzen 10,5 PJ duurzaam op te wekken (dat staat gelijk aan het volledige huidige elektrisch verbruik in Zeeland)

Met pilotprojecten doen we ervaring op met innovatieve vormen van duurzaam vervoer

We faciliteren elektrisch vervoer door het ondersteunen van de uitrol van (snel) laadinfrastructuur en het vormgeven van Zeelandbreed beleid

Samen met gemeenten werken we in het "Zeeuws energieakkoord" aan het verduurzamen van particuliere woningen

Onderdeel van de aanpak is het maken van een regionale structuurvisie warmte en warmtetransitieplannen per dorp/wijk, waar we gemeenten in willen ondersteunen.

We doen samen met partners pilotprojecten aardgasloze wijken en leren hiervan voor de toekomst. Dit doen we o.a. door de inzet van een energiemakelaar voor restwarmte (waarvoor we EU-subsidie krijgen)

We geven zelf het goede voorbeeld: de Provincie Zeeland koopt maatschappelijk verantwoord in volgens de doelen die GS hebben gesteld in het actieplan MVI 2017-2020

Een substantieel deel van de impact wordt gerealiseerd bij aanbestedingen in de grond- weg- en waterbouw (GWW) middels een ambitieweb.

Voor de OV-concessie verkennen we de mogelijkheden voor zero emissie bij de vervanging van CNG bussen in 2020

Circulaire economie

Sluiten van kringlopen en meer, effectiever en efficiënter telen en verwerken van biobased grondstoffen .

Acties

We stellen samen met Zeeuwse partners een roadmap op, die op termijn tot een volledig circulaire economie moet leiden

We voeren het project "Circulair beleven" uit: circulair bouwen in de verblijfsrecreatie

We werken aan een toekomstbeeld 'circulaire havens 2030' (Sloe- en Kanaalzone) én circulaire ontwikkeling in de gebiedsagenda Zuidwestelijke Delta

We stimuleren meer biobased innovaties bij/door MKB'ers

We nemen deel aan stichting Biobased Delta, die o.a. grootschalige businesscases ontwikkelt (zoals Redefinery, Sugar Delta, bio-aromaten) met grote bedrijven en MKB.

We helpen mee aan de doorontwikkeling van de Biobased Innovation Garden

We rollen biobased en circulair inkopen uit binnen Zeeland

We stimuleren biobased onderwijs en onderzoek, zoals goede verankering in JRC/Bèta Campus en Center of Expertise(CoE) Biobased Economy (Avans/HZ)

Trendindicatoren

Trendindicatoren	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Emissie van broeikasgassen							
Publieke laadpunten EV		196	224	400	472	474	
Energiegebruik Gebouwde Omgeving per inwoner	42 GJ	40 GJ	41 GJ	40 GJ			
Energiegebruik Mobiliteit* per inwoner * exclusief scheepvaart en visserij	13.019 TJ	13.182 TJ	13.195 TJ	13.380 TJ			
Energiegebruik Industrie en Energie per inwoner	106.831 TJ	86.080 TJ	94.020 TJ	92.162 TJ			
Projecten waterbeheer							

Projecten bodem							
Klimaatstresstesten						6	12
Normering regionale keringen							
Projecten proeftuin zoet water				1	3	3	4

Doelindicatoren

Doel	Indicator
Hernieuwbare energie	
Emissie van broeikasgassen	
Uitvoeren klimaatstresstesten	Aantal
Uitvoeren projecten zoet water	Aantal
Uitvoeren projecten regionaal waterbeheer	Aantal
Opstellen klimaatadaptatie strategie	

Wat mag het kosten?

Bedragen x €1.000

Exploitatie	B2020
Lasten	
080101 Uitvoering klimaatadaptie	384
080103 Energietransitie	1.553
080104 Water en bodem met kwaliteit	3.511
080105 Circulaire economie	777
089999 Ambtelijke inzet	2.697
Totaal Lasten	8.921

Baten	
080104 Water en bodem met kwaliteit	184
Gerealiseerd saldo van baten en lasten	-8.737
Onttrekkingen	
980899 Bestemmingsreserves-Pr.8	-557
Toevoegingen	
980899 Bestemmingsreserves-Pr.8	-50
Mutaties reserves	-507
Resultaat na bestemming	-9.244

9.1 Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien

Inleiding

In dit deel van de begroting worden de provinciale baten verantwoord die niet rechtstreeks aan één van de programma's in het hiervoor opgenomen programmaplan zijn te koppelen. Het betreffen autonome inkomsten, waarvoor Provincie Zeeland de vrijheid heeft om deze middelen in te zetten voor ieder willekeurige provinciale doelstelling. In het overzicht staan de lokale inkomsten waarvan de besteding niet wettelijk gebonden is (opcenten motorrijtuigenbelasting), de uitkering van het provinciefonds, ontvangen dividend, het saldo van de financieringsfunctie en overige algemene dekkingsmiddelen (stelposten). Via het risicomanagementsysteem worden risico's geïnventariseerd en vertaald naar het benodigde weerstandsvermogen. Het nog niet bestemde deel van de begroting (budgettaire ruimte) en de algemene reserve dienen als eerste buffer voor het opvangen van onvoorziene uitgaven.

Speerpunten

Inzetten op een structurele positieve wijziging verdeling provinciefonds, ter compensatie van huidige korting voor niet meer bestaande dividendinkomsten PZEM N.V.

Kengetallen

- € 44,8 miljoen motorrijtuigenbelasting
- € 121,3 miljoen provinciefonds
- € 14,3 miljoen dividend Westerscheldetunnel
- € -3.3 miljoen saldo financieringsfunctie
- € 4,4 miljoen overige dekkingsmiddelen

Beleidskader

- BBV, art. 8 lid 1b en lid 5
- Financiële verordening

Doelstellingen

Opcenten motorrijtuigenbelasting

Het tarief voor provinciale opcenten in de begroting 2020 bedraagt 89,1 opcenten. Dit tarief is voor 2019 tot en met 2021 verhoogd van 82,3 naar 89,1 naar aanleiding van het rapport commissie Jansen. Voor een verdere toelichting verwijzen wij u naar de paragraaf Provinciale heffingen.

Provinciefonds

Bij het opstellen van deze begroting zijn de gegevens tot en met de meicirculaire 2019 verwerkt. Conform ons financieel beleid ramen wij een deel van de te verwachten uitkering op een stelpost ten behoeve van de loon- en prijsindexatie en de opvang van schommelingen in het provinciefonds. Hiermee hebben wij een buffer van circa € 0,8 miljoen in 2020 voor het opvangen van wijzigingen in het accres uit komende circulaire.

Dividend

Als vergoeding voor rente en risico wegens deelneming in het aandelenkapitaal van bedrijven ontvangt de Provincie dividend. Voor 2020 is alleen rekening gehouden met dividendbaten van de N.V. Westerscheldetunnel. Deze dividendbaten worden structureel toegevoegd aan de bestemmingsreserve Sluiskiltunnel, waardoor wijzigingen van dividend geen invloed hebben op de budgettaire ruimte van de provincie.

Saldo van de financieringsfunctie

Dit betreft het saldo van de werkelijk ontvangen en betaalde rente. Vanaf 2012 is Provincie Zeeland in een leensituatie gekomen als gevolg van de overname van het volledige aandelenkapitaal van de NV Westerscheldetunnel en de investeringen in de Sluiskiltunnel.

Overige algemene dekkingsmiddelen

Hierin zijn opgenomen de budgettaire ruimte, de geraamde afwikkelverschillen voorgaande dienstjaren en de inkomsten van de andere provincies in verband met het herstellen van de weeffout in het verdeelmodel provinciefonds.

Wat mag het kosten ?

Bedragen x €1.000

Exploitatie	B2020
Lasten	
900102 Provinciefonds	823
900104 Saldo van de financieringsfunctie	3.378
900105 Budgettaire ruimte	2.493
900106 Onvoorzien inclusief stelposten	-250
909999 Ambtelijke inzet	291
Totaal Lasten	6.734
Baten	
900101 Opcenten motorrijtuigenbelasting	44.773
900102 Provinciefonds	122.146
900103 Dividend	14.269
900104 Saldo van de financieringsfunctie	105
900107 Overige inkomsten	6.667
Totaal Baten	187.960
Gerealiseerd saldo van baten en lasten	181.226
Onttrekkingen	
989099 Bestemmingsreserves-algemene dekkingsmiddelen	10.750
Toevoegingen	
989098 Algemene reserve-algemene dekkingsmiddelen	986
989099 Bestemmingsreserves-algemene dekkingsmiddelen	27.267
Totaal Toevoegingen	28.253
Mutaties reserves	-17.503
Resultaat na bestemming	163.723

9.2 Kosten van overhead

Inleiding

In dit deel van de begroting worden de provinciale lasten verantwoord die niet rechtstreeks aan één van de programma's in het hiervoor opgenomen programmaplan zijn te koppelen. Met dit onderdeel wordt beoogd om Provinciale Staten op een eenvoudige wijze meer inzicht te geven in de totale kosten van overhead. In de programma's van het programmaplan worden alleen direct toe te rekenen kosten opgenomen.

Beleidskader

- BBV, artikel 8 lid 1c en 1e
- Notitie overhead – commissie BBV, 2016
- Wet op de vennootschapsbelasting

Vennootschapsbelasting

Voorgescreven is dat inzicht wordt gegeven in het verwachte bedrag aan te betalen Vennootschapsbelasting (Vpb) in 2020. Op basis van een beoordeling van de provinciale activiteiten is geconcludeerd dat Provincie Zeeland voor al haar activiteiten, evenals in de afgelopen drie jaar, geen fiscale onderneming drijft, dan wel dat er een vrijstelling kan worden toegepast. Dit betekent dat er geen activiteiten plaatsvinden die tot een bedrag voor Vpb zullen leiden. Bij eventuele wijzigingen van activiteiten zal worden beoordeeld of zij tot een Vpb belaste activiteit zullen leiden.

Invulling overhead begroting

Hierna is op hoofdlijnen de uitwerking van overhead voor onze provinciale begroting 2020:

Personeel

Rekening houdend met de notitie overhead is voor het personeelsbestand beoordeeld of er sprake is van directe taken in het primaire proces. Deze verdeling zal ook bij de realisatie in de jaarrekening van de personeelslasten worden gehanteerd over het programmaplan en het overzicht met de kosten van overhead. In de begroting 2020 is voor € 26,2 miljoen aan personeelslasten toegerekend aan het primaire proces en begroot onder de diverse programma's van het programmaplan.

Deze verdeling zal eenmaal per jaar, bij het opstellen van de begroting, worden geactualiseerd, tenzij er tussentijds een zodanig majeure ontwikkeling is die het beeld wezenlijk anders zal laten zijn. Dit zal dan met een begrotingswijziging aan Provinciale Staten worden voorgelegd.

Huisvesting

Huisvesting die wordt gerekend tot de overhead heeft betrekking op kantoorruimten. Dit zijn ruimten voor de uitvoering van de algemene taken van de eigen provinciale organisatie.

Kantoor- en opslagruimten die behoren tot een specifiek uitvoerende taak worden verantwoord op dat taakveld, bijvoorbeeld de wegensteunpunten, die onder het programma regionale bereikbaarheid zijn opgenomen.

ICT-middelen

Kosten voor hardware en software worden tot overhead gerekend, omdat we als provincie nauwelijks specifieke applicaties hebben voor één specifiek taakveld.

Overige overhead

Hieronder zijn de kosten voor onder meer algemene communicatie, juridische en financiële dienstverlening en overige facilitaire kosten opgenomen.

Bijdragen verbonden partijen

De bijdrage(n) die verbonden partijen, zoals Gemeenschappelijke Regelingen, in rekening brengen, worden verantwoord op het taakveld/de taakvelden waarvoor de verbonden partijen werkzaam zijn. Dat sluit aan bij het gewijzigde BBV waarbij de beleidsdoelstellingen van verbonden partijen voortaan bij de programma's moeten worden opgenomen waarvoor een verbonden partij actief is.

Uitgangspunten

Definitie overhead:

Alle kosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces

(notitie overhead, commissie BBV 2016)

Uitgangspunten:

- Directe kosten zoveel mogelijk direct toerekenen aan de betreffende taakvelden.
- Ondersteunende taken zijn niet direct dienstbaar aan de externe klant of het externe product en behoren derhalve tot de overhead. Wanneer deze ondersteunende taken worden uitbesteed, behoren de uitbestedingskosten bedrijfsvoering tot de overhead.
- Sturende taken vervuld door hiërarchisch leidinggevenden behoren tot de overhead. De bijbehorende loonkosten behoren ondeelbaar tot de overhead.
- De positionering van een functie binnen de organisatie heeft geen invloed op de beoordeling of er sprake is van overhead

(notitie overhead, commissie BBV 2016)

Wat mag het kosten?

Bedragen x €1.000

Exploitatie	B2020
Lasten	
960101 Personeel	20.056
960102 Huisvesting en facilitaire zaken	2.224
960103 ICT	3.487
960104 Overige overhead	1.018
Totaal Lasten	26.785
Baten	
960102 Huisvesting en facilitaire zaken	107
960103 ICT	5
Totaal Baten	113
Gerealiseerd saldo van baten en lasten	-26.672
Onttrekkingen	
989699 Bestemmingsreserves overhead	1.129
Toevoegingen	
989699 Bestemmingsreserves overhead	805
Mutaties reserves	324
Gerealiseerd resultaat	-26.349

Paragrafen

Provinciale heffingen

Inleiding

Uit provinciale heffingen ontstaan inkomsten die worden betaald door inwoners en het bedrijfsleven aan de provincie Zeeland. Met de heffingen creëren wij de mogelijkheid, aanvullend op onder meer de uitkering uit het provinciefonds, om collectieve voorzieningen te dekken. In deze paragraaf gaan we in op het onderliggende beleid voor de verschillende heffingen en geven wij inzicht in de berekening van de tarieven van heffingen.

Beleid

Wij gaan bij heffingen zo veel mogelijk uit van het profijtbeginsel. Dit beginsel is gebaseerd op de gedachte dat inwoners en bedrijven bijdragen in de kosten van de door de overheid voortgebrachte voorzieningen naar de mate van het profijt dat zij van die voorzieningen hebben. Het profijtbeginsel manifesteert zich sterker bij heffingen dan bij belastingen; burgers of bedrijven betalen naar de mate van het profijt dat ze van een bepaalde overheidsvoorziening of dienst hebben. Zeeland kent geen kwijtscheldingsbeleid voor provinciale heffingen.

Wijzigingen ten opzichte van beleid vorig jaar

Ten opzichte van 2019 zijn er geen beleidswijzigingen met betrekking tot de heffingen.

Lokale lastendruk

Tarief opcenten MRB = 89,1

- Landelijk gemiddelde tarief MRB = 82,8*
- Maximale tarief opcenten MRB = 115
- Maximaal kostendekkende tarieven voor heffingen en leges

Geraamde opbrengsten

Bedragen x € 1 miljoen:

- € 44,77 Opcenten motorrijtuigenbelasting
- € 0,18 Grondwaterheffing
- € 0,42 Leges

Beleidskader

- Financiële verordening Provincie Zeeland 2017
- Grondwaterheffingsverordening 2010
- Legesverordening Zeeland 2018

Heffingen provincie

We heffen jaarlijks de volgende lokale heffingen:

- Belastingen
- Heffingen
- Leges

Belastingen

Opcenten motorrijtuigenbelasting

De motorrijtuigenbelasting (MRB) wordt geheven over het bezit van een auto en niet over het gebruik. De heffing en inning van de MRB, waarin de provinciale opcenten meeliften, verzorgt de belastingdienst. Bovenop de MRB betalen houders van personenauto's en motoren 'provinciale opcenten'. De provincies stellen zelf hun opcenten tarief vast, tot een wettelijk bepaald maximum.

Het tarief voor 2020 is naar aanleiding van het statenvoorstel "Provinciale opcenten in relatie tot de commissie Jansen" tijdelijk verhoogd voor 3 jaar (2019 tot en met 2021) van 82,3 naar 89,1 opcenten. Het landelijk gemiddelde tarief voor 2020 is 82,8*. In 2020 mag maximaal 115,0 opcenten geheven worden. Zeeland heft in 2020 8% meer dan het landelijk gemiddelde.

* Van een aantal provincies ontbreekt nog het tarief voor 2020 waardoor het landelijk gemiddelde is geschat.

Heffingen

Algemene uitgangspunten

Het uitgangspunt is dat de opbrengsten van zowel heffingen als leges niet hoger mogen zijn dan de lasten die betrekking hebben op de activiteiten. Tot de lasten worden gerekend alle materiële kosten en de salarislasten inclusief overhead die betrekking hebben op de heffing. Iedere 4 jaar wordt het tarief verhoogd voor inflatie. Als blijkt dat het in rekening te brengen tarief ver beneden de kostprijs ligt, wordt een grotere stijging doorgevoerd dan de inflatiecorrectie.

Grondwaterheffing

Onder de naam 'grondwaterheffing' wordt een directe provinciale heffing geheven voor het onttrekken van grondwater. De opbrengst van deze heffing wordt gebruikt om de kosten die we hiervoor maken te dekken. Het betreft specifieke kosten van het voorkomen en tegengaan van de nadelige gevolgen van onttrekkingen en infiltraties en van onderzoeken in relatie tot het grondwaterbeleid. De provinciale grondwaterheffingen worden door de provincies geheven op grond van de Grondwaterwet en de provinciale grondwaterheffingsverordening 2010.

Verhouding geraamde opbrengsten – geraamde kosten?

In de meerjarenraming staat een structurele inkomst van € 184.000 geraamd. De opbrengst bestaat voor een groot deel uit inkomsten waarbij de onttrekking permanent is. Daarnaast is er jaarlijks opbrengst van de grondwaterheffing waarbij de onttrekking van het grondwater incidenteel is.

De materiële kosten van de grondwaterheffing zijn geraamd op structureel € 159.000 per jaar. Dit betreft kosten voor afdracht aan het IPO collectief (€ 34.000), onderhoud grondwatermeetnet en databeheer (€ 25.000) en diverse projecten voor grondwateronderzoek- en ontwikkelkosten (€ 100.000). In 2020 en 2021 is een grote update van het meetnet en de automatisering daarvan voorzien. In beide jaren is een ruw ingeschat bedrag van +/- € 200.000 (tezamen +/- €400.000) voorzien. Deze besteding is gekoppeld aan de door Provinciale Staten toegekend budget grondwatermeetnet (€320.000 over de periode 2019-2022)

Omdat de kosten van de grondwaterheffing ook gemaakt worden binnen de personeelslasten die niet direct toegerekend worden aan de lasten met betrekking tot grondwaterheffing zijn de lasten moeilijker inzichtelijk te maken dan de baten. De beste benadering om inzicht te krijgen in de lasten is door inzicht te krijgen in het aantal fte. dat belast is met de werkzaamheden aan betreffende leges en tegen welk uurtarief (afhankelijk van inschaling) inclusief overheadkosten.

De loonkosten bedragen € 77.300 per jaar en de overheadkosten € 38.600. Een overzicht van de mate van kostendekkendheid is opgenomen in bijlage 1.

Leges

Provincie Zeeland legt voor diverse diensten leges op. Leges zijn vergoedingen voor kosten die de overheid maakt voor de dienstverlening aan burgers en bedrijven. In de legesverordening Zeeland 2018 zijn de belastbare feiten en tarieven opgenomen. We actualiseren de legesverordening en tarieventabel elke vier jaar. Indien hier aanleiding toe is, vindt tussentijds een aanpassing van de legesverordening plaats. Vanuit de Zero-based operatie is scherp gekeken naar de inkomsten. Dit heeft geresulteerd in een tariefsverhoging voor bestaande leges en een gefaseerde invoering van leges op activiteiten waarvoor dat voorheen nog niet werd gedaan. Deze nieuwe leges gelden voor soorten en gebiedsbescherming. In 2019 heeft een tussentijdse evaluatie plaatsgevonden waarbij naast een aantal aanpassingen van de legesverordening zelf, een aantal tarieven is verlaagd naar € 0. Een volledige evaluatie vanwege de invoering van de nieuwe leges vindt plaats in 2021.

Verhouding geraamde opbrengsten – geraamde kosten?

De opbrengsten van leges voor 2020 zijn geraamd op € 416.200 per jaar. De verdeling van de opbrengsten is als volgt:

Natuur € 293.000, Omgevingsvergunning en Milieubeheer € 90.000 en Verkeer en Vervoer € 33.200.

Omdat de kosten van de leges met name gemaakt worden binnen de personeelslasten en niet direct toegerekend worden aan de diverse legesactiviteiten zijn de lasten moeilijker inzichtelijk te maken dan de baten. De baten worden wel rechtstreeks op de leges activiteiten geboekt. De beste benadering om inzicht te krijgen in de lasten is door inzicht te krijgen in het aantal fte. dat belast is met de werkzaamheden aan betreffende leges en tegen welk uurtarief (afhankelijk van inschaling) inclusief overheadkosten. De loonkosten bedragen € 414.100 en de overheadkosten € 206.900. Een overzicht van de mate van kostendekkendheid is opgenomen in bijlage 1.

De mate van kostendekking met betrekking tot grondwaterheffing is met 39% laag. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door investeringen die gedaan worden voor een grote update van het meetnet en de automatisering daarvan in 2020 en 2021. De verwachting is dat de kostendekkendheid van de grondwaterheffing na 2021 weer stijgt.

Bijlage 1 Berekening kostendekkendheid

Bijlage 1: Berekening kostendekkendheid Leges en Grondwaterheffing							
	Grondwaterheffing		Leges verkeer en vervoer	Leges omgevings-vergunning en milieubeheer	Natuur	Totaal leges	
Kosten taakveld	436.300		26.100	70.500	317.500	414.100	
Inkomsten taakveld	0		0	0		0	
Netto kosten taakveld	436.300		26.100	70.500	317.500	414.100	
Toe te rekenen kosten:							
Overhead	38.600		13.000	35.200	158.700	206.900	
Totale kosten	474.900	100%	39.100	105.700	476.200	621.000	100%
Opbrengst heffingen	184.000	39%	33.200	90.000	293.000	416.200	67%

Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Inleiding en uitgangspunten

In deze paragraaf worden de risico's in beeld gebracht en gerelateerd aan de beschikbare risicobuffer. Risicomanagement is een belangrijk middel om onze doelen te bereiken. Hierbij worden risico's goed in kaart gebracht, beheersmaatregelen genomen en bij de uitvoering vinger aan de pols gehouden. Beheersmaatregelen zijn o.a. aanpassen van werkprocessen, wegnemen van de oorzaak, treffen van een voorziening of het afsluiten van een verzekering.

De bestuurlijke kaders voor risicomanagement zijn de risicobereidheid, de onderdelen van de risicobuffer, de gewenste omvang van de risicobuffer en het niveau van verantwoording.

De risico's zijn geïnventariseerd op projecten en op afdelingen. De berekende ratio weerstandsvermogen is gebaseerd op de methode zoals opgenomen in het risicomanagementbeleid 'riskeer, beheers en realiseer meer' dat in samenwerking met het bureau NAR (Nederlandse Adviesbureau voor Risicomanagement) is opgesteld.

Kernpunten

- Ratio weerstandsvermogen is berekend op 6,8 en gewaardeerd als uitstekend
- Ratio Algemene reserve 3,3
- Benodigde risicobuffer is € 5,9 mln
- Beschikbare risicobuffer is € 40,4 mln

Beleidskader

- Risicomanagementbeleid riskeer, beheers en realiseer meer
- Ratio weerstandsvermogen is ten minste 1,5
- Ratio Algemene reserve minimaal factor 1,0
- Zekerheidspercentage is 90%
- Risicobuffer is de Algemene Reserve, de vrij aanwendbare bestemmingsreserves, de vrije belastingcapaciteit Motorrijtuigenbelasting en de vrije ruimte meerjarenraming
- Risico's van € 200.000 of meer

Beleid

De basis voor het risicomanagementbeleid zijn de volgende door Provinciale Staten vastgestelde kaders.

Risicobereidheid

Op basis van de risicosimulatie wordt berekend welk bedrag nodig is om de geïdentificeerde risico's in financiële zin af te dekken. Hierbij wordt gerekend met een zekerheidspercentage. Hoe hoger het zekerheidspercentage hoe hoger de berekende risicobuffer zal zijn. Het te hanteren zekerheidspercentage geeft zodoende de mate van risicobereidheid aan. De provincie hanteert vanaf 2019 een zekerheidspercentage van 90%.

Onderdelen van de risicobuffer

We rekenen de volgende componenten tot de beschikbare risicobuffer:

- Algemene reserve
- Vrij aanwendbare bestemmingsreserves
- Vrije belastingcapaciteit Motorrijtuigenbelasting
- Vrije ruimte meerjarenbegroting

Gewenste omvang van de risicobuffer

De gewenste omvang van de minimaal aan te houden risicobuffer is uitgedrukt als ratio weerstandsvermogen van minimaal 1,5. Daarnaast geldt een minimale ratio voor de Algemene reserve van 1,0.

Niveau van verantwoording

Om grote risico's van kleine te onderscheiden wordt gewerkt met een grensbedrag. Er wordt verantwoording afgelegd over risico's met een maximale financiële impact (worst case) van € 200.000 of groter.

Wijzigingen beleid ten opzichte van 2019

Er zijn geen wijzigingen in het risicomanagementbeleid ten opzichte van 2019.

Risico's

- Garantstelling Hulst i.v.m. Perkpolder
- Thermphos
- Waterdunen beheer
- Wettelijke milieutaken (BRZO taken en evaluatie P*Q)
- Garantstelling ZB
- Controle POP 2 en POP 3 en Europese subsidies
- Tekort in Faunafonds
- Wijziging licentiestructuur
- Schadeclaim

Ten behoeve van het risicoprofiel wordt naast de kwartaalrapportages van grote projecten ook bij het opmaken van de begroting en jaarrekening een risico-inventarisatie gehouden. Onderstaande risico's zijn meegenomen bij de berekening van de ratio weerstandsvermogen. Op basis van de risicosimulatie blijkt dat de mate van invloed op de omvang van de benodigde risicobuffer voor de risico's verbonden aan Perkpolder, Thermphos, Waterdunen beheer en Wettelijke milieutaken RUD/DCMR het grootst zijn. Naast deze 4 risico's is het risico met betrekking tot schadeclaims als gevolg van een uitspraak over de PAS ook toegelicht. Dit risico is momenteel onvoldoende in te schatten en is daarom alleen tekstueel toegelicht.

Perkpolder

In het derde kwartaal van 2017 hebben PS besloten het project Perkpolder volledig over te dragen aan de gemeente Hulst, gezien de fase waarin het project zich verkeerde, en haar aandelen in Perkpolder Beheer BV te verkopen aan de gemeente Hulst. De gemeenteraad van Hulst heeft besloten deze aandelen inderdaad over te nemen en het project zelfstandig voort te zetten. In het vierde kwartaal van 2017 is de uittreding van de Provincie formeel tot stand komen. De provincie is per 1-1-2018 geen aandeelhouder meer en heeft haar grondvoorraad Perkpolder verkocht aan Perkpolder Beheer BV. De provincie staat na uittreding nog wel garant voor een maximum bedrag van € 3,3 miljoen ter beperking van de financiële risico's van de gemeente Hulst. De garantstelling eindigt 31 december 2026.

Thermphos

Als uitvloeisel van het rapport Samsom is in december 2017 door het Rijk, NV Zeeland Seaports en de provincie Zeeland de financiële overeenkomst sanering Thermphos ondertekend. In deze overeenkomst hebben de drie partijen afspraken gemaakt over het ter beschikking stellen van een taakstellend budget van € 129,5 miljoen. In deze overeenkomst is opgenomen dat financiële tegenvallers en meevallers ten opzichte van het taakstellende budget door Partijen in gelijke delen, namelijk ieder voor 1/3 deel, worden gedeeld.

Gezien de financiële bijdrage en de gezamenlijke verantwoordelijkheid voor mee- en tegenvallers stuurt de Provincie als mede-opdrachtgever op de opdracht voor de sanering, de kosten en de risicobeheersing. Van Citters Beheer levert hiervoor kwartaalrapportages en de stuurgroep 'Sanering voormalig Thermphos terrein' stelt de kwartaalrapportages vast. De prognose van VCB is dat de fysieke sanering eind 2020 zal zijn afgerond, binnen het beschikbare budget. De administratieve afhandeling zal dan medio 2021 gereed zijn. Het risico voor de Provincie is op basis van de kwartaalrapportage Q2-2019 van VCB op gelijk niveau gehouden.

Waterdunen

Voor Waterdunen is er een harde knip aangebracht tussen de uitvoerings- en beheerfase van Waterdunen. De risico's van de uitvoeringsfase zijn onderdeel van het grote project Waterdunen en worden toegelicht in de kwartaalrapportage van Waterdunen. De risico's van de beheerfase zijn door de knip geen onderdeel van het grote project en worden meegenomen in de berekening van het provinciaal risicoprofiel.

In de beheerfase gaat het om het beheer en onderhoud van het gebied Waterdunen. Op hoofdlijnen is duidelijk dat beheer en onderhoud na de grondoverdracht /-uitruil aan de projectpartners toekomt en zij als nieuwe eigenaren hiervoor verantwoordelijk zijn. In de beheerfase is de provincie echter voor enkele jaren mede-risicodragers voor de inlaatkreek en de zandvang. De financiële gevolgen van risico's in deze periode zijn ingeschat en meegenomen in de berekening van de benodigde provinciale risicobuffer.

Een blijvend belangrijk risico heeft betrekking op het definitief openen van de getijdenduiker in Waterdunen. De kans is aanwezig dat er aanvullende maatregelen moeten worden getroffen. Zodra meer duidelijkheid is over de aanvullende maatregelen en de bijhorende risico's van de gekozen oplossingsrichting worden deze geraamd in de GREX 2020. Dan wordt ook duidelijk wat de consequenties zijn voor de post onvoorzien en de benodigde risicobuffer van het project. Dit risico is daarom niet meegenomen in de huidige berekening van het benodigde weerstandsvermogen.

Wettelijke milieutaken RUD / DCMR

Als gevolg van het overbrengen van de Brzo-taak bij DCMR is dit risico ten opzichte van de 2^e kwartaalrapportage 2019 sterk verlaagd. De DCMR Milieudienst Rijnmond gaat beoordelen of de door de RUD Zeeland aan haar overgedragen werkzaamheden inzake het verlenen van milieuvergunningen en het houden van toezicht op o.a. het gebied van lucht, bodem, geluid en water ten aanzien van bedrijven die vallen onder het BRZO regime voldoen aan de door haar gehanteerde kwaliteitseisen. Dit kan extra kosten met zich meebrengen. Voorts wordt momenteel de evaluatie van het P*Q systeem uitgevoerd waaruit kan blijken dat een structureel hogere bijdrage aan de RUD nodig is voor de uitvoering van de werkzaamheden die zij voor de provincie blijft uitvoeren.

Stikstofdossier Voormalig PAS

Eind mei 2019 heeft de Raad van State een uitspraak gedaan in diverse voorliggende zaken rondom de PAS (Programmatiese Aanpak Stikstof). Deze uitspraak houdt in dat het PAS niet langer hanteerbaar is als toetsingskader voor het verlenen van vergunningen in het kader van de Wet natuurbescherming (Wnb). Sinds deze uitspraak ligt de toestemmingsverlening voor initiatieven met een stikstofuitstoot, die een negatief effect hebben op overbelaste stikstofgevoelige habitats, stil. Dit zorgt voor stagnatie van veel projecten en plannen door het gehele land. Deze stagnatie kan financiële gevolgen hebben voor de provincie Zeeland bij projecten waarvan wij initiatiefnemer zijn en bij projecten waarvoor wij (grotendeels) bevoegd gezag zijn voor de vergunningverlening Wnb. De omvang van de eventuele financiële gevolgen is momenteel niet aan te geven.

Garantstellingen

De garantstellingen maken deel uit van de uitvraag naar risico's. De provincie heeft een aantal garantstellingen afgegeven voor verbonden partijen. Hierin schuilt een risico, aangezien de financiële realiteit van een organisatie ertoe kan leiden dat schuldeisers aanspraak maken op de betreffende garantstelling. Het grootste deel van de garantstelling is beschikbaar gesteld aan North Sea Port. North Sea Port heeft een gezonde eigen vermogenspositie. Daarnaast is het beleid van de provincie gericht op het afbouwen van de garantstellingen in omvang en aantal.

Benodigde risicobuffer

Risico's worden gekwantificeerd op basis van de financiële impact en de kans van het risico. Per risico wordt allereerst de kans van optreden bepaald. Vervolgens wordt de financiële impact bepaald indien het risico zich zou voordoen.

Op basis van de risicogegevens wordt door middel van een risicosimulatie de benodigde risicobuffer berekend. Dit is de buffer die nodig is om de financiële gevolgen van risico's op te kunnen vangen. Deze berekening vindt plaats door middel van risicosimulatie. Deze simulatie wordt toegepast, omdat het reserveren van het maximale bedrag in de "worst case" ongewenst en onnodig is. De risico's zullen immers niet allemaal tegelijk en in hun maximale omvang optreden. Bij de berekening van de risicosimulatie gaan we uit van een zekerheidspercentage van 90%. Uit de risicosimulatie volgt dat met 90% zekerheid kan worden gesteld dat alle risico's kunnen worden afgedekt met een bedrag van € 5,9 miljoen.

Beschikbare risicobuffer

De beschikbare risicobuffer bestaat uit het geheel aan middelen dat beschikbaar is om de risico's in financiële zin af te dekken.

Beschikbare risicobuffer	<i>bedragen x € 1 miljoen</i>
Algemene reserve	19,7
Bestemmingsreserve	0,0
Vrije belastingcapaciteit Motorrijtuigenbelasting	13,0
Ruimte meerjarenbegroting	7,7

Totaal	40,4
--------	------

De algemene reserve is doorgaans de primaire risicobuffer, omdat deze direct is in te zetten. Het betreft wel incidentele middelen.

Bestemmingsreserves kunnen gebruikt worden als risicobuffer voor het deel waarvoor nog geen harde verplichtingen zijn aangegaan. Voor dit deel is dan een besluit nodig om de bestemming te wijzigen. Het aanwenden van deze reserves voor het dekken van financiële schade doen we daarom pas als de nood hoog is. Deze ruimte bedraagt € 0.

De onbenutte belastingcapaciteit van de motorrijtuigenbelasting is het verschil tussen de te verwachten realisatie 2020 en maximaal te heffen opcenten in 2020. Omdat de opcenten alleen op 1 januari in enig jaar verhoogd kunnen worden is de vrije belastingcapaciteit niet direct beschikbaar als risicobuffer. De vrije belastingcapaciteit is het meest geschikt voor de dekking van structurele risico's. De vrije belastingcapaciteit is als gevolg van het verhogen van het opcenten tarief gedaald ten opzichte van voorgaande jaren.

De ruimte in de meerjarenbegroting, ook wel budgettaire ruimte genoemd, betreft middelen zonder bestemming en maken deel uit van de beschikbare risicobuffer.

Ratio weerstandsvermogen

Via het risicomangementbeleid hebben Provinciale Staten een ondergrens voor het ratio van het weerstandsvermogen vastgesteld van 1,5. Dit valt in de klasse ruim voldoende. Daarnaast is besloten dat de Algemene reserve minimaal gelijk (ratio 1,0) moet zijn aan de benodigde risicobuffer. Op basis van deze ratio's wordt bepaald of het weerstandsvermogen van de provincie toereikend is bij het huidige risicoprofiel.

Met het risicoprofiel zoals opgenomen in deze rapportage is de berekening van de ratio's als volgt.

$$\text{Ratio weerstandsvermogen} = \frac{\text{Beschikbare risicobuffer}}{\text{Benodigde risicobuffer}} = \frac{40,4}{5,9} = 6,8$$

$$\text{Ratio Algemene reserve} = \frac{\text{Algemene reserve}}{\text{Benodigde risicobuffer}} = \frac{19,7}{5,9} = 3,3$$

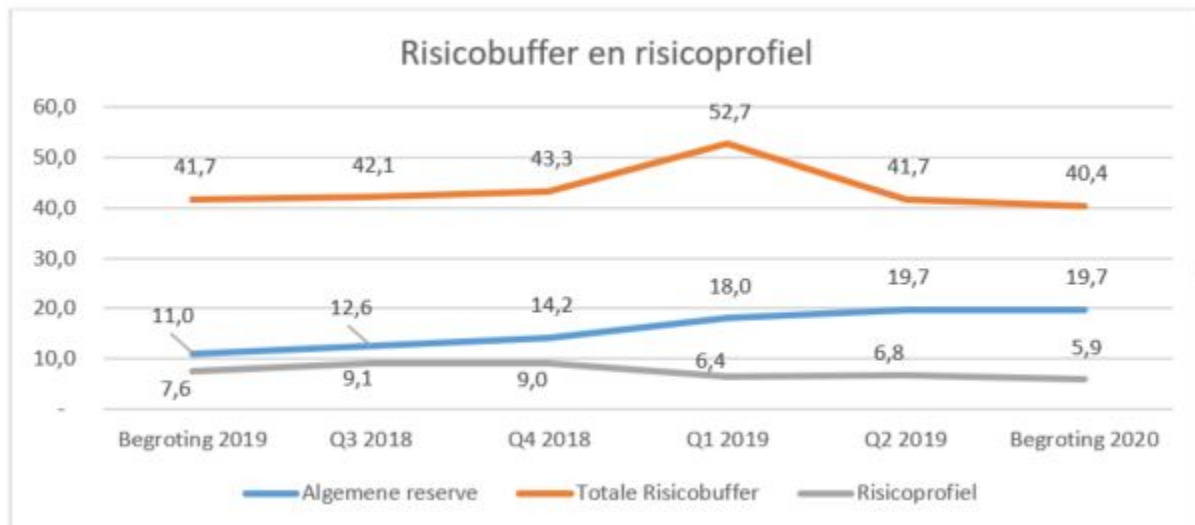
Het streven is een ratio van het weerstandsvermogen van minimaal 1,5 vallend in de klasse ruim voldoende. Op basis van deze ratio kan worden bepaald of het weerstandsvermogen van de provincie toereikend is bij het huidige risicoprofiel. Op basis van de weerstandsnorm valt het weerstandsvermogen in de klasse uitstekend. De berekende ratio betreft een momentopname.

Ratio algemene reserve in benodigde risicobuffer

In Provinciale Staten is ook besloten dat de algemene reserve minimaal gelijk (ratio 1,0) moet zijn aan de benodigde risicobuffer. Op basis van deze ratio's wordt bepaald of het weerstandsvermogen van de provincie toereikend is bij het huidige risicoprofiel. Dit houdt in dat de benodigde risicobuffer van € 5,9 miljoen minimaal gedekt moet worden door de Algemene reserve. Deze ruimte bedraagt € 19,7 miljoen. De factor komt uit op 3,3 waarmee de factor voldoet aan het minimum van 1,0.

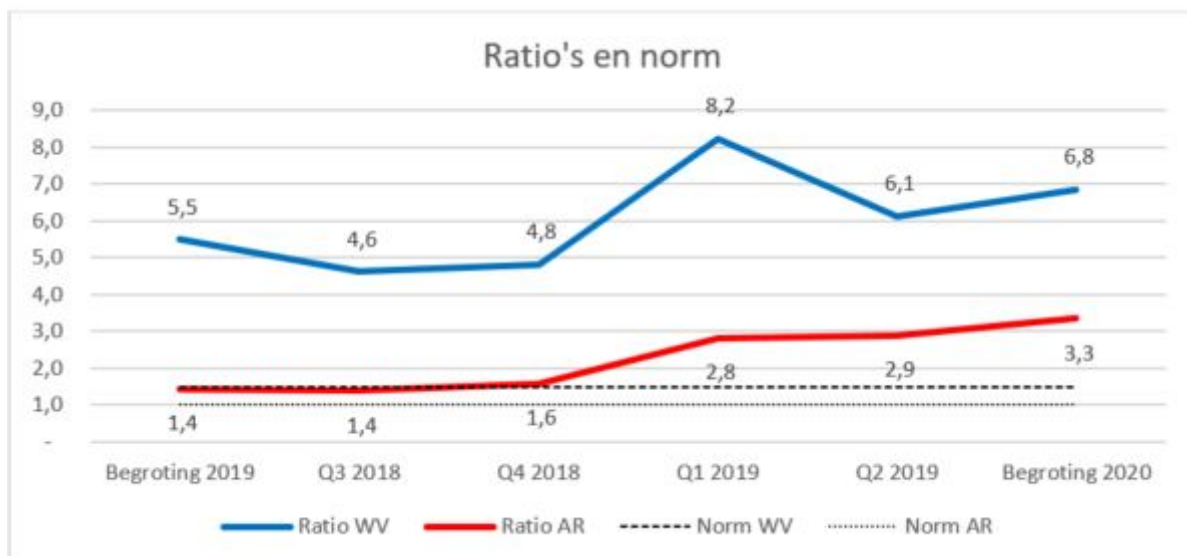
Ontwikkeling risicobuffer en risicoprofiel

De ontwikkeling van de beschikbare risicobuffer en het risicoprofiel ziet er als volgt uit:

Ten opzichte van de 2^e kwartaalrapportage grote projecten 2019 is de beschikbare risicobuffer licht gedaald. Dit komt voornamelijk door een afname van de budgettaire ruimte. De budgettaire ruimte is verlaagd met € 2,3 miljoen als gevolg van het overbrengen van de Brzo-taak bij DCMR. Daar staat een stijging tegenover van de onbenutte belastingcapaciteit van de motorrijtuigenbelasting van € 0,9 miljoen.

De ontwikkeling van de ratio's weerstandsvermogen en Algemene Reserve is in onderstaande grafiek weergegeven:

De ratio's weerstandsvermogen en Algemene reserve stijgen ten opzichte van de 2^e kwartaalrapportage grote projecten 2019. Dit wordt met name veroorzaakt door een daling van het risicoprofiel. De daling van het risicoprofiel wordt veroorzaakt doordat de frictiekosten Brzo-taak bij DCMR zijn gedekt waardoor het risico Wettelijke milieutaken sterk is verlaagd.

Kengetallen

Het BBV schrijft voor dat in deze paragraaf financiële kengetallen opgenomen moeten worden. Deze kengetallen geven meer inzicht in de (financiële) ruimte om structurele en incidentele lasten te kunnen dekken of opvangen ofwel ze geven inzicht in de financiële weerbaar- en wendbaarheid. In hun samenhang zeggen de kengetallen hoe de provincie er financieel gezien voor staat, zeker als de ontwikkeling van de kengetallen over een aantal jaren wordt gevolgd.

Kengetallen	Realisatie 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023
Netto schuldquote	49,1%	53,4%	66,6%	64,1%	61,8%	62,3%
Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	48,3%	52,8%	65,9%	63,4%	61,2%	61,7%
Solvabiliteitsratio	35,5%	26,2%	30,2%	34,9%	40,0%	40,7%
Structurele exploitatieruimte	8,4%	10,1%	1,8%	4,7%	2,0%	-0,9%
Grondexploitatie	3,0%	2,9%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Belastingcapaciteit	102,3%	109,5%	109,5%	109,5%	101,1%	101,1%

Netto schuldquote

Dit kengetal geeft een indicatie van de druk van schuldenlast (rente / aflossing) op de eigen middelen. De quote wordt berekend door de netto schuld te delen door het totaal aan jaarlijkse baten. De gecorrigeerde schuldquote wordt vervolgens berekend door ook rekening te houden met aan derden verstrekte leningen. Als de netto schuld groter is dan 130% van de inkomsten, is er sprake van een erg hoge schuld. Een netto schuld die minimaal 100% van de inkomsten is, wordt als hoog gezien. Voor een genuanceerd beeld zijn ook de voorraad bouwgronden en de voorraad uitgeleende gelden relevant. Zo ligt bij een zeer grote portefeuille uitgeleend geld de grens voor een te hoge schuld hoger. De netto schuldquote van overige provincies is veelal negatief. Dat wil zeggen dat daar een overschot aan middelen is.

Solvabiliteit

Dit kengetal geeft inzicht in de mate waarin de provincie aan haar financiële verplichtingen kan voldoen. Hiertoe wordt de omvang van het eigen vermogen gerelateerd aan de totale omvang van het vermogen (dus het eigen en het vreemde vermogen). Hoe hoger de solvabiliteitsratio, hoe gezonder. Een solvabiliteitsratio van 25% - 40% wordt als gezond gezien. Zeeland valt binnen deze range. De solvabiliteitsratio van overige provincies is veelal hoger vanwege hogere eigen vermogens ten opzichte van het balanstotaal, percentages van rond de 70% - 80% zijn geen uitzondering.

Structurele exploitatieruimte

Dit kengetal geeft weer hoeveel structurele ruimte er is om de eigen lasten te dragen, ook als bijvoorbeeld de baten afnemen of lasten in de toekomst gaan toenemen. De ruimte wordt berekend door het structurele saldo (verschil tussen structurele baten en lasten) te delen door het totaal aan jaarlijkse baten. Een positief percentage betekent dat de structurele baten toereikend zijn om de structurele lasten te dekken. Dit is voor het jaar 2023 niet het geval.

Grondexploitatie

Dit kengetal geeft aan hoe groot de grondpositie is (de totale waarde van de gronden in eigendom bij de provincie) in relatie tot het totaal aan jaarlijkse baten. De provincie kan namelijk risico's lopen inzake de waardeontwikkeling van gronden die op de balans staan.

Belastingcapaciteit

Met het vaststellen van het opcenten tarief bepalen PS hoeveel extra ruimte er is om eigen laste te dragen. Met het kengetal wordt het provinciale tarief gerelateerd aan het gemiddelde tarief van alle provincies tezamen. Dat is wat anders dan de feitelijke onbenutte belastingcapaciteit. Dit is namelijk het verschil tussen het tarief dat de provincie Zeeland heft en het door het Rijk wettelijk bepaalde maximum. Zeeland heft 89,1 opcenten in 2019 tot en met 2021 en heft met dit tarief in 2020 meer dan het landelijk gemiddelde.

Onderhoud kapitaalgoederen

Inleiding

In deze paragraaf gaan we in op het beheer en onderhoud van de provinciale kapitaalgoederen. Het gaat daarbij om de eigendommen van de Provincie met een meerjarig nut en de daarbij behorende instandhoudingskosten (beheer en onderhoud). Hiertoe behoren de provinciale infrastructuur en de gebouwen in ons bezit. Deze onderdelen worden in de begroting met name verantwoord binnen het programma Regionale Bereikbaarheid en het programma overhead. Deze onderdelen lopen door de gehele begroting heen en zijn veelal financieel omvangrijk.

We gaan in deze paragraaf in op het beleid ten aanzien van het onderhoudsniveau, de huidige onderhoudsstaat en de onderhoudsplannen. Het in stand houden van de provinciale kapitaalgoederen wordt in drie categorieën ingedeeld: klein/dagelijks onderhoud, groot onderhoud en vervanging/reconstructie. De geraamde instandhoudingskosten van de provinciale kapitaalgoederen worden in deze paragraaf gepresenteerd.

Hieronder wordt dit voor de volgende kapitaalgoederen uiteengezet: infrastructuur en provinciale gebouwen. Riolering is een onderdeel dat niet van toepassing is.

Speerpunten

- Verdere implementatie assetmanagement
- Instandhouding van de provinciale infrastructuur, waarbij zij minimaal voldoet aan de basis (wet- en regelgeving en goed rentmeesterschap)
- Groot onderhoud via onderhoudsreserve infrastructuur
- Geen achterstallig onderhoud

Acties

- Verankering Assetmanagement
- Nadere uitwerking Beheerkader Infrastructuur Provincie Zeeland in Uitvoeringsstrategieën per (infrastructureel) kapitaalgoed, waaronder het kapitaalgoed natte kunstwerken
- Volledigheid en actualiteit integraal informatiebeheersysteem
- Onderhoud (monumentale) panden Abdijcomplex
- Aanpassing gebouwen in het kader van Flexibel Werken
- Implementatie Hospitality-concept (aanpassing hoofdingang Heerenlogement + aanpassing aangrenzende vergaderruimten) en ontwikkeling netwerkrimte t.b.v. externe samenwerking

Beleidskader

- Beheerkader Infrastructuur Provincie Zeeland (2018)

Infrastructuur

De Provincie is als (vaar)wegbeheerder verantwoordelijk voor het in stand houden van de provinciale infrastructuur. In die rol dient de Provincie ervoor te zorgen dat het areaal in goede staat van onderhoud verkeert en voldoet aan de eisen die daaraan op grond van vigerende wet- en regelgeving en beleidsplannen wordt gesteld. In tabel 1 is een globaal overzicht gegeven van het provinciaal areaal.

Tabel 1 – Provinciaal areaal infrastructuur (afgerond)

Wegen	Hoofdrijbaan	400 km
--------------	--------------	--------

	Fietspaden	280 km
	Parallelwegen	110 km
	Civiele kunstwerken	260 stuks
	Verkeersregelinstallaties	25 stuks
	Lichtmasten	3.300 stuks
	Bewegwijzering	1.400 stuks
Water	Vaarweg	15 km
	Beweegbare bruggen	7 stuks
	Sluizen	4 stuks
Groen	Berm	600 hectare
	Bomen	24.000 stuks

We werken aan de verdere implementatie van assetmanagement, waardoor de instandhouding van de provinciale wegen en vaarwegen doelmatiger georganiseerd wordt. In maart 2018 is daartoe het Beheerkader Infrastructuur Provincie Zeeland vastgesteld door Provinciale Staten. Het Beheerkader vormt de basis voor het verankeren van assetmanagement in de provinciale werkwijze. Hierin is de knip gemaakt tussen wat we als beheerder van infrastructuur wettelijk gezien moeten doen (basis), en wat we op grond van ambities daarop aanvullend nog willen bereiken (beleid). Bij het in stand houden van de infrastructuur wordt gekeken naar de prestaties die de kapitaalgoederen moeten leveren, de kosten die daaraan verbonden zijn en de risico's die daarbij acceptabel zijn.

Tabel 2 – Vastgestelde ambitie infrastructurele kapitaalgoederen

---

Thema	Vastgestelde ambitie
Droge kunstwerken	Basis
Natte kunstwerken	Basis
Elektrotechnische Verkeersvoorzieningen	Basis
Verhardingen	Basis
Groen	Basis + Beleid (ecologisch bermbeheer)
Dienstverlening	Basis + Beleid (Incident Managent)
Overige infrastructurele kapitaalgoederen	Basis

Als nadere uitwerking van het Beheerkader wordt per infrastructureel kapitaalgoed (thema) een Uitvoeringsstrategie (beheerplan) opgesteld. Daarin wordt per kapitaalgoed onder meer omschreven op welke wijze we omgaan met de instandhouding, de knip tussen basis en beleid en de meerjarige kosten die daarmee gepaard gaan. Eind 2018 zijn de Uitvoeringsstrategieën voor droge kunstwerken, elektrotechnische verkeersvoorzieningen en verhardingen vastgesteld. In 2020 zullen de Uitvoeringsstrategieën voor natte kunstwerken, groen, openbare verlichting en bewegwijzering volgen. Het integraal informatiebeheersysteem is hierbij ondersteunend en voor de meest omvangrijke assets geactualiseerd. De actuele gegevens in dit systeem maken het mogelijk een solide doorrekening te maken met een doorkijk van minimaal 10 jaar. Deze onderhoudsplanningen in combinatie met de daaraan ten grondslag liggende Uitvoeringsstrategieën hebben het mogelijk gemaakt een onderhoudsreserve in te stellen, van waaruit de kosten van het groot onderhoud gedekt worden. Zodra de Uitvoeringsstrategieën van de andere kapitaalgoederen vastgesteld zijn, zullen ook die middelen (groot onderhoud) aan de onderhoudsreserve toegevoegd worden.

Op het gebied van organisatiestructuur zetten we verder in op de ingezette koers uit de voorafgaande jaren: de team- en taakindeling vormgeven, zodanig dat deze aansluit bij de werkwijze van assetmanagement. Daar waar eerder de focus lag op de interne teams, zal in 2020 aandacht besteed worden aan het toekomstbestendig inrichten van de buitendienst en de daarbij behorende dienstverlening.

Met het verankeren van assetmanagement in de organisatie, verbetert het inzicht in meerjarige onderhoudsplanningen en de mogelijkheid tot het maken van een integrale afweging van instandhoudingsmaatregelen binnen én tussen de verschillende kapitaalgoederen. Daarnaast vindt afstemming plaats met de plannen op het gebied van de investeringsagenda wegen (instandhouding in relatie tot nieuwbouw). Bij de uitvoerende taken zoeken we tevens afstemming en samenwerking met andere wegbeheerders binnen Zeeland.

In de tabellen 3 en 4 is weergegeven wat de geraamde kosten zijn voor de instandhouding van de kapitaalgoederen van de provinciale infrastructuur, gebaseerd op het daaraan ten grondslag liggende Beheerkader.

	2020	2021	2022	2023
Wegen	9.007	8.312	8.212	6.309
Vaarwegen	2.399	1.995	3.163	2.807
Groen	1.094	1.094	1.092	1.092
Totaal onderhoud infra	12.500	11.401	12.468	10.209

	2020	2021	2022	2023
Wegen	3.255	275	8.783	385 + PM
Vaarwegen	510	-	-	-
Groen	-	-	-	-
Totaal investeringen infra	3.765	275	8.783	385 + PM

De genoemde bedragen in tabel 4 zijn gebaseerd op het totale investeringskrediet. De investeringen worden conform het Besluit begroting en verantwoording en de financiële verordening provincie zeeland afgeschreven, waardoor de totale last wordt verdeeld over de periode waarin de investering wordt gebruikt.

Provinciale gebouwen

Bedrijfsgebouwen infrastructuur

De bedrijfsgebouwen infrastructuur zijn de wegsteunpunten en de bedieningsgebouwen voor het Kanaal door Walcheren en de Zeelandbrug. De laatste schakel in het uitvoeringsprogramma Beleidsvisie steunpunten, de nieuwbouw van steunpunt 's-Heer Arendskerke is op 'hold' gezet, omdat momenteel een verkenning loopt naar het samen met de gemeente Goes realiseren van een wegsteunpunt in De Poel te Goes. Uiteindelijk is het doel om het aantal steunpunten van achttien naar dertien terug te brengen.

Voor het meerjarig groot onderhoud zal in 2020 een beheerkader worden uitgewerkt, waarna vervolgens een aparte onderhoudsreserve voor het groot onderhoud wordt gevormd, op basis van een geactualiseerde 10-jarige meerjarenplanning onderhoud provinciale gebouwen. In de huidige meerjarenbegroting zijn de volgende bedragen opgenomen voor het regulier en groot onderhoud van deze panden.

	2020	2021	2022	2023
Structureel onderhoud	723	723	723	723
Incidenteel onderhoud	662	557	434	503
Totaal onderhoud Bedrijfsgebouwen en terreinen	1.384	1.280	1.157	1.226

Er is momenteel geen sprake van achterstallig onderhoud.

Fietsvoetveer

In 2004 zijn de gebouwen, aanlandingsvoorzieningen en twee SWATH-schepen voor het fietsvoetveer gekocht en in gebruik genomen. De provincie verhuurt ze aan de exploitant van het fietsvoetveer Vlissingen-Breskens, de Westerschelde Ferry B.V. In de huurovereenkomst voor de schepen is vastgelegd dat de Westerschelde Ferry BV verantwoordelijk is voor het onderhoud aan de schepen. De gebouwen en aanlandingsvoorzieningen worden door de provincie onderhouden. In onderstaande tabel staan de onderhoudskosten weergegeven.

	2020	2021	2022	2023

Totaal onderhoud	652	742	770	757
-------------------------	-----	-----	-----	-----

Kantoorgebouwen, waaronder Provinciehuis

De provinciale kantoorgebouwen betreffen het Abdijcomplex, inclusief het deel van het Zeeuws Museum en het pand Schuytvlot (huisvesting SCEZ). Het beheer en onderhoud aan deze gebouwen wordt gereguleerd in een meerjarig Beheerplan (BOS). Het onderhoud is opgebouwd uit bouwkundig onderhoud en installatietechnisch onderhoud.

Installatietechnisch onderhoud

- Installatietechnisch onderhoud is gebaseerd op de NEN 2767 (conditiemeting voor bouw- en installatiedelen).
- De inventarisatie en inspectie is uitgevoerd door een externe gespecialiseerde partij.
- De planning van dit onderhoud is waar nodig aangepast aan de planning van investeringen in de gebouwen en bouwkundige renovaties, zodat deze werkzaamheden gelijktijdig uitgevoerd worden.

Bouwkundig onderhoud

- Planning bouwkundig onderhoud is gebaseerd op de inspectierapporten van de Monumentenwacht. Deze inspecties worden tweejaarlijks uitgevoerd. Het onderhoud wat geclassificeerd wordt als slecht (herstellen binnen 0-1 jaar) en matig (herstellen binnen 1-3 jaar) wordt opgenomen in de meerjarenraming.
- Ook grotere renovaties van gebouwen, waarbij geen bouwkundige aanpassingen aan het gebouw worden uitgevoerd, zijn hierin opgenomen.

Voor het meerjarig groot onderhoud wordt een aparte reserve groot onderhoud gevormd, op basis van een geactualiseerde 10-jarige meerjarenplanning onderhoud provinciale gebouwen. In de huidige meerjarenbegroting zijn de volgende bedragen opgenomen voor het regulier en groot onderhoud van deze panden.

Tabel 7 – Kapitaalgoederen gebouwen (x €1.000)				
	2020	2021	2022	2023
Onderhoud en vervanging Abdijcomplex	980	892	650	843
Onderhoud gebouwen en terreinen	254	254	254	254
Pand Schuytvlot	54	37	37	37
Zeeuws Museum	96	96	217	92
Totaal Kapitaalgoederen gebouwen	1.384	1.280	1.157	1.226

Er is een BRIM subsidie verstrekt voor het meerjarig bouwkundig onderhoud van de monumentale panden. Op basis hiervan zal 50 % van de kosten worden gesubsidieerd. Deze bedragen zijn in de meerjarenraming verwerkt. Er is momenteel geen sprake van achterstallig onderhoud.

Investeringskrediet “huisvesting in een veranderende organisatie”.

Vanuit het beschikbaar gestelde investeringskrediet van € 2.715.000 zullen aanpassingen in de gebouwen in kader van Flexibel Werken en de implementatie van het Hospitality-concept worden gerealiseerd. Dit laatste betreft onder andere de aanpassing van de ontvangsthal van het Heerenlogement. Het krediet is met € 600.000 verhoogd om een zogenaamde ‘netwerkrimte’ te realiseren op de begane grond van het Heerenlogement ten behoeve van de samenwerking met partners. De verbouwing van het gebouw ‘De Librije’ uit dit krediet is in 2018 afgerond.

Financiering

Inleiding

Deze paragraaf beschrijft de uitvoering van de financieringsfunctie door Zeeland. Financiering houdt voor de Provincie in dat er voldoende liquide middelen in kas zijn om aan alle financiële verplichtingen te voldoen. Hiervoor worden kortlopende leningen aangetrokken waarbij het renterisico grotendeels is afgedekt met een renteSWAP (voor uitleg zie Financieringsbehoefte). Daarnaast geven wij inzicht in de financieringsbehoefte, rentelasten, het renteresultaat en de rentetoerekening.

Beleid

Naast de provinciale kaders gelden de wettelijke kaders die zijn vastgelegd in:

- Wet financiering decentrale overheden (Wet fido);
- Ministeriële regeling uitzettingen en derivaten decentrale overheden (RUDDO);
- Besluit Begroting en Verantwoording Provincies en Gemeenten (BBV);

In deze kaders staan onder andere richtlijnen over het aangaan en verstrekken van leningen, evenals het verstrekken van leningen en garanties of afgeven van waarborgen uit hoofde van de publieke taak. Uitzettingen of derivaten moeten een prudent karakter hebben en niet zijn gericht op het genereren van inkomen door het lopen van overmatig risico. In de ministeriële regeling staat wat minimaal onder prudente uitzettingen en een prudent gebruik van derivaten moet worden verstaan. De voorschriften richten zich op de tegenpartij (debiteurenrisico) en op het type instrument (marktrisico).

De doelstellingen bij het uitvoeren van het treasurybeleid zijn vastgelegd in het Besluit Financieringsstatuut. De belangrijkste doelstellingen zijn:

- Zorgen voor de tijdige beschikbaarheid van de nodige financiële middelen;
- Beheersen van financiële risico's;
- Minimaliseren van de kosten bij het beheren van geldstromen en financiële posities.

Wijzigingen ten opzichte van beleid 2019

Er zijn geen wijzigingen met betrekking tot financiering ten opzichte van het beleid van 2019.

Speerpunten

- Zorgen voor de tijdige beschikbaarheid van de nodige financiële middelen
- Beheersen van financiële risico's
- Minimaliseren van de kosten bij het beheren van geldstromen en financiële posities

Kengetallen

- Kasgeldlimiet: € 14,8 miljoen
- Renterisiconorm: € 42 miljoen
- EMU-saldo: € 10 miljoen (zie ook toelichting financiële positie)

Beleidskader

- Besluit Financieringsstatuut 2013 Provincie Zeeland
- Financiële verordening Provincie Zeeland 2017

Schatkistbankieren

Vanaf 2013 is de Wet verplicht Schatkistbankieren ingesteld. Dat houdt in dat de Provincie al haar overtollige liquide middelen moet aanhouden bij het Ministerie van Financiën. Dit kan in de vorm van een rekening courant of het plaatsen van (meerjarige) deposito's. Onder voorwaarden mogen er ook leningen verstrekt worden aan medeoverheden, het zogenaamde onderling uitlenen. Omdat de Provincie in een meerjarige leensituatie verkeert heeft het verplicht schatkistbankieren geen financieel effect. Er kan overigens niet geleend worden bij de schatkist.

Risicobeheer vlottende schuld

De zogeheten 'kasgeldlimiet' stelt een grens aan de korte financiering (7% van het begrotingstotaal, totale lasten). Dit betekent dat we investeringen tot deze kasgeldlimiet mogen financieren met kort geld (looptijd tot 1 jaar), waardoor het renterisico van korte financiering beperkt wordt.

De maximaal toegestane financiering met kort geld in 2020 bedraagt ongeveer € 14,8 miljoen (op basis van 7% van € 211 miljoen). Om onder andere aan de kasgeldlimiet te voldoen, is een swap (zie uitleg bij financieringsbehoefte) afgesloten tot en met 2029.

Risicobeheer vaste schuld, renterisiconorm

Voor de vaste schuld is in de Wet fido ook een norm beschreven, de zogenaamde 'renterisiconorm'. De renterisiconorm is het maximaal toegestane renterisico over langlopende schulden (looptijd > 1 jaar). Een langlopende schuld wordt ook wel vaste schuld genoemd. Het renterisico op deze leningen is afhankelijk van:

- het gedeelte van de vaste schuld waarvoor de geldnemer een wijziging van de rente op basis van de leningsvoorwaarden niet kan beïnvloeden (renteherziening);
- het gedeelte van de portefeuille aan vaste schuld dat in enig jaar geherfinancierd moet worden door het aangaan van nieuwe leningen (herfinanciering).

In de Wet fido, artikel 1 h, wordt de renterisiconorm gedefinieerd als een bedrag ter grootte van een percentage van het totaal van het begrotingstotaal van het openbare lichaam bij aanvang van het jaar. Voor provincies is dit percentage 20% van het begrotingstotaal. Het begrotingstotaal voor 2020 bedraagt € 235 miljoen. De renterisiconorm voor Zeeland bedraagt € 42 miljoen.

Vanaf 2012 is een leenfaciliteit afgesloten in combinatie met een renteproduct (swap) tot en met 2029. Deze swap zorgt ervoor dat de rente is gefixeerd gedurende de gehele looptijd en daarmee wordt voldaan aan de renterisiconorm.

Financieringsbehoefte en rentelasten

Provincie Zeeland zit in een structurele leensituatie. Wij hebben in 2009 de aandelen van de Westerscheldetunnel overgenomen met als doel het rendement te gebruiken voor de realisatie van de Sluiskiltunnel. Hiervoor is langdurige financiering benodigd.

Het renterisico is grotendeels afgedekt met een rente-instrument, een zogenaamde renteswap, afgesloten bij de Rabobank. De swap heeft een looptijd tot en met 2029. Door middel van de swap wordt een variabel rentetarief (driemaands Euribor) geruild tegen een vaste rente, waarbij de Provincie de vaste rente betaalt en de variabele rente ontvangt. Wanneer deze rentestromen met elkaar worden verrekend, resteert een structuur waarin we per saldo het vaste tarief van de swap betalen. In feite ontstaat hierdoor een structuur die gelijk is aan een vastrentende lening. Bij een traditionele vaste geldlening zijn de afdekking van het renterisico en de beschikbaarheid van geld tegelijk geregeld. Bij een swap zijn deze twee onderdelen van elkaar gescheiden. De SWAP zorgt er voor dat de rente is gefixeerd gedurende de gehele duur van de geschatte financieringsbehoefte. Deze constructie voldoet aan relevante wet- en regelgeving, waaronder de Wet fido, de Ruddo en ons eigen financieringsstatuut. De SWAP voorziet niet in de leenbehoefte zelf maar is puur voor het afdekken van het renterisico, de benodigde financiële middelen worden op de geldmarkt aangetrokken.

Omdat wij in een structurele leensituatie verkeren, verwachten wij op basis van de meest recente liquiditeitsprognose onderstaande financieringsbehoefte. De te lenen financieringsmiddelen betreft de te verwachten leenbehoefte aan het einde van het jaar, de gemiddelde financieringsbehoefte is het bedrag dat gemiddeld over dat jaar geleend wordt.

Financieringspositie en rentelasten	bedragen x € 1 miljoen				
	2019	2020	2021	2022	2023

Te lenen financieringsmiddelen	132	123	105	94	82
Gemiddeld financieringsbehoefte	127	127	114	100	88
Te verwachten rentelasten	2,4	2,4	2,2	2,1	2,0

Huidige situatie SWAP

Volgens de meest recente meerjarige liquiditeitsprognose is de leenbehoefte over 2020 groter dan de hoogte van de renteafdekking door de SWAP. Dit houdt in dat de SWAP ten volle wordt benut. Alle middelen die moeten worden geleend boven het door de SWAP afgedekte deel vallen binnen de kasgeldlimiet. Hierdoor is waarschijnlijk geen extra afdekking nodig van het renterisico.

Rentetoerekening

Om er voor te zorgen dat in de begroting en verantwoording de totale rentelasten en de daar aan gekoppelde financieringsbehoefte inzichtelijk zijn, wordt in artikel 13 BBV voorgeschreven dat de paragraaf financiering in ieder geval inzicht geeft in de rentelasten, het renteresultaat, de financieringsbehoefte en de wijze waarop rente aan investeringen, grondexploitaties, en taakvelden wordt toegerekend.

De behoefte aan inzicht in de kosten op de taakvelden en de behoefte om de wijze van verantwoorden van rente in de begroting en jaarrekening te harmoniseren, hebben er derhalve toe geleid dat in het wijzigingsbesluit Besluit begroting en verantwoording (BBV) is opgenomen, dat de rentekosten aan de desbetreffende taakvelden moeten worden toegerekend met behulp van een (rente)omslag. De commissie BBV adviseert het onderstaand renteschema in de paragraaf financiering van de begroting en jaarstukken op te nemen.

Tabel renteschema:

a. De externe rentelasten over de korte en lange financiering		€ 2.391
b. De externe rentebaten	-/-	€ 66
Totaal door te rekenen externe rente		€ 2.325
c. De rente die aan de grondexploitatie <i>moet</i> worden doorberekend	-/-	€ 0
De rente van projectfinanciering die aan het betreffende taakveld <i>moet</i> worden toegerekend	-/-	€ 0

Saldo door te rekenen externe rente	-/-	€ 0
Saldo door rekenen externe rente		€ 2.325
d1. Rente over eigen vermogen		€ 0
d2. Rente over voorzieningen (gewaardeerd op contante waarde)		€ 66
De aan taakvelden (programma's inclusief overzicht Overhead) toe te rekenen rente		€ 2.391
e. De werkelijk aan taakvelden (programma's inclusief Overhead) toegerekende rente (renteomslag)	-/-	€ 2.595
		-----
f. Renteresultaat op het taakveld treasury	-/-	€ 204

Overzicht verstrekte geldleningen

Door de langdurige leensituatie van Zeeland is slechts een geringe hoeveelheid aan middelen uitgezet voor de wachtgeldvoorziening van de voormalige Provinciale Stoombootdiensten (PSD). De middelen voor die voorziening zijn via een 'cash-flow swap' op lange termijn belegd. Rente en aflossingen op deze lening worden ieder kwartaal ontvangen tot en met 2029. Deze middelen kunnen niet worden gebruikt voor financiering omdat ze meerjarig uitgezet zijn.

Aan de stichting Stimuleringsfonds Volkshuisvesting Nederlandse Gemeenten (SVN) is in totaal € 3 miljoen aan leningen verstrekt ten behoeve van stimulering duurzame woningverbetering. Deze leningen mochten tot en met 2013 worden uitgezet, daarna komen alle aflossingen ten gunste van de Provincie.

Hieronder staat het overzicht van de belangrijkste verstrekte geldleningen.

	(bedrag x € 1.000)				
Verstrekte geldleningen	Stand ultimo				
Leningen uitgezet	2019	2020	2021	2022	2023
Wachtgeldvoorziening PSD	1.837	1.379	984	624	309
Duurzaamheidslening woningverbetering aan SVN	1.980	1.830	1.680	1.530	1.380
Totaal	3.817	3.209	2.664	2.154	1.689

Bedrijfsvoering

Samen werken aan maatschappelijke opgaven

Onze organisatie werkt aan de veranderende rol van de overheid. Daarin wordt er -naast gebruikelijke vormen van beleidssturing- ook vanuit netwerksturing (steeds vaker) samen met partners aan maatschappelijke opgaven gewerkt. Dit is nodig om zowel nu als in de toekomst maatschappelijk toegevoegde waarde te (kunnen) blijven leveren. In het coalitieakkoord 'Samen verschil maken' benoemden we het toenemende belang van de samenwerking tussen medeoverheden, bedrijven en organisaties. Als organisatie ontwikkelen we passende werkwijzen bij bovenstaande veranderingen. Daar willen we niet mee zeggen dat de gebruikelijke werkwijzen uit het verleden niet langer toepasbaar zijn. We zien wel dat we nieuwe vraagstukken niet altijd met deze gebruikelijke werkwijzen kunnen organiseren.

Speerpunten

Samenwerking met partners

- Opgave gericht werken
- strategisch personeelsbeleid
- talentmanagement
- Goed werkgeverschap
- Basis op orde
- Modernisering
- Digitalisering
- Huisvesting

Kengetallen

Capaciteit ambtelijke organisatie

Bezetting:

Ambtelijke organisatie: 528

Statengriffie: 6,6*

Rekenkamer: 2,2

*In de zomernota 2019 wordt aan Provinciale Staten voorgesteld de capaciteit van de Statengriffie uit te breiden met 2,6 fte. De uitbreiding is nog niet verwerkt in de gepresenteerde capaciteit.

Beleidskader

- Norm voor externe inhuur is, conform de Rijksnorm, maximaal 10% van de totale personele uitgaven
- Inkoopbeleid
- Informatiebeleid

* Deze beleidskaders zijn een bevoegdheid van GS/Concerndirectie.

Opgavengericht werken

Onze organisatie werkt opgavengericht. Dat betekent dat het maatschappelijk resultaat centraal staat in onze manier van werken. Het betekent ook dat de inhoud van het werk leidend is voor wat wij als organisatie doen. Om dit alles goed te kunnen doen, ontwikkelen we ons naar een hybride organisatie. Dit is een organisatie waarin verschillende werkvormen worden toegepast, passend bij het werk wat er te doen is. Voor een deel werkt de organisatie als lijnorganisatie. Voorbeelden zijn de bedrijfsvoeringsafdelingen en uitvoerende afdelingen (zoals subsidieverlening, vergunningverlening en beheer en onderhoud van wegen). Een ander deel van de organisatie werkt op een programmatische en projectmatige manier. In 2020 worden deze werkwijzen - net als in 2019- toegepast bij het realiseren van de ambities uit het coalitieakkoord 'Samen verschil maken 2019-2023'.

Leren en ontwikkelen

Medewerkers kansen bieden op zelfontplooiing en tegelijkertijd zorgen voor de juiste persoon, op het juiste moment werkzaam aan de juiste taken. Nu en in de toekomst. We vinden het belangrijk om met elkaar te leren wat de veranderende manier van werken oplevert en wat dit vraagt van de ontwikkeling van medewerkers. Uitgangspunt is dat de inhoudelijke opgave - dat wat er te doen is - leidend is voor de inzet van mens en middelen en de manier waarop we de uitvoering organiseren. Het werken met opdrachten in plaats van vaste functies maakt hier onderdeel van uit. Daarbij heeft de medewerker meer ruimte en meer professionele verantwoordelijkheid om eigen regie te voeren op de loopbaan bij de Provincie en breed inzetbaar te zijn. Daarom bieden wij structureel een breed opleidingsaanbod aan onze medewerker.

Goed werkgeverschap: Strategisch personeelsbeleid en personeelsplanning

In het werken aan maatschappelijk resultaat heeft de Provincie een belangrijke verantwoordelijkheid, namelijk die van goed werkgever. De organisatie heeft de afgelopen jaren geïnvesteerd in het zijn van een organisatie die een afspiegeling vormt van de Zeeuwse maatschappij. Dit vertaalde zich bijvoorbeeld in het aannemen van nieuwe medewerkers op het gebied van inclusieve organisatie (participatiewet), het in dienst nemen (in plaats van uitbesteding) van een aantal bedrijfsvoeringstaken vanuit goed werkgeverschap op alle opleidingsniveaus, het bieden van werkperspectief voor afgestudeerden en zorgdragen voor stageplaatsen aan scholieren en studenten. Het werken met opdrachten biedt daarnaast ook perspectief voor alle medewerkers en de mogelijkheid om breed inzetbaar te zijn.

Steeds vaker werken we samen met partners. Denk bijvoorbeeld op het gebied van werving en selectie. Ook 2020 en in volgende jaren blijft strategisch personeelsbeleid en personeelsplanning van groot belang. Dit alles in samenhang met een omvangrijke uitstroom door medewerkers met een pensioengerechtigde leeftijd vanaf 2023 in combinatie met krapte op de arbeidsmarkt.

Gastvrijheid in het Provinciehuis

Het jaar 2020 wordt het jaar van de uitwerking van vele voorbereidingen op het gebied van aanpassingen in ons Provinciehuis, vooral in het hoofdgebouw van het Abdijcomplex. Daarmee willen we verdere ambities realiseren op het gebied van ontmoeting en samenwerking. Zo zal de verbouwing van de entree en de netwerkrimte ten behoeve van de Hospitality van het Provinciehuis ten uitvoer worden gebracht. Daarnaast hebben we aandacht voor de diversiteit in taakuitvoering die we hebben. Zo creëren we diversiteit in werkruimten: van stiltewerkplek tot samenwerken en creatie. Geschikt en uitnodigend voor onze medewerkers en partners, uitgevoerd in de herkenbare look & feel van de Zeeland merkstijl. De restauratieve voorziening krijgt een andere exploitatie, een die meer eisen stelt aan de kwaliteit van de producten en de begeleiding van onze medewerkers vanuit de participatiewet. Bij alle aanpassingen staat duurzaamheid hoog in het vaandel. Denk bijvoorbeeld aan circulaire materialen in ons meubilair en recycling van afval.

Inkopen en aanbesteden

In 2020 zullen de ambities van het college op het gebied van maatschappelijk verantwoord inkopen, innovatie en het verduurzamen van inkoop worden uitgevoerd zoals opgenomen in het actieplan 'Maatschappelijk Verantwoord Inkopen (MVI) 2017-2020'. We kopen biobased, circulair en CO2 neutraal in. In 2020 wordt gewerkt aan een vertaling van de doelen van maatschappelijk verantwoord inkopen in de Sustainable Development Goals (SDG's) zoals deze zijn opgesteld door de Verenigde Naties. Daarmee worden de doelen op uniforme wijze transparant en meetbaar gemaakt, óók voor de markt. In 2020 gaan we extra aandacht geven aan naleving van contractmanagement. Daarbij wordt gecontroleerd of afspraken die met leveranciers zijn overeengekomen in de aanbestedingen ook worden nagekomen. Er worden één of twee gerichte marktbijsamenkomsten georganiseerd voor het lokale (Zeeuwse) MKB om Innovatie te stimuleren op het gebied van producten, diensten of de manier van aanbesteden. We organiseren dat samen met de Zeeuwse gemeentes.

Informatievoorziening en automatisering

Zowel binnen als buiten onze organisatie vinden er ten aanzien van informatievoorziening en automatisering in hoog tempo ontwikkelingen plaats. Het is belangrijk om daar tijdig en verantwoord op te anticiperen, ook omdat het accent steeds meer komt te liggen op externe samenwerking via de maatschappelijke opgaven. Vanuit de (opgavegerichte) samenwerking is het van belang om tijdig over betrouwbare (en beveiligde) informatie te kunnen beschikken, zodat die ook gedeeld kan worden.

Om deze ontwikkelingen optimaal te faciliteren zullen de ondersteunende taken, werkwijzen en processen hierop ingericht en toegesneden moeten worden. Onderdeel daarvan is het ontwikkelen van een visie en strategie voor het informatiemanagement op organisatieniveau (zgn. I-Governance). Dit maakt het mogelijk om op concernniveau actief te sturen op de diverse onderwerpen die van belang zijn voor de optimale inrichting en uitvoering van de informatievoorziening.

In dat verband is een belangrijke start gemaakt met de borging van de Informatieveiligheid (ISO 27001). Dit meerjarig project heeft tot doel om de vertrouwelijkheid, beschikbaarheid en integriteit van informatie binnen de organisatie zeker te stellen. Verder zal met het project 'zaakgericht werken' de organisatie beschikken over de faciliteiten om volledig digitaal en zaakgericht te werken, zowel intern als extern met als belangrijkste voordelen:

- burgers en organisaties kunnen op digitale wijze zaken met de Provincie doen.
- interne administratieve processen kunnen verder worden geoptimaliseerd.
- de informatievastlegging rondom het opgavegericht en projectmatig werken kan worden ondersteund.
- de archiefwaardigheid van de (digitale) informatie wordt geborgd (NEN 2082).

Op interprovinciaal niveau is een samenwerking voor een Interprovinciale Digitale Agenda gestart (IDA). Deze samenwerking sluit ten dele aan op de doelstelling uit het coalitieakkoord Samen verschil maken 2019-2023 om visie in de vorm van een Digitale Agenda te ontwikkelen. Daarmee ligt er, zowel binnen als buiten Zeeland, een belangrijke basis voor het agenderen en formuleren van ontwikkelingen op het gebied van digitalisering. Omdat beide ontwikkelingen naar verwachting belangrijke pijlers zijn in onze organisatie voor de ontwikkelingen op het gebied van digitalisering, automatisering en informatievoorziening zal hieraan actief worden bijgedragen.

Hoewel de besluitvorming rond de Wet Open Overheid nog niet is afgerond mag verwacht worden dat voorbereidende werkzaamheden al noodzakelijk zullen zijn. De toepassing van de Wet beoogt overheden en semi-overheden transparanter te maken om zo het belang van openbaarheid van publieke informatie voor de democratische rechtsstaat, de burger, het bestuur en economische ontwikkeling beter te dienen.

Communicatie

We willen het beste voor de Zeeuwen en de Zeeland. En dan is in de veranderende wereld van nu is vrijwel alles communicatie. Pers, publiek en politiek beoordelen onze organisatie op ons vermogen om te communiceren. Dat doen we omdat er een wettelijke plicht is om actief en passief informatie te verschaffen. Maar ook omdat communicatie een instrument is om doelstellingen te bereiken en om de Zeeuwse samenleving de toegevoegde waarde van de Provincie Zeeland te laten zien. Dat doen we via mensen: bestuurders en medewerkers en via middelen zoals social media, zeeland.nl, provinciewerk, online magazines, huisstijl, narrowcasting, beeldloket en mediaberichten. Via halen en brengen, interactief, duidelijk, betrouwbaar, deskundig, inspirerend en geloofwaardig. In 2020 zetten we in op het verder vergroten van het aantal volgers en nog meer likeable worden. We gaan daar nog meer beeld en video voor inzetten. Governance gaat meer aandacht krijgen, vanwege zichtbaarheid en het werken in opgaven. Net als digitale toegankelijkheid.

Controloffunctie

De controloffunctie is er op gericht om een goed georganiseerd en geaccepteerd systeem van sturing en beheersing te realiseren. Zodanig dat control een vanzelfsprekend onderdeel is van het dagelijks handelen van medewerkers.

Er wordt structureel gewerkt aan de volgende vijf hoofdonderwerpen.

1. Planning & Control: de ontwikkeling en implementatie van een sluitend raamwerk waarmee bestuur en politiek in staat wordt gesteld om te kiezen, te sturen en te verantwoorden. Belangrijke werkzaamheden hierbij zijn het toetsen van procesbeschrijvingen, adviseren over interne controles, het uitvoeren van verbijzonderde interne controle en het ontsluiten van managementinformatie.

2. Projectcontrol: toetsen van en adviseren over de beheersing van de grote projecten en programma's
3. Risicomanagement: samen met het kernteam risicomanagement het risicobewustzijn in de organisatie verhogen en de toepassing van risicomanagement professionaliseren.
4. Projectaudits: de doorlichting van projecten aan de hand van een vaste set criteria.
5. 217a onderzoek: op grond van artikel 217a van de Provinciewet wordt in opdracht van het college onderzoek uitgevoerd naar de doelmatigheid en doeltreffendheid van het door Gedeputeerde Staten gevoerde bestuur.

Jaarlijks worden meerdere plannen opgesteld voor de werkzaamheden van de controlfunctie. Het betreft onder andere een controleplan voor de interne controle, een auditplan voor projectaudits van grote projecten en een onderzoeksplan voor onderzoeken naar doelmatigheid en doeltreffendheid.

Een belangrijke ontwikkeling is de rechtmatigheidsverklaring. Landelijk is er wetgeving in ontwikkeling om te komen tot een eigen rechtmatigheidsverklaring die het college jaarlijks bij de jaarrekening opstelt. Het doel is om vast te stellen of baten, lasten en balansmutaties rechtmatig tot stand zijn gekomen, dat wil zeggen overeenkomstig relevante (financiële) wet en regelgeving. De exacte scope van deze verantwoording is landelijk nog niet bepaald. We zullen deze ontwikkeling volgen en noodzakelijke voorbereidingen hiervoor treffen.

Structurele ambities

Naast de bovengenoemde bestuurlijke ambities hebben wij binnen onze bedrijfsvoering een aantal structurele doelstellingen waaraan we ook in 2020 invulling geven:

- Het ziekteverzuim binnen onze organisatie bedraagt niet meer van 4,1% (landelijke Verbaannorm). Na een periode van stijging neemt het is het verzuim terug af. Ook in 2020 worden aanvullende maatregelen genomen om het ziekteverzuim te reduceren,.
- Wij faciliteren binnen onze organisatie minimaal vijftien stageplaatsen per jaar.
- Onze externe inhuur bedraagt niet meer dan 10% dan de Rijksnorm (comply or explain).
- Wij realiseren in 2020 de landelijke norm van minimaal 16,76 fte (1fte = 25,5 uur) aan banen voor medewerkers met een afstand tot de arbeidsmarkt (Participatiewet). De organisatie loopt op schema om deze ambitie te realiseren.

Verbonden partijen

Inleiding

Als verbonden partijen voor de Provincie Zeeland worden aangemerkt publiekrechtelijke (gemeenschappelijke regelingen) of privaatrechtelijke rechtspersonen (verenigingen, stichtingen, BV's en NV's) waarin we én een bestuurlijk én een financieel belang hebben.

Een bestuurlijk belang houdt in dat er sprake is van zeggenschap, hetzij uit een provinciale vertegenwoordiging in het bestuur van de verbonden partij, hetzij uit hoofde van stemrecht.

Een financieel belang betekent dat een aan de verbonden partij ter beschikking gesteld bedrag niet verhaalbaar is, indien de verbonden partij failliet gaat onderscheidenlijk het bedrag waarvoor aansprakelijkheid voor de provincie bestaat indien de verbonden partij haar verplichtingen niet nakomt

Visie en beleid

De Provincie heeft diverse instrumenten tot haar beschikking om publieke doelen te bereiken. Het meest geëigende instrument is wet- en regelgeving. Wanneer de Provincie hieraan niet genoeg heeft, kunnen andere instrumenten, zoals subsidieverlening of verbonden partijen benut worden.

De Nota Verbonden Partijen is vastgesteld in door Provinciale Staten in haar vergadering van 15 juli 2016. Hierin zijn de volgende uitgangspunten vastgelegd:

- De Provincie Zeeland participeert uitsluitend in een verbonden partij wanneer hiermee een publiek belang wordt gediend en publieke doelen niet op een andere manier beter gerealiseerd kunnen worden.
- De Provincie Zeeland kiest voor die samenwerkingsvorm, publiekrechtelijk of privaatrechtelijk, die het best past bij het dienen van het publiek belang.

De Provincie Zeeland participeert in diverse verbonden partijen. In de volgende pagina's wordt hierover per verbonden partij informatie gegeven.

Speerpunten

- Opstellen aandeelhoudersstrategie North Sea Ports SE
- Onderzoek naar rechtstreeks aandeelhouderschap Evides

Kengetallen

- Kapitaalparticipaties van deelnemingen opgenomen op de provinciale balans onder de Financiële vaste activa. Op 1 januari 2020 naar verwachting totaal € 125,9 mln.
- In 2020 staat de provincie voor verbonden partijen garant voor € 290 mln.

Beleidskader

- Nota Verbonden Partijen (PS 15-07-2016)

Overzicht verbonden partijen

Ten opzichte van 2019 zijn de gemeenschappelijke regeling Zeeland Seaports en de Tractaatweg B.V. komen te vervallen als verbonden partij van de Provincie Zeeland. De GR is opgeheven en het aandeelhouderschap in North Sea Port SE is rechtstreeks in handen van de provincie gekomen. De Tractaatweg B.V. is opgeheven, aangezien de twee projecten waarvoor zij de uitvoerende organisatie was, de aanleg van de N62 Tractaatweg en de N62 Sloeweg fase 2 zijn afgerond in 2019.

Gemeenschappelijke regelingen (GR)

- Regionale uitvoeringsdienst Zeeland (RUD)

Vennootschappen en coöperaties

- PZEM N.V.
- North Sea Port SE
- N.V. Westerscheldetunnel
- N.V. Economische Impuls Zeeland

- Nederlandse Waterschapsbank N.V.
- Westerschelde Ferry B.V.
- Investeringsfonds Zeeland (IFZ)
- Gemeentelijke Vervoerscentrale Zeeland B.V.

Stichtingen en verenigingen

- Vereniging Interprovinciaal Overleg (IPO)

Overige verbonden partijen

- Europese Gemeenschap voor Territoriale Samenwerking (EGTS) Linieland van Waas en Hulst

Regionale uitvoeringsdienst Zeeland (RUD)

Regionale uitvoeringsdienst Zeeland (RUD)

Vestigingsplaats	Terneuzen
Oprichting / deelname provincie	28 juni 2013. De GR is bij PS-besluit RUDT-005, d.d. 21-06-2013 vastgesteld.
Publiek belang	De RUD Zeeland draagt sinds 1 januari 2014 zorg voor de uitvoering van de taken op het gebied van het omgevingsrecht in het algemeen en de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht in het bijzonder, evenals de taken op het terrein van vergunningverlening, toezicht en handhaving op grond van de in artikel 5.1 van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht. Uitgezonderd de taken voor de Brzo bedrijven die vanaf 1 oktober 2019 door de DCMR Milieudienst Rijnmond worden uitgevoerd.
Programma begroting	Fysieke leefomgeving
Bestuurlijk belang	De GR RUD is een samenwerkingsverband van de Provincie Zeeland, de Zeeuwse gemeenten en Waterschap Scheldestromen. Het AB van RUD Zeeland bestaat uit vijftien personen, van wie er één is benoemd door GS uit hun midden. Het DB bestaat uit vijf leden, allen afkomstig uit het AB. Eén DB lid is een lid van het AB dat is aangewezen door GS van de provincie. De voorzitter van het AB is ook voorzitter van het DB. Het lid van het AB, aangewezen door GS van de Provincie heeft zeven stemmen. De overige leden van het AB, aangewezen door de colleges van B&W van de gemeenten en door het DB van het waterschap hebben ieder één stem. Voor belangrijke besluiten, waaronder de begroting, is een tweederde meerderheid nodig.
Doelstelling	Uitvoering van de milieutaken op het gebied van vergunningverlening, toezicht en handhaving. Daarnaast uitvoering van specialistische taken, zoals op het gebied van externe veiligheid, geluid, bodem, luchtkwaliteit en de handhaving van de groene wetten. Uitvoering van de taken op het gebied van het omgevingsrecht in het algemeen en de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht in het bijzonder, evenals taken op het terrein van vergunningverlening, toezicht en handhaving op grond van de in artikel 5.1 van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht. Uitgezonderd de taken voor de Brzo bedrijven die vanaf 1 oktober 2019 door de DCMR Milieudienst Rijnmond worden uitgevoerd.
Bezoldiging	De bezoldiging van de bestuurder valt binnen de normen van de Wet Normering Topinkomens (WNT).
Aandeelhoudersstrategie	N.v.t.
Verwacht financieel resultaat	€ 0 (sluitende begroting 2020)
Verwachte dividenduitkering	N.v.t.

Verwacht financieel belang De deelnemersbijdrage 2020 is nu nog geraamd op € 5.456.000. Dat is nog inclusief de bijdrage voor BRZO-taken. Er wordt nog een begrotingswijziging gemaakt.

Verwacht Eigen Vermogen (bedragen x € 1.000)

Schatting per 01-01-2020: € 800

Schatting per 31-12-2020: € 800

Verwacht Vreemd Vermogen (bedragen x € 1.000)

Schatting per 01-01-2020: € 1.000

Schatting per 31-12-2020: € 1.000

Risico's De Provincie Zeeland is als deelnemer mede aansprakelijk voor financiële tekorten. De RUD heeft voor 2020 een sluitende begroting. Financiële aansprakelijkheid voor de Provincie Zeeland kan pas ontstaan na besluitvorming daarover in het Dagelijks Bestuur (DB) en het Algemeen Bestuur (AB) van de RUD Zeeland. De Provincie Zeeland maakt onderdeel uit van de besluitvorming in het DB en AB. Door PS is een besluit genomen over de invoering per 2020 van een nieuwe verrekensystematiek bij RUD Zeeland. Bij de in 2019 uit te voeren evaluatie van de verrekensystematiek PxQ kan blijken dat de provincie uiteindelijk meer moet gaan betalen dan waarvan nu wordt uitgegaan. De overgang van de BRZO-werkzaamheden van de RUD Zeeland naar de DCMR als gevolg van de wettelijke toedeling van deze taak aan DCMR heeft frictiekosten met zich meegebracht. Met de RUD Zeeland en met de DCMR worden jaarlijks jaarplannen afgesloten waarin de door hen voor de provincie uit te voeren werkzaamheden zijn opgenomen. Mogelijk zal de DCMR het kwaliteitsniveau van de Brzo taken op een hoger niveau willen brengen, daarmee kunnen extra kosten gemoed zijn. Voorts worden de Briks taken die voor wat betreft de bedrijven waarvoor de provincie het bevoegd gezag is, vanaf 2021 door de Omgevingsdiensten uitgevoerd in plaats van door de gemeenten. Hiermee kunnen extra kosten gemoed zijn.

PZEM N.V.

PZEM N.V.

Vestigingsplaats Middelburg

Oprichting / deelname provincie DELTA N.V. komt voort uit de fusie in 1991 tussen Watermaatschappij Zuid West Nederland (WMZ) en de Provinciale Zeeuwse Energie Maatschappij (PZEM). In 2017 is na de verkoop van het onderdeel Retail de naam gewijzigd in PZEM N.V.

Publiek belang Het waarborgen van wettelijk gedefinieerde publieke belangen (Evides, EPZ) en duurzame werkgelegenheid (in Zeeland). Daarbij geldt als uitgangspunt een risicoprofiel passend bij een publieke aandeelhouder en wordt van PZEM N.V. een marktconform financieel rendement verwacht dat in goede verhouding staat tot het risicoprofiel van de activiteiten.

Programma begroting Algemene dekkingsmiddelen

Bestuurlijk belang Het bestuurlijk belang bestaat uit 50% stemrecht in de AvA.

Doelstelling PZEM N.V. is een geïntegreerd energiebedrijf. Het is werkzaam op het gebied van de

elektriciteits-, gas-, water- en warmtevoorziening.

Bezoldiging	Het uitgangspunt voor het beloningsbeleid is dat PZEM N.V. een zodanige beloning toekent dat de mensen die beschikken over de juiste kennis en ervaring uit de markt aangetrokken kunnen worden, en voor PZEM N.V. behouden kunnen worden. Daarbij wordt de WNT-norm van toepassing verklaard. Indien aantoonbaar blijkt dat er geen gekwalificeerde bestuurder gevonden kan worden binnen de WNT-norm geldt als absolute plafond het gewogen gemiddelde van 50% publiek en 50% markt.
Aandeelhoudersstrategie	<p>Besluit PS d.d. 3 november 2017. De Provincie Zeeland geeft invulling aan het aandeelhouderschap door:</p> <ul style="list-style-type: none"> • het beogen om actief aandeelhouder te zijn binnen de grenzen van de wet en de statuten gegeven het grote financiële belang (dividend en risico's); • het streven naar frequente communicatie met PZEM N.V. via (informele) aandeelhoudersbijeenkomsten en bredere presentaties rond belangrijke besluitvormingstrajecten; • het via een vertegenwoordiging in de aandeelhouderscommissie actief toezien op de borging van haar belangen en hierbij steeds zo veel mogelijk gezamenlijk optrekken met overige aandeelhouders; • haar bevoegdheden conform de herziene statuten van PZEM N.V. zorgvuldig te hanteren en daarbij steeds de uitgangspunten van de beleidsnota Verbonden partijen 2016 en de doelstellingen van de aandeelhoudersstrategie als uitgangspunt nemen. • om invulling te geven aan de aandeelhouderstrategie onderzoekt PZEM samen met de aandeelhouders op welke wijze de aandelen Evides (waterbedrijf) kunnen worden overgeheveld naar de PZEM aandeelhouders
Verwacht financieel resultaat	Over het jaar 2020 zijn nog geen gegevens bekend.
Verwachte dividenduitkering	Het dividend is meerjarig geraamd op nihil.
Verwacht financieel belang	50%
Verwacht Eigen Vermogen (bedragen x € 1.000)	
Schatting per 01-01-2020:	€ 1.282.000
Schatting per 31-12-2020:	€ 1.282.000
Verwacht Vreemd Vermogen (bedragen x € 1.000)	
Schatting per 01-01-2020:	€ 931.000
Schatting per 31-12-2020:	€ 955.000
Risico's	Op de balans van de Provincie Zeeland zijn de aandelen PZEM N.V. gewaardeerd tegen een boekwaarde van € 568.000. Dit betekent dat de Provincie Zeeland over haar deelneming in PZEM N.V. een risico loopt tot dit bedrag. De Provincie Zeeland heeft geen garanties of leningen aan PZEM N.V. verstrekt. Als de energieprijzen aanhoudend laag blijven, is PZEM N.V. financieel niet langer in staat om de kerncentrale te financieren. Vanwege het nationaal belang van de kerncentrale hebben zowel de commissie Balkenende als ook de aandeelhouders aangegeven dat voor een oplossing van dit probleem het Rijk hier zijn verantwoordelijkheid moet nemen.

North Sea Port SE

North Sea Port SE

Vestigingsplaats	Sas van Gent
Oprichting / deelname provincie	29-jun-18
Publiek belang	Via aandeelhouderschap in North Sea Port SE streeft de Provincie naar: <ul style="list-style-type: none"> - De borging van nautisch beheer en toegankelijkheid van de Zeeuwse havens; - Stimulering van economische bedrijvigheid en ontwikkeling in Zeeland; - Bevordering van duurzame werkgelegenheid in de provincie Zeeland, zowel direct via North Sea Port SE als indirect via de aan de haveninfrastructuur verbonden ondernemingen.
Programma begroting	Algemene dekkingsmiddelen
Bestuurlijk belang	Het bestuurlijk belang bestaat uit 25% stemrecht in de AvA.
Doelstelling	Het (doen) uitoefenen van het havenbedrijf en in dat kader de positie van het Zeeuwse haven- en industriecomplex in internationaal perspectief zowel op de korte als lange termijn te versterken.
Bezoldiging	Aan de reeds bestaande beloning van de bestuurders is vooralsnog niets gewijzigd.
Aandeelhoudersstrategie	Dienen van het publiek belang wat gemoeid is met de haven: <ul style="list-style-type: none"> • In stand houden van kwalitatief hoogstaande en veilige haveninfrastructuur; • Bevorderen duurzame werkgelegenheid; • Financieel gezond beleid en adequaat risicobeheer gericht op continuïteit en afbouwen van overheidsgaranties; • Doelstelling gemiddeld 8% rendement op Eigen Vermogen. <p>Voor North Sea Port wordt een nieuwe aandeelhoudersstrategie opgesteld.</p>
Verwacht financieel resultaat	Over het jaar 2020 zijn nog geen gegevens bekend.
Verwachte dividenduitkering	Zolang sprake is van garanties zal geen dividend uitgekeerd worden.
Verwacht financieel belang	Kapitaalbelang van 25%.
Verwacht Eigen Vermogen (bedragen x € 1.000)	
Schatting per 01-01-2020:	Nog niet bekend
Schatting per 31-12-2020:	Nog niet bekend
Verwacht Vreemd Vermogen (bedragen x € 1.000)	
Schatting per 01-01-2020:	Nog niet bekend
Schatting per 31-12-2020:	Nog niet bekend

Risico's De Provincie Zeeland heeft een belang van 25% in North Sea Port SE. Het eigen vermogen van North Sea Port SE bedraagt eind 2018 € 254 miljoen. Indien er in de toekomst verliezen worden geleden, kan de situatie ontstaan dat het eigen vermogen ontoereikend wordt. In dat geval zullen de garanties ingeroepen worden. Het totaal aan garanties bedraagt per 2020 € 505 miljoen + P.M. met betrekking tot de waarde van de derivatenportefeuille (deze waarde fluctueert). Voor de Provincie Zeeland betekent dit dat er een bedrag van € 252,5 miljoen opgevraagd kan worden. Indien North Sea Port geconfronteerd wordt met forse tegenvallers en hoge kosten, kan een dergelijke situatie ontstaan. Provincie Zeeland zal alsdan een beroep doen op de door North Sea Port SE afgegeven 'vrijwaring'. North Sea Port SE vrijwaart provincie Zeeland tegen en zal provincie Zeeland volledig schadeloos stellen voor en ter zake van Garantiebetalingen.

N.V. Westerscheldetunnel

N.V. Westerscheldetunnel (WST)

Vestigingsplaats	Borssele
Oprichting / deelname provincie	18-mrt-09
Publiek belang	In de vastgestelde aandeelhoudersstrategie is opgenomen: <ul style="list-style-type: none"> • Mobiliteit: Een zo hoog mogelijke beschikbaarheid van het gehele tracé tussen Goes en Terneuzen; • Veiligheid: Verkeersveiligheid geldt als één van de hoogste prioriteiten; • Tarieven: Invloed op tarievenbeleid om een juiste balans te kunnen waarborgen tussen financiële belangen van de WST enerzijds en de financiële impact voor de burger anderzijds; • Dekking voor infrastructuur: Het dividend van de WST aanwenden om de aanleg en het onderhoud van de Sluiskiltunnel en de aankoop van de aandelen WST terug te verdienen; • Provincie Zeeland wil aandeelhouder blijven om invloed te houden op veiligheid, beschikbaarheid en tarieven.
Programma begroting	Algemene dekkingsmiddelen
Bestuurlijk belang	De Provincie Zeeland heeft 100% stemrecht in de AvA. De vennootschap wordt bestuurd door een directie bestaande uit één of meer leden, onder toezicht van een Raad van Commissarissen (RvC). De RvC stelt het aantal leden van de directie vast. Op dit moment is er één algemeen directeur. Een lid van de directie wordt benoemd door de RvC. De RvC bestaat uit drie personen. De leden van de RvC worden benoemd door de AvA.
Doelstelling	De vennootschap heeft als doel een tunnel onder de Westerschelde – met aansluitende wegen en bijbehorende werken – tot stand te brengen en als rechthebbende te exploiteren of doen exploiteren, alsmede ter bevordering van dit doel het deelnemen in, het voeren van beheer over, het financieren van andere ondernemingen en vennootschappen en het stellen van zekerheid voor schulden van anderen en al hetgeen daarmee verband houdt of daaraan bevorderlijk kan zijn.
Bezoldiging	Bezoldiging bestuurder valt binnen de WNT.
Aandeelhoudersstrategie	De aandeelhoudersstrategie is vastgesteld op 13 februari 2015. De uitwerking van de aandeelhouderstrategie is vastgesteld op 30 september 2016. Hierin is vastgelegd om te streven naar zo laag mogelijke tarieven voor de huidige gebruikers, de toltarieven gelijk te houden voor een periode van 4 jaar en de aandeelhoudersstrategie na een periode van 4 jaar te herijken. Op 1 maart 2019 is besloten het tarievenbeleid uit de aandeelhoudersstrategie van de Westerscheldetunnel te wijzigen. De korting voor de t-taggebruikers wordt vanaf 1 januari 2020 tot het einde van de tolheffing verhoogd tot minimaal 40% en voor veelgebruikers tot minimaal 50% van het nominaal tarief.
Verwacht financieel resultaat	Verwacht financieel resultaat 2020 op basis van het beleidsplan 2019 Westerscheldetunnel is € 16,9 miljoen (uitkering in 2021). Door de verlaging van de t-tagtarieven per 1 januari 2020 zal dit resultaat lager uitkomen.

Verwachte dividenduitkering	€ 14,1 miljoen (resultaat 2019, uitkering in 2020)
Verwacht financieel belang	
Schatting per 01-01-2020:	100%
Schatting per 31-12-2020:	100%
Verwacht Eigen Vermogen	
Schatting per 01-01-2020:	€ 90,7 miljoen
Schatting per 31-12-2020:	€ 93,5 miljoen
Verwacht Vreemd Vermogen	
Schatting per 01-01-2020:	€ 309,1 miljoen
Schatting per 31-12-2020:	€ 285,8 miljoen
Risico's	<p>Een risico is een lagere dividenduitkering. Van invloed hierop zijn het aantal werkelijke passages. Tot nu toe werd gerekend met een groei van 2% per jaar. Voor de jaren 2019 -2023 wordt een groei van het aantal passages van 2,75% geraamd. In de jaren erna wordt verwacht dat de groei langzaam afneemt naar eerst 2,5% en vanaf 2029 naar 2%. Daarnaast worden de tagtarieven met ingang van 1 januari 2020 verlaagd. Dit heeft een substantiële invloed op het resultaat en dividend.</p> <p>Op 9 juli 2019 heeft de Provincie Zeeland met de directie van de NV Westerscheldetunnel een intentieverklaring ondertekend met als doel de Westerschelde Ferry BV als dochteronderneming onder te brengen bij de NV Westerscheldetunnel onder voorbehoud van zwaarwegende bedenkingen van Gedeputeerde Staten. In het najaar 2019 zal een voorstel aan Provinciale Staten worden voorgelegd.</p>

N.V. Economische Impuls Zeeland

N.V. Economische Impuls Zeeland (Impuls Zeeland)

Vestigingsplaats	Middelburg
Oprichting / deelname provincie	9-nov-07
Publiek belang	Impuls Zeeland is voor de Provincie een partner bij het ontwikkelen en stimuleren van de Zeeuwse economie. Impuls Zeeland moet het gat dichten tussen ideeën en eerste planontwikkeling en de daadwerkelijke uitvoering van projecten. De doelstellingen van de Provincie Zeeland voor Impuls Zeeland zijn opgenomen in de Economische Agenda en gekoppeld aan de uitvoeringsprogramma's 'Zeeland in Stroomversnelling'.
Programma begroting	Regionale economie
Bestuurlijk belang	De Provincie heeft 66% (98.977 aandelen) van het stemrecht in de AvA. De aandeelhouders

bestaan naast de Provincie uit de dertien Zeeuwse gemeenten en de SER Zeeland. De vennootschap wordt bestuurd door één directeur. Het toezicht wordt uitgevoerd door de Raad van Commissarissen (RvC) van drie leden. De leden van de RvC worden aangesteld door de aandeelhouders. Geen van de leden van de directie of RvC is direct of op voordracht van de Provincie Zeeland benoemd.

Doelstelling	Impuls Zeeland stimuleert en faciliteert ontwikkeling op het gebied van de (kennis)economie in de meest brede zin van het woord. Het vergroten van de dynamiek van de Zeeuwse (kennis)economie, met groei van werkgelegenheid, door uitvoering van concrete projecten en door acquisitie van bedrijven en investeringen van elders. Daarnaast het oprichten en verwerven van, het deelnemen in, het samenwerken met, het besturen van, alsmede het financieren van andere ondernemingen. Voorts stimuleert Impuls Zeeland internationale handelsbevordering.
Bezoldiging	Bezoldiging bestuurder valt binnen de WNT.
Aandeelhoudersstrategie	Geen
Verwacht financieel resultaat	€ 0 (gebaseerd op begroting 2019, laatst vastgesteld)
Verwachte dividenduitkering	€ 0 (gebaseerd op begroting 2019, laatst vastgesteld)
Verwacht financieel belang	
Schatting per 01-01-2020:	66%
Schatting per 31-12-2020:	66%
Verwacht Eigen Vermogen (bedragen x € 1.000)	
Schatting per 01-01-2020:	€ 3.866
Schatting per 31-12-2020:	€ 3.866
Verwacht Vreemd Vermogen (bedragen x € 1.000)	
Schatting per 01-01-2020:	€ 1.366
Schatting per 31-12-2020:	€ 1.366
Risico's	Er zijn geen garanties verleend aan Impuls Zeeland. De Provincie Zeeland verstrekt een integrale kostensubsidie aan Impuls Zeeland. Indien de Provincie overgaat tot verkoop van de aandelen, dan is het wettelijk niet mogelijk om de integrale kostensubsidie in één keer stop te zetten. De subsidie aan Impuls Zeeland is meerjarig in de provinciale begroting opgenomen.

Nederlandse Waterschapsbank N.V.

**Nederlandse
Waterschapsbank N.V.
(NWB)**

Vestigingsplaats Den Haag

Oprichting / deelname provincie 5-mei-54

Publiek belang	Het verzorgen van rendabele financiële dienstverlening tegen lage tarieven voor overheden en instellingen uit de semipublieke sector zowel in goede als in slechte tijden.
Programma begroting	Algemene dekkingsmiddelen
Bestuurlijk belang	Het bestuurlijk belang bestaat uit 0,11% stemrecht in de AvA.
Doelstelling	Zie publiek belang
Bezoldiging	De NWB beoogt in haar beloningsbeleid haar maatschappelijke rol als bank van en voor de publieke sector te weerspiegelen. Dit uit zich in een gematigd en duurzaam beloningsbeleid dat past binnen de strategie, het risicoprofiel en de risk appetite van de NWB, dat eenduidig en transparant is en in lijn met nationale en internationale regelgeving. Daarnaast is het beleid van de NWB gericht op het aantrekken en behouden van gekwalificeerd en deskundig personeel.
Aandeelhoudersstrategie	Door de Provincie Zeeland is geen aandeelhoudersstrategie vastgesteld.
Verwacht financieel resultaat	De nettowinst van de NWB Bank is in 2018 uitgekomen op € 99,7 miljoen De bank verwacht dat de nettowinst in 2019 op een lager niveau uitkomt dan in 2018. De lagere winstverwachting heeft te maken met de samenstelling van de kredietportefeuille alsmede de verwachting dat de financieringstarieven in de geldmarkt verder zullen normaliseren nu de ECB haar kwantitatieve verruimingsbeleid aan het afbouwen is.
Verwachte dividenduitkering	Over het boekjaar 2018 heeft de NWB Bank € 20 miljoen aan dividend uitgekeerd aan de aandeelhouders waarvan € 12.068,- aan de Provincie Zeeland. In de provinciale meerjarenraming is geen dividend geraamd.
Verwacht financieel belang	
Schatting per 01-01-2020:	0,06%
Schatting per 31-12-2020:	0,06%
Verwacht Eigen Vermogen (bedragen x € 1 mln.)	
Schatting per 01-01-2020:	€ 1.706
Schatting per 31-12-2020:	Niet bekend
Verwacht Vreemd Vermogen (bedragen x € 1 mln.)	
Schatting per 01-01-2020:	€ 82.009
Schatting per 31-12-2020:	Niet bekend
Risico's	De Provincie voorziet geen risico's.

Westerschelde Ferry B.V.

Westerschelde Ferry B.V.

Vestigingsplaats	Vlissingen
Oprichting / deelname provincie	1-jan-15
Publiek belang	Deze vennootschap heeft ten doel om vanaf 1 januari 2015 voor een periode van minimaal 4 jaar in opdracht van de Provincie Zeeland een fiets-voet-veerverbinding over de Westerschelde - met bijbehorende werken - tussen Vlissingen en Breskens vice versa in stand te houden en te exploiteren, inclusief het noodzakelijk alternatief busvervoer tussen Vlissingen en Breskens vice versa.
Programma begroting	Regionale mobiliteit
Bestuurlijk belang	De Provincie Zeeland is 100% aandeelhouder.
Doelstelling	Zie publiek belang.
Bezoldiging	Westerschelde Ferry B.V. heeft geen eigen directeur in loondienst. Er is sprake van inhuur van een directie middels detachering.
Aandeelhoudersstrategie	N.v.t.
Verwacht financieel resultaat	Het verwacht financieel resultaat 2020 is nog niet bekend.
Verwachte dividenduitkering	€ 0
Verwacht financieel belang	100%
Verwacht Eigen Vermogen	
Schatting per 01-01-2020:	€ 292.625
Schatting per 31-12-2020:	niet bekend
Verwacht Vreemd Vermogen	
Schatting per 01-01-2020:	€ 766.018
Schatting per 31-12-2020:	niet bekend
Risico's	In de tweede helft van 2019 zal door de Westerschelde Ferry B.V. een meerjarenraming worden opgesteld en ter goedkeuring aan de Provincie Zeeland worden voorgelegd. Een belangrijk onderdeel daarbij zijn de verwachte onderhouds- en vervangingskosten van beide schepen. Aan een gespecialiseerd extern adviesbureau is gevraagd om de verwachte onderhoudskosten voor de komende 15 jaar in kaart te brengen. Op 9 juli 2019 heeft de Provincie Zeeland met de directie van de NV Westerscheldetunnel een intentieverklaring ondertekend met als doel de Westerschelde Ferry BV als dochteronderneming onder te brengen bij de NV Westerscheldetunnel onder voorbehoud van zwaarwegende bedenkingen van Gedeputeerde Staten. In het najaar 2019 zal een voorstel aan Provinciale Staten worden voorgelegd.

Investeringsfonds Zeeland (IFZ)

Investeringsfonds Zeeland B.V. (IFZ)

Vestigingsplaats	Vlissingen
Oprichting / deelname provincie	2018
Publiek belang	<p>Het fonds is opgericht om aan startende en (door)groeïende ondernemers start-, ontwikkel- of groeikapitaal te verstrekken</p> <p>Het resultaat van de samenwerking tussen het Rijk, Provincie Zeeland en N.V. Economische Impuls Zeeland is uitbreiding van bestaande investeringsfondsen en het opzetten van een (door)groeifonds dat gericht is op het realiseren van een Zeeuwse financieringsinfrastructuur die enerzijds aansluit bij de behoeften van het regionaal bedrijfsleven en anderzijds revolverend is. Dit kan via InnoGo! d.m.v. een achtergestelde lening en middels het Zeeuws Participatiefonds B.V. in de vorm van een achtergestelde lening, deelname in aandelenkapitaal of een combinatie van beide. Per participatie geldt een maximum van € 1.000.000.</p> <p>Om het mogelijk te maken een kwaliteitsslag te maken in de recreatiesector is in 2019 - via de regiodeal - een apart fonds ingesteld, het zogenaamde vitaliteitsfonds.</p>
Programma begroting	Regionale economie
Bestuurlijk belang	De Provincie heeft 29,1% van de aandelen. De aandeelhouders bestaan naast de Provincie uit N.V. Economische Impuls Zeeland (23,6%) en het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat (47,3%).
Doelstelling	Doel van het IFZ is het realiseren van een Zeeuwse financieringsinfrastructuur die aansluit bij de behoeften van het regionaal bedrijfsleven. Dit om de economische ontwikkeling in Zeeland te stimuleren en de positie en (internationale) concurrentiekracht van Zeeland en Nederland te versterken.
Bezoldiging	Het IFZ heeft geen personeel in dienst, maar huurt de expertise van N.V. Economische Impuls Zeeland in. De directeur van Impuls Zeeland is uitvoerend bestuurder.
Aandeelhoudersstrategie	N.v.t.
Verwacht financieel resultaat	-/- € 15.000 (genormaliseerd)
Verwachte dividenduitkering	€ 0
Verwacht financieel belang	
Schatting per 01-01-2020:	29,10%
Schatting per 31-12-2020:	29,10%
Verwacht Eigen Vermogen	
Schatting per 01-01-2020:	€ 13.551.000
Schatting per 31-12-2020:	€ 13.551.000

**Verwacht Vreemd
Vermogen**

Schatting per 01-01-
2020: € 555.000

Schatting per 31-12-
2020: € 555.000

Risico's

Het IFZ verstrekt risicodragend kapitaal. Risico hierbij is dat verstrekte leningen aan participaties in ondernemingen niet volledig terugvloeiën naar het IFZ, waarmee het beschikbare kapitaal bij het IFZ in de loop van de tijd afneemt. Gevolg hiervan is dat er minder nieuwe leningen / participaties kunnen worden aangegaan. Het risico voor de Provincie Zeeland is beperkt tot de aandelenparticipatie in het IFZ.

Gemeentelijke Vervoerscentrale Zeeland B.V.

**Gemeentelijke
Vervoerscentrale
Zeeland B.V.**

Vestigingsplaats	Terneuzen
Oprichting / deelname provincie	11-jun-08
Publiek belang	De Provincie is in december 2016 toegetreden als aandeelhouder om uitvoering te kunnen blijven geven aan de mobiliteitsgarantie in de vorm van de haltetaxi, waarvoor de Gemeentelijke Vervoerscentrale Zeeland B.V. de ritplanning verzorgt.
Programma begroting	Regionale bereikbaarheid
Bestuurlijk belang	De Provincie bezit 4.500 preferente aandelen en heeft daarmee voor 25% zeggenschap in de vennootschap.
Doelstelling	De Gemeentelijke Vervoerscentrale Zeeland B.V. verzorgt voor gemeenten en samenwerkingsverbanden de ritplanning van het doelgroepenvervoer en voor de Provincie de ritplanning van het haltetaxivervoer.
Bezoldiging	Het salaris valt binnen de maximale bezoldiging volgens de WNT.
Aandeelhoudersstrategie	n.v.t.
Verwacht financieel resultaat	n.n.b.
Verwachte dividenduitkering	n.n.b.
Verwacht financieel belang	De provinciale exploitatiebijdrage voor 2020 bedraagt € 120.000.
Verwacht Eigen Vermogen	
Schatting per 01-01- 2020:	€ 18.000

Schatting per 31-12-2020: € 18.000

Verwacht Vreemd Vermogen

Schatting per 01-01-2020: € 235.000

Schatting per 31-12-2020: € 235.000

Risico's Nihil, omdat Provincie niet risicodragende aandelen bezit.

Vereniging Interprovinciaal Overleg (IPO)

**Vereniging
Interprovinciaal
Overleg (IPO)**

Vestigingsplaats Den Haag

Oprichting / deelname provincie 1986

Publiek belang Samenwerkings- en overlegorgaan van alle provincies. De gezamenlijke uitvoeringsorganisatie (BIJ12) maakt formeel onderdeel uit van IPO.

Programma begroting Bestuur

Bestuurlijk belang Het bestuur bestaat uit twaalf leden, één gedeputeerde per provincie en een onafhankelijke voorzitter. Ieder bestuurslid heeft een eigen inhoudelijke portefeuille. De termijn van het bestuur is gelijk aan de termijn van de Provinciale Staten: vier jaar.

Doelstelling Het IPO heeft als doelstelling het behartigen van de belangen van provincies en het bieden van een platform voor overleg, uitwisseling en innovatie.

Bezoldiging N.v.t.

Aandeelhoudersstrategie N.v.t.

Verwacht financieel resultaat € 0

Verwachte dividenduitkering € 0

Verwacht financieel belang Provincie Zeeland draagt in 2020 circa € 525.000 bij in de kosten van het IPO-secretariaat. Dit bedrag is tot stand gekomen volgens de zogenaamde IPO-verdeelsleutel. Dit bedrag is gebaseerd op de concept-begroting. De definitieve begroting 2020 wordt pas in november 2019 vastgesteld. Daarnaast worden programma gebonden en incidentele bijdragen verstrekt.

Verwacht Eigen Vermogen (bedragen x € 1.000)

Schatting per 01-01-2020: € 4.600

Schatting per 31-12-2020: € 4.600

Verwacht Vreemd
Vermogen (bedragen x €
1.000)

Schatting per 01-01-
2020: € 600

Schatting per 31-12-
2020: € 480

Risico's De Provincie voorziet geen risico's.

Europese Gemeenschap voor Territoriale Samenwerking (EGTS) Linieland van Waas en Hulst

**Europese
Gemeenschap voor
Territoriale
Samenwerking (EGTS)
Linieland van Waas en
Hulst**

Vestigingsplaats	Sint-Gillis-Waas (B)
Oprichting / deelname provincie	28 juni 2013
Publiek belang	Europese gemeenschappelijke regeling voor de ontwikkeling van het betreffende grensgebied op het gebied van economie, mobiliteit, natuur, recreatie, cultuurhistorie en leefbaarheid.
Programma begroting	Bestuur
Bestuurlijk belang	Provincie Zeeland is deelnemer en heeft een belang van 12,5%. Andere deelnemers zijn: Provincie Oost-Vlaanderen (B), de gemeenten Hulst, Stekene (B), Beveren (B) en Sint-Gillis-Waas (B), Interwaas (B), Maatschappij Linkerschelde Oever (MLSO) (B).
Doelstelling	De EGTS richt zich op het starten en uitvoeren van concrete samenwerkingsprojecten rond haven en economie, mobiliteit, natuur en recreatie, en wonen en leefbaarheid.
Bezoldiging	N.v.t.
Aandeelhoudersstrategie	N.v.t.
Verwacht financieel resultaat	Het resultaat over het boekjaar 2018 bedraagt € 4.080. Het verwachte resultaat over 2020 is nog niet bekend.
Verwachte dividenduitkering	N.v.t.
Verwacht financieel belang	Provincie Zeeland draagt in 2020 bij in werkingskosten secretariaat EGTS zijnde € 17.000.
Verwacht Eigen Vermogen (bedragen x € 1.000)	
Schatting per 01-01-2020:	Niet bekend.
Schatting per 31-12-2020:	Niet bekend.

Verwacht Vreemd
Vermogen (bedragen x €
1.000)

Schatting per 01-01-
2020: Niet bekend.

Schatting per 31-12-
2020: Niet bekend.

Risico's

Het betreft hier met name een lokaal samenwerkingsverband. In de huidige systematiek (statuten) is opgenomen dat de provincie per taakonderdeel verantwoordelijkheid kan nemen en dat het belang van de provincie daarin afgewogen kan worden. Afspraken over provinciale betrokkenheid bij andere thema's dienen apart aan Gedeputeerde Staten worden voorgelegd.

Grondbeleid

Inleiding

Belangrijk uitgangspunt in het grondbeleid en inzet van instrumentarium is: vrijwilligheid. Provinciale doelen in de opgaven in het landelijk gebied zijn onder andere de afronding van het Natuur Netwerk Zeeland, waterdoelen, infrastructurele projecten en Natuurpakket Westerschelde. Ook nieuwe opgaven, onder meer op het gebied van energie en klimaat, dienen zich aan. Om deze op een vrijwillige en integrale wijze te realiseren, speelt het kavelruilbureau van de Provincie in combinatie met een strategische grondbank een voornamelijk rol. De komende periode onderzoeken wij de uitbouw naar activiteiten in het stedelijk gebied en werken we plannen voor een Kenniscentrum Grond en Eigendom, in samenwerking met diverse partijen, verder uit

Beleid

Het integrale uitvoeringsbeleid op het gebied van vastgoed heeft PS op 30 september 2016 vastgesteld in de Nota Grondbeleid 2016. De doelen zijn vastgelegd in de opgaven en vertaald in de middellange en lange termijnplanning. Uitgangspunt is vrijwilligheid. Prijsstelling van verwerving, vervreemding en de uitgifte is marktconform. Hierbij is in het landelijk gebied samenwerking met en tussen overheden cruciaal. Op grond van de wet heeft de provincie een regisserende rol en is belast met de uitvoering. In het stedelijk gebied is de rol van de provincie faciliterend. In 2020 evalueren we de Nota Grondbeleid.

Speerpunten

Grondverwerving voor provinciale doelstellingen/projecten:

- Kavelruilbureau Zeeland in combinatie met een grondbank en het beheer van deze gronden
- Marktconforme prijsstelling
- Vrijwilligheid, tenzij....
- Incidentele boekwinsten en verliezen binnen projectbegrenzing komen ten gunste dan wel ten laste van projectbudget
- Incidentele boekwinsten en verliezen komen ten gunste dan wel ten laste van de algemene middelen (behoudens winst ILG percelen)
- Evaluatie Nota Grondbeleid

Opgaven

Opgaven 2020:

- 125 hectare: natuur, infra, water en overige doelen provincie waaronder Zanddijk, Absdalehulst, N290, Waterdunen, 3e fase recreatieverdeelweg, uitvoeren heroriëntatieprocedure grond en gebouwen.*
- 15 kavelruilen
- 500 hectare landbouwstructuurverbetering
- Saldo € 200.000 inkomsten tijdelijk beheer
- Onderzoek uitbouw activiteiten in het stedelijk gebied
- Uitwerken plannen voor Kenniscentrum Grond en Eigendom

Beleidskader

- Nota Grondbeleid 2016
- Convenant Natuurpakket Westerschelde

Provinciale opgaves:

- Investeringsagenda wegen
- Omgevingsplan 2012-2018
- Natuurontwikkeling

- Water

Resultaten, winst en risico's

Voor de grondbank is een krediet beschikbaar gesteld van € 66 miljoen. De ruilgronden worden tegen historische kostprijs op de balans gezet. Bij verkoop ontstaat er een resultaat. Een positief resultaat ('boekwinst') wordt, conform de financiële voorschriften, aan de algemene reserve toegevoegd. Een negatief resultaat ('boekverlies') wordt aan de algemene reserve onttrokken. Uitzondering op deze regel zijn de resultaten van percelen uit het Natuurakkoord. Een positief resultaat wordt aan de bestemmingsreserve natuur toegevoegd. Uit voorzichtigheidsoogpunt zijn geen positieve resultaten in de begroting geraamd. Gronden verworven op projectlocatie komen direct ten laste van het betreffende projectbudget.

Op dit moment is het risico op de grondportefeuille (gronden die in de grondbank zitten) klein. Deze gronden zijn agrarische en blijven agrarisch. De opstallen in de grondbank hebben een hoger risicoprofiel.

Jaarlijks wordt de kans op daling van de grondprijs ingeschat en wordt dit zo nodig in de reguliere P&C-cyclus aan u gemeld. Op basis van deze inventarisatie kunnen er tijdig maatregelen worden genomen. Er zijn momenteel geen projecten waarvoor we risico's betreffende grondaankopen opnemen in de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing. Van de opstallen in de grondbank worden jaarlijks de actuele waarde vastgesteld en indien nodig een voorziening aangelegd of wordt er voor gekozen om het verlies direct af te boeken.

Natuurpakket Westerschelde (NPW)

In 2005 is besloten tot een derde verdieping van de Westerschelde. In dat kader zijn ook afspraken met het Rijk gemaakt over de aanleg van 600 hectare nieuwe natuur. Wij hebben een uitvoerende rol bij de verwerving van gronden voor de zeshonderd hectare estuariëne natuurontwikkeling. Deze loopt via de overlopende passiva NPW. Zie ook de staat van reserves, voorzieningen en overlopende passiva in de bijlagen. Zie voor een nadere toelichting op NPW, programma 1 grote projecten.

Binnen het NPW project is een convenant met de ZLTO gesloten over het landbouw flankerend beleid. In dit kader hebben uw Staten en het ministerie van EZ ingestemd met het vormen van een tijdelijke grondbank NPW (2025) van circa 400 hectare (maximaal € 30 miljoen).

Grondbank Zeeland

De benodigde omvang van de provinciale Grondbank is 1.200 hectare en wordt voor 800 hectare gefinancierd met het door PS beschikbaar gesteld krediet. De financiering van de overige 400 hectare is via het landbouw flankerend beleid van NPW geregeld. Agrarische gronden, in bezit bij de provincie, worden jaarlijks tegen marktconforme prijzen verpacht. Dit levert inkomsten op. Aan het hebben en beheren van vastgoed zijn ook een aantal structurele lasten verbonden, zoals de kosten van waterschaps- en gemeentelijke belastingen van provinciale gebouwen, tracés van provinciale wegen en de fluctuerende lasten die verbonden zijn aan het verhandelen van ruilgronden (o.a. notaris, kadaster, taxaties, bodemonderzoeken). Daarnaast zijn er kosten verbonden aan de uitgifte. Uitgangspunt is dat er kostendekkend wordt gehandeld. Voor 2020 wordt een positief saldo van circa € 200.000 voorzien.

*De te realiseren doelstellingen met betrekking tot doelrealisatie, kavelruilen en landbouwstructuurversterking zijn gemiddelden en een inschatting van een jaarlijks te bereiken resultaat. Deze gemiddelden gaan uit van de doelstellingen in de nota grondbeleid.

Financiële begroting

Lasten en baten en toelichting per programma

Inleiding

In onderstaand overzicht worden de geraamde lasten, baten en het saldo per programma voor de Jaarstukken (rekening) 2018, begroting 2019 en 2020 weergegeven.

Tabel lasten en baten per programma

(Bedragen x € 1.000)

Programma	Realisatie 2018			Begroting 2019			Begroting 2020		
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
01 Grote projecten	58.447	27.343	-31.104	32.764	19.380	-13.384	19.710	18.009	-1.702
02 Fysieke omgeving	18.054	3.419	-14.635	18.149	142	-18.006	13.153	231	-12.922
03 Natuur en platteland	23.591	2.790	-20.801	29.329	3.853	-25.476	26.638	2.119	-24.520
04 Regionale economie	8.706	130	-8.576	45.917	760	-45.157	14.329	308	-14.021
05 Regionale bereikbaarheid en leefbaarheid	55.214	7.618	-47.596	76.150	4.040	-72.110	67.118	3.446	-63.672
06 Culturele infrastructuur en monumenten	20.722	1.341	-19.381	19.022	1.501	-17.521	18.130	1.331	-16.799
07 Bestuur	5.674	174	-5.500	6.769	216	-6.554	6.258	162	-6.096
08 Klimaat en energie	-	-	-	18.376	251	-18.125	8.921	184	-8.737
Totaal programma's	190.408	42.815	147.593	246.475	30.142	216.333	174.258	25.790	148.468
Algemene dekkingsmiddelen	2.171	183.290	181.119	7.079	199.025	191.945	6.734	187.960	181.226
Overhead	26.012	791	-25.221	26.260	113	-26.147	26.785	113	-26.672
Heffing voor de vpb	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Saldo baten en lasten	218.591	226.896	8.305	279.814	229.279	-50.535	207.777	213.863	6.086
Toevoeging reserve	46.291	-	-46.291	41.256	-	-41.256	40.354	-	-40.354
Onttrekking reserve	-	46.227	46.227	-	91.791	91.791	-	34.269	34.269
Gerealiseerde resultaat	264.882	273.123	8.241	321.070	321.070	-	248.131	248.131	-

Programma	Realisatie 2018			Begroting 2019			Begroting 2020		
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
01 Grote projecten	58.447	27.343	-31.104	32.764	19.380	-13.384	19.710	18.009	-1.702
Toevoeging reserve	5.542	-	-5.542	2.982	-	-2.982	3.216	-	-3.216
Onttrekking reserve	-	3.349	3.349	-	15.405	15.405	-	2.670	2.670
Totaal programma 1	63.989	30.692	-33.297	35.746	34.785	-961	22.927	20.678	-2.249

Programma	Realisatie 2018			Begroting 2019			Begroting 2020		
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
02 Fysieke leefomgeving	18.054	3.419	-14.635	18.149	142	-18.006	13.153	231	-12.922
Toevoeging reserve	653	-	-653	-	-	-	-	-	-
Onttrekking reserve	-	6.030	6.030	-	3.845	3.845	-	-63	-63

Totaal programma 2	18.707	9.449	-9.258	18.149	3.988	-14.161	13.153	167	-	12.985
--------------------	--------	-------	--------	--------	-------	---------	--------	-----	---	--------

Programma	Realisatie 2018			Begroting 2019			Begroting 2020			
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	
03 Natuur en platteland	23.591	2.790	-20.801	29.329	3.853	-25.476	26.638	2.119	-	24.520
Toevoeging reserve	3.133	-	-3.133	-	-	-	-	-	-	-
Onttrekking reserve	-	1.442	1.442	-	1.644	1.644	-	-62	-62	-
Totaal programma 3	26.724	4.232	-22.492	29.329	5.496	-23.832	26.638	2.057	-	24.582

Programma	Realisatie 2018			Begroting 2019			Begroting 2020			
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	
04 Regionale economie	8.706	130	-8.576	45.917	760	-45.157	14.329	308	-	14.021
Toevoeging reserve	500	-	-500	1.283	-	-1.283	500	-	-500	-
Onttrekking reserve	-	460	460	-	22.979	22.979	-	-903	-903	-
Totaal programma 4	9.206	590	-8.616	47.199	23.739	-23.460	14.829	-595	-	15.424

Programma	Realisatie 2018			Begroting 2019			Begroting 2020			
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	
05 Regionale bereikbaarheid en leefbaarheid	55.214	7.618	-47.596	76.150	4.040	-72.110	67.118	3.446	-	63.672
Toevoeging reserve	14.411	-	-14.411	7.726	-	-7.726	7.380	-	-7.380	-
Onttrekking reserve	-	13.993	13.993	-	23.907	23.907	-	21.096	21.096	-
Totaal programma 5	69.625	21.611	-48.014	83.876	27.947	-55.929	74.498	24.542	-	49.957

Programma	Realisatie 2018			Begroting 2019			Begroting 2020			
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	
06 Culturele infrastructuur en monumenten	20.722	1.341	-19.381	19.022	1.501	-17.521	18.130	1.331	-	16.799
Toevoeging reserve	648	-	-648	250	-	-250	250	-	-250	-
Onttrekking reserve	-	1.323	1.323	-	325	325	-	160	160	-
Totaal programma 6	21.370	2.664	-18.706	19.272	1.826	-17.446	18.380	1.491	-	16.889

Programma	Realisatie 2018			Begroting 2019			Begroting 2020		
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
07 Bestuur	5.674	174	-5.500	6.769	216	-6.554	6.258	162	-6.096
Toevoeging reserve	82	-	-82	-	-	-	-	-	-
Onttrekking reserve	-	267	267	-	200	200	-	50	50
Totaal programma 7	5.756	441	-5.315	6.769	416	-6.354	6.258	212	-6.046

Programma	Realisatie 2018			Begroting 2019			Begroting 2020		
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
08 Klimaat en energie	-	-	-	18.376	251	-18.125	8.921	184	-8.737
Toevoeging reserve	-	-	-	-200	-	200	-50	-	50
Onttrekking reserve	-	-	-	-	5.187	5.187	-	-557	-557
Totaal programma 8	-	-	-	18.176	5.437	-12.739	8.871	-373	-9.244

Programma	Realisatie 2018			Begroting 2019			Begroting 2020		
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
Algemene dekkingsmiddelen	2.171	183.290	181.119	7.079	199.025	191.945	6.734	187.960	181.226
Toevoeging reserve	21.322	-	-21.322	21.083	-	-21.083	28.253	-	-28.253
Onttrekking reserve	-	19.877	19.877	-	11.692	11.692	-	10.750	10.750
Totaal programma algemene dekkingsmiddelen	23.493	203.167	179.674	28.162	210.717	182.554	34.987	198.710	163.723

Programma	Realisatie 2018			Begroting 2019			Begroting 2020		
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
Overhead	26.012	791	-25.221	26.260	113	-26.147	26.785	113	-26.672
Toevoeging reserve	-	-	-	8.131	-	-8.131	805	-	-805
Onttrekking reserve	-	-514	-514	-	6.606	6.606	-	1.129	1.129
Totaal programma overhead	26.012	277	-25.735	34.391	6.719	-27.673	27.590	1.241	-26.349

Gerealiseerde resultaat	264.882	273.123	8.241	321.070	321.070	0	248.131	248.131	0
-------------------------	---------	---------	-------	---------	---------	---	---------	---------	---

Toelichting lasten en baten per programma

Programma 01 Grote projecten

In dit programma zijn de baten en lasten van de grote projecten Waterdunen, Natuurpakket Westerschelde en de marinierskazerne Vlissingen opgenomen. De saneringskosten Thermphos worden ten laste van de voorziening betaald en daarom niet opgenomen in de lasten (zie 3.2)

Programma 02 Fysieke leefomgeving

Belangrijkste posten betreffen de deelnemersbijdrage aan de RUD. De lasten bodemsaneringsgelden en de lasten van de PIW subsidie zijn overgeheveld naar programma 8 respectievelijk 5.

Programma 03 Landelijk gebied, natuur en landbouw

Belangrijkste posten betreffen het Kavelruilbureau, uitvoering van het natuurnetwerk, het natuurbeheer, PAS-maatregelen inclusief terrein behorende organisaties.

Programma 04 Regionale economie

Belangrijkste posten betreffen de bijdrage aan Impuls Zeeland, ontwikkelingen op het gebied van food en arbeidsmarkt, Campus Zeeland (JRC) en Zichtbaar Zeeland.

Programma 05 Regionale bereikbaarheid en leefbaarheid

Belangrijkste posten betreffen de kapitaal- en beheerlasten van de Kanaalkruising Sluiskil, de N62 (Sloeweg en Tractaatweg), de onderhouds- en renovatiebudgetten voor de infrastructuur, budgetten voor openbaar vervoer inclusief de fast ferry en de lasten van de PIW-subsidies.

Programma 06 Culturele infrastructuur en monumenten

Belangrijkste posten betreffen de beschikbare budgetten voor gesubsidieerde instellingen op dit beleidsterrein en de restauratie van rijksmonumenten.

Programma 07 Bestuur

Belangrijkste posten betreffen de budgetten voor de ondersteuning van Provinciale Staten, Gedeputeerde Staten, Rekenkamer, uitvoering van de Rijkstaken van de CdK en voor samenwerkingsverbanden als de Scheldemondraad en het IPO en voor de lobby functie.

Programma 08 Klimaat en energie

In dit programma zijn de lasten opgenomen van opgaven Klimaatadaptatie & Deltawateren en

Energietransitie. Ook de lasten voor de aanpak bodemverontreiniging zijn in dit programma opgenomen.

Algemene dekkingsmiddelen

Belangrijkste posten betreffen de baten uit de opcenten motorrijtuigenbelasting, het provinciefonds, dividend Westerscheldetunnel. Eveneens worden hier de financieringslasten begroot.

Kosten van Overhead

De overheadkosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces, worden verantwoord in dit programma.

Meerjarenperspectief en toelichting

Inleiding

In het overzicht meerjarenperspectief worden de geraamde baten, lasten en het saldo hiervan weergegeven voor 2020 tot en met 2023. De cijfers zijn gepresenteerd per programma en per doelstelling.

Meerjarenperspectief per programma

Bedragen x €1.000

Exploitatie	B2020			B2021			B2022			B2023		
	Baten	Lasten	Saldo	Baten	Lasten	Saldo	Baten	Lasten	Saldo	Baten	Lasten	Saldo
01 Grote projecten												
010101 Waterdunen	3.516	3.377	139	5	127	-122	0	94	-94	0	132	-132
010102 Natuur Pakket Westerschelde	13.875	13.875	0	15.557	15.557	0	19.746	19.746	0	0	0	0
010103 MAR-kazerne	618	801	-183	618	801	-183	618	801	-183	618	801	-183
019999 Ambtelijke inzet	0	1.658	-1.658	0	1.650	-1.650	0	1.650	-1.650	0	1.650	-1.650
Totaal 01 Grote projecten	18.009	19.710	-1.702	16.180	18.135	-1.955	20.364	22.291	-1.927	618	2.584	-1.965
02 Fysieke leefomgeving												
020101 Voorbereiding omgevingswet	24	397	-373	24	346	-322	24	295	-271	24	79	-55
020102 Kwaliteitskust	0	2.135	-2.135	0	2.086	-2.086	0	2.171	-2.171	0	1.571	-1.571
020103 Goed woon- en werkklimaat	207	7.700	-7.494	232	7.884	-7.652	211	7.612	-7.401	256	7.657	-7.401
029999 Ambtelijke inzet	0	2.920	-2.920	0	2.907	-2.907	0	2.907	-2.907	0	2.907	-2.907
Totaal 02 Fysieke leefomgeving	231	13.153	-12.922	256	13.223	-12.967	235	12.985	-12.750	280	12.214	-11.934
03 Landelijk gebied, natuur en landbouw												
030101 Natuurontwikkeling	1.026	3.314	-2.288	1.026	3.119	-2.093	1.026	3.119	-2.093	1.026	3.119	-2.093
030102 Natuurbeheer	800	12.658	-11.858	0	12.965	-12.965	0	12.561	-12.561	0	12.561	-12.561
030103 Natuurherstel	0	4.244	-4.244	0	3.984	-3.984	0	3.984	-3.984	0	3.984	-3.984
030104 Natuurbescherming	293	761	-468	293	506	-213	293	506	-213	293	506	-213
030105 Natuurverbreding/beleving	0	2.372	-2.372	0	2.565	-2.565	0	1.955	-1.955	0	1.955	-1.955
030106 Duurzame toekomstgerichte landbouw	0	309	-309	0	309	-309	0	309	-309	0	309	-309
039999 Ambtelijke inzet	0	2.981	-2.981	0	2.967	-2.967	0	2.967	-2.967	0	2.967	-2.967

Totaal 03 Landelijk gebied, natuur en landbouw	2.119	26.638	-24.520	1.319	26.414	-25.095	1.319	25.401	-24.083	1.319	25.401	-24.082
04 Regionale economie												
040101 Arbeidsmarkt	0	311	-311	0	323	-323	0	348	-348	0	348	-348
040102 Concurrentiepositie food	20	1.535	-1.515	0	1.506	-1.506	0	1.506	-1.506	0	1.506	-1.506
040103 Concurrentiepositie Zeeuwse ondernemers	138	3.047	-2.909	153	2.753	-2.600	118	2.718	-2.600	28	2.627	-2.599
040104 Campus Zeeland	0	1	-1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
040105 Innovatie-infrastructuur en -fondsen	150	2.481	-2.331	150	1.742	-1.592	0	646	-646	0	646	-646
040106 Zichtbaar Zeeland uitvoering	0	2.610	-2.610	0	2.454	-2.454	0	2.801	-2.801	0	2.485	-2.485
049999 Ambtelijke inzet	0	4.345	-4.345	0	4.324	-4.324	0	4.325	-4.325	0	4.325	-4.325
Totaal 04 Regionale economie	308	14.329	-14.021	303	13.103	-12.800	118	12.344	-12.226	28	11.937	-11.908
05 Regionale bereikbaarheid en leefbaarheid												
050101 Doelmatig en doeltreffend beheer (water)wegen	1.206	28.552	-27.347	1.206	27.772	-26.566	1.298	29.189	-27.891	1.067	26.721	-25.654
050102 Bereikbaarheid voor de mensen	2.241	24.505	-22.265	2.247	24.497	-22.250	2.253	24.437	-22.183	2.260	24.532	-22.272
050103 Verbetering verkeersgedrag verkeersdeelnemers	0	773	-773	0	773	-773	0	773	-773	0	773	-773
050104 Goede bereikbaarheid voor bedrijven, bezoekers en bewoners	0	309	-309	0	309	-309	0	309	-309	0	309	-309
050105 Wegeninvesteringen	0	2.914	-2.914	0	2.986	-2.986	0	2.986	-2.986	0	3.023	-3.023
050107 Maatschappelijk initiatief versterken	0	2.226	-2.226	0	1.854	-1.854	0	1.854	-1.854	0	1.854	-1.854

050108 Concurrentiepositie logistiek	0	148	-148	0	148	-148	0	174	-174	0	174	-174
050109 Ruimtelijke kwaliteit versterken	0	36	-36	0	36	-36	0	36	-36	0	36	-36
050110 Sport verenigt Zeeland	0	499	-499	0	295	-295	0	295	-295	0	295	-295
059999 Ambtelijke inzet	0	7.156	-7.156	0	7.122	-7.122	0	7.123	-7.123	0	7.122	-7.122
Totaal 05 Regionale bereikbaarheid en leefbaarheid	3.446	67.118	-63.672	3.453	65.791	-62.339	3.552	67.176	-63.625	3.327	64.840	-61.513
06 Culturele infrastructuur en monumenten												
060101 Culturele infrastructuur	1.331	14.814	-13.483	1.331	14.861	-13.530	1.331	14.993	-13.661	1.331	14.857	-13.525
060102 Cultureel erfgoed	0	1.878	-1.878	0	1.878	-1.878	0	1.878	-1.878	0	1.878	-1.878
060103 Kunsten	0	390	-390	0	390	-390	0	390	-390	0	390	-390
060104 (Talent)ontwikkeling van en cultuureducatie voor jongeren	0	484	-484	0	484	-484	0	484	-484	0	484	-484
069999 Ambtelijke inzet	0	564	-564	0	561	-561	0	561	-561	0	561	-561
Totaal 06 Culturele infrastructuur en monumenten	1.331	18.130	-16.799	1.331	18.174	-16.843	1.331	18.306	-16.975	1.331	18.170	-16.839
07 Bestuur												
070101 Sterk provinciaal bestuur	54	1.591	-1.537	54	1.573	-1.520	54	1.589	-1.536	54	1.729	-1.675
070102 Herkenbaar en samenwerkend bestuur	0	73	-73	0	58	-58	0	17	-17	0	17	-17
070104 Signalerend bestuur	109	886	-777	109	934	-825	109	886	-777	109	886	-777
070105 Weerbaar bestuur	0	134	-134	0	83	-83	0	83	-83	0	83	-83
079999 Ambtelijke inzet	0	3.574	-3.574	0	3.568	-3.568	0	3.569	-3.569	0	3.568	-3.568
Totaal 07 Bestuur	162	6.258	-6.096	162	6.216	-6.054	162	6.144	-5.982	162	6.284	-6.121

08 Klimaat en energie												
080101 Uitvoering klimaatadaptie	0	384	-384	0	222	-222	0	222	-222	0	222	-222
080103 Energietransitie	0	1.553	-1.553	0	1.352	-1.352	0	1.402	-1.402	0	1.402	-1.402
080104 Water en bodem met kwaliteit	184	3.511	-3.327	184	866	-682	184	879	-695	184	760	-576
080105 Circulaire economie	0	777	-777	0	794	-794	0	794	-794	0	794	-794
089999 Ambtelijke inzet	0	2.697	-2.697	0	2.684	-2.684	0	2.684	-2.684	0	2.684	-2.684
Totaal 08 Klimaat en energie	184	8.921	-8.737	184	5.918	-5.734	184	5.982	-5.798	184	5.863	-5.679
90 Algemene dekkingsmiddelen												
900101 Opcenten motorrijtuigenbelasting	44.773	0	44.773	44.773	0	44.773	41.440	0	41.440	41.440	0	41.440
900102 Provinciefonds	122.146	823	121.323	123.095	874	122.221	126.346	879	125.468	129.990	903	129.087
900103 Dividend	14.269	0	14.269	12.498	0	12.498	12.742	0	12.742	13.401	0	13.401
900104 Saldo van de financieringsfunctie	105	3.378	-3.273	49	3.229	-3.181	34	2.643	-2.609	20	2.700	-2.680
900105 Budgettaire ruimte	0	2.493	-2.493	0	762	-762	0	3.018	-3.018	0	20.403	-20.403
900106 Onvoorzien inclusief stelposten	0	-250	250	0	-250	250	0	-250	250	0	-250	250
900107 Overige inkomsten	6.667	0	6.667	0	0	0	0	0	0	0	0	0
909999 Ambtelijke inzet	0	291	-291	0	290	-290	0	290	-290	0	290	-290
Totaal 90 Algemene dekkingsmiddelen	187.960	6.734	181.226	180.415	4.905	175.510	180.562	6.579	173.983	184.851	24.046	160.805
96 Overhead												
960101 Personeel	0	20.056	-20.056	0	19.806	-19.806	0	20.175	-20.175	0	19.875	-19.875
960102 Huisvesting en facilitaire zaken	107	2.224	-2.116	107	2.113	-2.006	107	1.871	-1.763	88	2.079	-1.991
960103 ICT	5	3.487	-3.482	5	3.168	-3.163	5	3.010	-3.005	5	3.011	-3.006
960104 Overige overhead	0	1.018	-1.018	0	940	-940	0	970	-970	0	955	-955
Totaal 96 Overhead	113	26.785	-26.672	113	26.027	-25.914	113	26.026	-25.913	93	25.920	-25.828

Saldo lasten en baten	213.863	207.777	6.086	203.715	197.907	5.808	207.940	203.234	4.705	192.193	197.258	-5.065
-----------------------	---------	---------	-------	---------	---------	-------	---------	---------	-------	---------	---------	--------

Reserves
Bedragen x €1.000

Exploitatie	B2020			B2021			B2022			B2023		
	Toevoegingen	Ontrekkings	Saldo	Toevoegingen	Ontrekkings	Saldo	Toevoegingen	Ontrekkings	Saldo	Toevoegingen	Ontrekkings	Saldo
980199 Bestemmingsreserves-Pr.1	3.216	2.670	-547	404	-2.231	-2.635	317	63	-253	317	102	-215
980299 Bestemmingsreserves-Pr.2	0	-63	-63	66	-98	-164	303	89	-214	289	264	-25
980399 Bestemmingsreserves-Pr.3	0	-62	-62	0	1.034	1.034	0	634	634	0	634	634
980499 Bestemmingsreserves-Pr.4	500	-903	-1.403	0	-1.037	-1.037	0	0	0	0	0	0
980599 Bestemmingsreserves-Pr.5	7.380	21.096	13.716	6.328	20.010	13.683	6.458	22.662	16.203	5.553	18.158	12.605
980699 Bestemmingsreserves-Pr.6	250	160	-90	0	140	140	0	200	200	0	200	200
980799 Bestemmingsreserves-Pr.7	0	50	50	0	0	0	0	0	0	0	0	0
980899 Bestemmingsreserves-Pr.8	-50	-557	-507	0	0	0	0	0	0	0	0	0
989098 Algemene reserve- algemene dekkingsmiddelen	986	0	-986	986	0	-986	986	0	-986	0	0	0
989099 Bestemmingsreserves- algemene dekkingsmiddelen	27.267	10.750	-16.517	25.498	9.845	-15.653	25.742	5.237	-20.505	13.401	5.237	-8.164
989699 Bestemmingsreserves overhead	805	1.129	324	725	536	-189	846	1.062	216	546	575	29
Totaal reserves	40.354	34.269	-6.086	34.007	28.198	-5.808	34.652	29.946	-4.705	20.105	25.170	5.065

Uiteenzetting van de financiële positie

Toelichting op de ramingen uit de begroting en de meerjarenraming

De ramingen van de posten uit zowel de begroting als uit het meerjarenperspectief zijn gebaseerd op:

- Ervaringscijfers uit eerdere begrotingen en jaarrekeningen, tot en met 8^e wijziging 2019;
- Lopende beleidsnota's;
- Separate statenvoorstellen inclusief de bijlagen;
- Geactualiseerde grondexploitatie (GREX);
- Circulaires van de rijksoverheid, tot en met meicirculaire 2019;

Raming voor het begrotingsjaar van de financiële gevolgen van het in de programma's opgenomen bestaande en nieuw beleid

Omdat in de begroting 2020 geen nieuw beleid is opgenomen wordt verwezen naar de tabel lasten en baten per programma.

Het nieuwe beleid en de gevolgen daarvan zijn opgenomen in de Zomernota 2019 en worden via een wijziging van de begroting 2020 verwerkt.

Jaarlijks terugkerende arbeidskosten gerelateerde verplichtingen van vergelijkbaar volume

Met de invoering van het Individueel Keuze Budget (IKB) in 2015 is deze jaarlijks terugkerende verplichting (onder andere vakantiegeld) niet meer aan de orde. De kosten en de uitgaven vallen in het betreffende begrotingsjaar. Hieronder vallen ook de werkelijke kosten die samenhangen met het persoonlijk opleidingsbudget (POB) van de medewerkers. Er is geen voorziening getroffen voor eventueel opgebouwde opleidingsrechten.

Investeringsen

De investeringen; onderscheiden in investeringen met een economisch nut en investeringen in de openbare ruimte met een maatschappelijk nut.

Financiering

De Provincie heeft onvoldoende liquide middelen om de investeringen met eigen middelen te financieren. De Provincie bevindt zich vanaf 2012 in een leensituatie. Dit wordt met name veroorzaakt door twee onderdelen:

- de verwerving van de aandelen in de Westerscheldetunnel (WST),
- de investering in de bouw van de Sluiskiltunnel (KKS).

De investering in de Sluiskiltunnel wordt gedekt uit het rendement van de Westerscheldetunnel, maar doordat het kasritme van de uitgaven eerder is dan de ontvangsten is hiervoor financiering benodigd. De benodigde financiering is aangetrokken in de vorm van een kasgeldfaciliteit, waarbij het renterisico grotendeels afgedekt wordt met een rente-instrument (renteswap). De rente over de middelen die hiervoor aangetrokken wordt, wordt cumulatief ten laste gebracht van het project KKS en WST, waardoor de investeringen en rentelasten exploitatieneutraal verloopt. Voor meer informatie over de financiering wordt verwezen naar de paragraaf financiering.

Mutaties reserves, voorzieningen en overlopende passiva

Inleiding

Conform het Besluit begroting en verantwoording (BBV) dienen op de balans de reserves, voorzieningen en overlopende passiva toegelicht te worden, naar de aard en reden enerzijds en de wijzigingen in de stand anderzijds. De toelichting wordt per balanspost gegeven. Het meerjarig verloop van de stand van de reserves, voorzieningen en overlopende passiva worden in de financiële tabellen aangegeven. In de regels af (onttrekking) en bij (toevoeging) is een opsomming gegeven van verplichtingen ten laste van de balansposten, waartoe Provinciale Staten reeds besloten hebben of welke in deze begroting vastgesteld worden.

Reserves

Een reserve is een vermogensbestanddeel dat als eigen vermogen wordt aangemerkt. Reserves zijn vrij te besteden, tenzij de politiek aan een reserve een bestemming heeft gegeven. De bevoegdheid om te beschikken over de reserves ligt bij Provinciale Staten. Voorts mag aan een reserve rente worden toe-gerekend, maar de Provincie Zeeland heeft in de financiële verordening 2017 besloten dit niet te doen.

Met ingang van 2004 is het BBV provincies en gemeenten van toepassing. Dit besluit schrijft voor dat mutaties in reserves uitsluitend via resultaatbestemming mogen plaatsvinden. Dit betekent dat elk voor-stel tot wijziging van de lasten van een programma, dat gedekt wordt middels een beschikking over een (bestemmings)reserve ter goedkeuring wordt voorgelegd aan Provinciale Staten. Op deze manier is de bevoegdheid over de bestemming van de reserves door Provinciale Staten geborgd.

Onder het eigen vermogen zijn de algemene reserve en de bestemmingsreserves opgenomen. Voor de algemene reserve kan het provinciaal bestuur nog een nadere bestemming bepalen. Bestemmingsreserves zijn reserves waaraan Provinciale Staten al een bestemming hebben gegeven.

Als besloten wordt dat projecten later in de tijd uitgevoerd worden of eerder in uitvoering komen dan oorspronkelijk begroot en daarbij verschuiven over de jaargrens, dan worden deze kredieten met instem-ming van Provinciale Staten van het ene naar het andere jaar budgetneutraal overgeboekt via de alge-mene reserve (de toevoeging en onttrekking zijn per saldo van gelijke omvang).

De onderstaande tabel geeft de mutaties weer op de reserves voor de periode 2019-2023.

Tabel mutaties reserves

(bedragen x € 1.000)

	2019	2020	2021	2022	2023
Algemene reserve	14.235	19.681	20.667	21.653	22.639
Toevoegingen	5.612	986	986	986	-
Onttrekkingen	166	-	-	-	-
Eind	19.681	20.667	21.653	22.639	22.639
Resultaat 2018	8.240	0	0	0	0
Toevoegingen	-8.240	-	-	-	-
Onttrekkingen	-	-	-	-	-
Eind	0	0	0	0	0
Bestemmingsreserve WST en Sluikiltunnel	31.331	27.723	23.587	17.772	12.171
Toevoegingen	14.774	14.269	12.498	12.742	13.401
Onttrekkingen	18.381	18.406	18.313	18.343	18.434
Eind	27.723	23.587	17.772	12.171	7.139
Dekkingsreserve verbouwing Zws museum	3.604	3.404	3.204	3.004	2.804
Toevoegingen	-	-	-	-	-
Onttrekkingen	200	200	200	200	200
Eind	3.404	3.204	3.004	2.804	2.604

	-	-	-	-	-
Dekkingsreserve Gistpoortgebouw	1.936	1.834	1.732	1.631	1.529
Toevoegingen	-	-	-	-	-
Onttrekkingen	102	102	102	102	102
Eind	1.834	1.732	1.631	1.529	1.427
Dekkingsreserve Schuytvlot	3.268	3.113	2.957	2.802	2.647
Toevoegingen	-	-	-	-	-
Onttrekkingen	155	155	155	155	155
Eind	3.113	2.957	2.802	2.647	2.492
Dekkingsreserve Mauritsfort	190	95	-	-	-
Toevoegingen	-	-	-	-	-
Onttrekkingen	95	95	-	-	-
Eind	95	-	-	-	-
Dekkingsreserve FF aanlandingsvoorzieningen	2.283	2.131	1.979	1.826	1.674
Toevoegingen	-	-	-	-	-
Onttrekkingen	152	152	152	152	152
Eind	2.131	1.979	1.826	1.674	1.522
Dekkingsreserve FF gebouwen en terreinen	1.469	1.377	1.284	1.192	1.100
Toevoegingen	-	-	-	-	-
Onttrekkingen	92	92	92	92	92
Eind	1.377	1.284	1.192	1.100	1.008
Dekkingsreserve wegsteunp 's Heerarendskerke	2.000	1.933	1.867	1.800	1.734
Toevoegingen	-	-	-	-	-
Onttrekkingen	67	67	67	67	67
Eind	1.933	1.867	1.800	1.734	1.667
Reserve meerjarige projecten	44.115	-3.066	-338	4.150	1.674
Toevoegingen	9.352	4.159	1.431	1.832	1.632
Onttrekkingen	56.533	1.431	-3.057	4.308	1.317
Eind	-3.066	-338	4.150	1.674	1.989
Reserve incidentele doelstellingen	513	128	128	0	0
Toevoegingen	-	-	-	-	-
Onttrekkingen	385	-	128	-	-
Eind	128	128	0	0	0
Reserve natuur	8.908	8.908	8.908	8.908	8.908
Toevoegingen	-	-	-	-	-
Onttrekkingen	-	-	-	-	-
Eind	8.908	8.908	8.908	8.908	8.908
Reserve investeringsagenda	885	3.500	11.222	19.737	32.737
Toevoegingen	8.937	12.998	13.000	13.000	-
Onttrekkingen	6.323	5.275	4.485	-	-
Eind	3.500	11.222	19.737	32.737	32.737

Reserve Marinierskazerne	3.093	3.593	3.910	4.226	4.543
Toevoegingen	500	317	317	317	317
Onttrekkingen	-	-	-	-	-
Eind	3.593	3.910	4.226	4.543	4.860
Reserve wegeninvesteringen	7.854	9.757	10.803	10.528	10.252
Toevoegingen	2.113	1.250	-	-	-
Onttrekkingen	210	203	276	276	312
Eind	9.757	10.803	10.528	10.252	9.940
Dekkingsreserve gebouw G	2.130	2.106	2.035	1.964	1.893
Toevoegingen	-	-	-	-	-
Onttrekkingen	24	71	71	71	71
Eind	2.106	2.035	1.964	1.893	1.822
Dekkingsreserve N286	-	200	180	160	140
Toevoegingen	200	-	-	-	-
Onttrekkingen	0	20	20	20	20
Eind	200	180	160	140	120
Bestemmingsreserve ZIS	3.137	2.051	963	0	0
Toevoegingen	-	-	-	-	-
Onttrekkingen	1.086	1.088	963	-	-
Eind	2.051	963	0	0	0
Dekkingsreserve N652 recreatieverdeelweg schakel	500	491	482	474	465
Toevoegingen	-	-	-	-	-
Onttrekkingen	9	9	9	9	9
Eind	491	482	474	465	456
Dekkingsreserve NCV	266	239	213	186	160
Toevoegingen	-	-	-	-	-
Onttrekkingen	27	27	27	27	27
Eind	239	213	186	160	133
Bestemmingsreserve investeringsfonds	1.250	2.500	3.000	3.000	3.000
Toevoegingen	1.250	500	-	-	-
Onttrekkingen	-	-	-	-	-
Eind	2.500	3.000	3.000	3.000	3.000
Onderhoudsreserve infrastructuur	3.500	1.979	930	455	72
Toevoegingen	4.745	5.050	5.050	5.050	4.250
Onttrekkingen	6.267	6.099	5.525	5.432	3.593
Eind	1.979	930	455	72	729
Dekkingsreserve IT-infrastructuur	500	400	300	200	100
Toevoegingen	-	-	-	-	-
Onttrekkingen	100	100	100	100	100
Eind	400	300	200	100	-
Dekkingsreserve WSF	-	541	541	541	541

Toevoegingen	500	-	-	-	-
Onttrekkingen	-41	-	-	-	-
Eind	541	541	541	541	541
Dekkingsreserve gladheidsbestrijding	-	125	210	195	180
Toevoegingen	125	100	-	-	-
Onttrekkingen	-	15	15	15	15
Eind	125	210	195	180	165
Bestemmingsreserve afwikkeling ilg	291	0	0	0	0
Toevoegingen	-	-	-	-	-
Onttrekkingen	291	-	-	-	-
Eind	0	0	0	0	0
Bestemmingsreserve onderh. Bedrijfspannen	482	702	766	934	1.081
Toevoegingen	1.387	725	725	725	506
Onttrekkingen	1.167	662	557	578	504
Eind	702	766	934	1.081	1.083
Totaal reserves	95.445	101.530	107.339	112.044	106.979

Algemene reserve

Op de algemene reserve wordt het beschikbare eigen vermogen verantwoord. Provinciale Staten kunnen een deel ervan oormerken, via de vorming van een bestemmingsreserve. De Algemene Reserve maakt deel uit van de weerstandscapaciteit (zie paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing).

De Algemene Reserve bedraagt per 1 januari 2019 € 14,2 miljoen, deze stijgt naar € 22,6 miljoen in 2023.

Algemene Reserve rekeningresultaat na bestemming

Het rekeningresultaat van het vorig rekeningjaar is het beginsaldo. Bij het vaststellen door Provinciale Staten van de bestemming van het rekeningresultaat in mei van het daaropvolgende jaar wordt het afgeboekt en aan de bestemming toegevoegd.

Bestemmingsreserves

Bestemmingsreserve Westeschelde- en Sluiskiltunnel

In het kader van de investeringen in de Sluiskiltunnel is, uit de voor de aanleg van de tunnel beschikbaar gestelde middelen, een bestemmingsreserve gevormd. In eerste instantie werden de investeringen in de Sluiskiltunnel rechtstreeks onttrokken aan deze reserve. Aan de reserve wordt jaarlijks het ontvangen dividend van de NV Westerscheldetunnel toegevoegd. De onttrekkingen aan deze reserve bestaan uit afschrijving- en rentelasten en de werkelijke onderhouds- en verzekeringslasten van de Sluiskiltunnel.

Bestemmingsreserve meerjarige projecten

Op basis van besluitvorming in het kader van overboeken kredieten waren in de afgelopen jaren toevoegingen en onttrekkingen opgenomen in het saldo van de algemene reserve. Om de presentatie en rubricering van deze toevoegingen en onttrekkingen te verbeteren, is met de zomernota 2015 de bestemmingsreserve meerjarige projecten gevormd. Het overboeken van kredieten geschiedt nu door het onttrekken en toevoegen aan de bestemmingsreserve meerjarige projecten, zodat een juist beeld blijft bestaan over het verloop van de algemene reserve.

Bestemmingsreserve incidentele doelstellingen

In de bestemmingsreserve Incidentele doelstellingen 2015-2019 zijn de financiële middelen voor de concreet geformuleerde ambities uit het coalitieakkoord 2015-2019 gereserveerd. Deze reserve is gevormd door de besluitvorming in de zomernota 2015.

Bestemmingsreserve natuur

Bij het behandelen van de bestemming van het rekeningsaldo 2015 is besloten om van de incidentele boekwinst op de grondtransacties een bestemmingsreserve natuur te vormen omdat dit transacties betroffen waarop afspraken uit het Natuurakkoord en de Bestuursovereenkomst Grond (december 2013) van toepassing zijn. Om invulling te kunnen geven aan deze afspraken is het nodig om het saldo van deze transacties te muteren en deze verwerkingswijze te blijven hanteren tot alle hectares volledig zijn verkocht/geruild tot uiterlijk 2027.

Bestemmingsreserve investeringsagenda

In de voorjaarsnota 2016 is besloten om een bestemmingsreserve te vormen om ruimte te maken voor een aantal grotere investeringen die voor Zeeland nodig zijn. Het realiseren van voldoende investeringsruimte is nodig om (co)financiering te kunnen leveren voor grootse kansen die zich voordoen, ook als we nog niet precies weten hoe groot de provinciale inzet moet zijn en wat de bijdrage van anderen is. Primair voor Campus Zeeland, de investeringen in de Zuidwestelijke delta, economische innovatie, impuls bedrijventerreinen, natuurontwikkeling en wegeninvesteringen. Voor dergelijke investeringen is voor de periode 2017-2019 € 28,5 miljoen gereserveerd in de bestemmingsreserve investeringsagenda. Bestedingen ten laste van deze investeringsruimte worden voorgelegd aan Provinciale Staten.

Bestemmingsreserve MAR-kazerne

In 2016 is de bestemmingsreserve Marinierskazerne gevormd. Deze bestemmingsreserve wordt jaarlijks gevoed zodat na 30 jaar voldoende middelen beschikbaar zijn om de gevolgen van de dan opnieuw af te sluiten erpachtovereenkomst met het Rijk te kunnen dekken.

Bestemmingsreserve Zeeland in stroomversnelling (ZIS)

In december 2017 is de bestemmingsreserve Zeeland in stroomversnelling gevormd om het investeringsprogramma "Zeeland in stroomversnelling" uit te voeren.

Bestemmingsreserve investeringsfonds Zeeland BV

Bij de voorjaarsnota 2018 is besloten de bestemmingsreserve investeringsfonds Zeeland BV te vormen. De bestemmingsreserve is gevormd om eventuele afwaarderingen van het investeringsfonds Zeeland BV af te dekken.

Bestemmingsreserve groot onderhoud infrastructuur

Bij de behandeling van de Zomernota 2017 is besloten om voor het groot onderhoud aan natte kunstwerken een bestemmingsreserve te vormen zodat de onderhoudslasten gelijkmatig over de jaren verdeeld worden. Jaarlijks wordt aan deze reserve gedoteerd en de lasten van het groot onderhoud worden onttrokken aan deze reserve.

Bestemmingsreserve groot onderhoud bedrijfsgebouwen

In de Voorjaarsnota 2018 is het voorstel gedaan om een bestemmingsreserve groot onderhoud gebouwen in te stellen. Jaarlijks wordt aan deze reserve gedoteerd en de lasten van het groot onderhoud worden onttrokken aan deze reserve.

Bestemmingsreserves dekking kapitaallasten

Vanuit het BBV dienen investeringen in economische activa geactiveerd te worden en dient de afschrijvingslast jaarlijks in de exploitatierekening geboekt te worden. Het provinciaal beleid is erop gericht zo weinig mogelijk structureel beslag op middelen te leggen. Om deze afschrijvingslasten direct te dekken op het moment van besluit tot investering, is in het jaar van besluit een dekkingsreserve gevormd van gelijke omvang als het investeringskrediet. Op deze manier wordt de budgettaire ruimte in de toekomst niet belast. Er zijn dekkingsreserves gevormd voor onderstaande investeringen.

Bestemmingsreserve verbouwing Zeeuws Museum

De verbouwing van het Zeeuws Museum is in 2007 afgerond. De afschrijvingslasten worden jaarlijks ten laste gebracht van deze dekkingsreserve.

Bestemmingsreserve Gistpoortgebouw

De verbouwing van het Gistpoortgebouw is in 2009 afgerond. De afschrijvingslasten worden jaarlijks ten laste gebracht van deze dekkingsreserve.

Bestemmingsreserve verbouwing pand Schuytvlot

De verbouwing van het pand Schuytvlot is in 2010 afgerond. De afschrijvingslasten worden jaarlijks ten laste gebracht van deze dekkingsreserve.

Bestemmingsreserve wegsteunpunt Mauritsfort

Vanuit de wegenoverdracht is in 2008 deze Bestemmingsreserve gevormd (zie bijlage 1 activiteit 00048). De afschrijvingslasten worden jaarlijks ten laste gebracht van deze dekkingsreserve.

Bestemmingsreserve Fast Ferry aanlandingsvoorzieningen

In verband met de opheffing van de reserve Westerschelde Oeververbinding (WOV) is voor de investering van de Fast Ferry aanlandingsvoorziening een Bestemmingsreserve gevormd uit de WOV-reserve (4e begrotingswijziging 2009). De afschrijvingslasten worden jaarlijks ten laste gebracht van deze dekkingsreserve.

Bestemmingsreserve Fast Ferry gebouwen en terreinen

In verband met de opheffing van de reserve Westerschelde Oeververbinding is voor de investering van de Fast Ferry gebouwen en terreinen een Bestemmingsreserve gevormd uit de WOV-reserve (4e begrotingswijziging 2009). De afschrijvingslasten worden jaarlijks ten laste gebracht van deze dekkingsreserve.

Bestemmingsreserve wegsteunpunt 's-Heer Arendskerke

In verband met de investering van een nieuw te bouwen wegsteunpunt 's-Heer Arendskerke/Eindewege is een bestemmingsreserve gevormd. De afschrijvingslasten worden jaarlijks ten laste gebracht van deze dekkingsreserve.

Bestemmingsreserve afschrijving verbouwing gebouw G

In verband met de investering in de verbouwing van gebouw G is een dekkingsreserve gevormd ter dekking van de jaarlijkse afschrijvingslasten. De afschrijvingslasten worden jaarlijks ten laste gebracht van deze dekkingsreserve.

Bestemmingsreserve afschrijving N286 landbouwroute

In verband met de investering in de N286 landbouwroute is een dekkingsreserve gevormd ter dekking van de jaarlijkse afschrijvingslasten. De afschrijvingslasten worden jaarlijks ten laste gebracht van deze dekkingsreserve.

Bestemmingsreserve recreatieverdeelweg schakel

In verband met de investering in de N652 recreatieverdeelweg schakel is een dekkingsreserve gevormd ter dekking van de jaarlijkse afschrijvingslasten. De afschrijvingslasten worden jaarlijks ten laste gebracht van deze dekkingsreserve.

Bestemmingsreserve modernisering nautische centrale Vlissingen

In verband met de investering in de nautische centrale Vlissingen is een dekkingsreserve gevormd ter dekking van de jaarlijkse afschrijvingslasten. De afschrijvingslasten worden jaarlijks ten laste gebracht van deze dekkingsreserve.

Bestemmingsreserve IT-infrastructuur

In verband met de investering in de IT-infrastructuur is een dekkingsreserve gevormd ter dekking van de jaarlijkse afschrijvingslasten. De afschrijvingslasten worden jaarlijks ten laste gebracht van deze dekkingsreserve.

Bestemmingsreserve Westerschelde ferry

In 2019 heeft de provincie Zeeland een incidenteel bedrag beschikbaar gesteld aan de Westerschelde ferry middels een kapitaalstorting in de vorm van agio. Om eventuele afwaarderingen van de genoemde kapitaalstorting op te vangen is de bestemmingsreserve Westerschelde ferry gevormd. Eventuele afwaarderingen worden ten laste gebracht van deze bestemmingsreserve.

Dekkingsreserve gladheidsbestrijding

In verband met de investering in het gladheidsbestrijdingsmaterieel is een dekkingsreserve gevormd ter dekking van de jaarlijkse afschrijvingslasten. De afschrijvingslasten worden jaarlijks ten laste gebracht van deze dekkingsreserve.

Voorzieningen

Een voorziening is een vermogensbestanddeel dat als vreemd vermogen wordt aangemerkt. Voorzieningen zijn niet vrij te besteden. Op grond van artikel 44 van het Besluit Begroting en Verantwoording moeten – en in enkele gevallen mogen – voorzieningen gevormd worden door Gedeputeerde Staten volgens bepaalde criteria:

- 1a. Verplichtingen en verliezen waarvan de omvang op de balansdatum onzeker is, doch redelijkerwijs is in te schatten;
- 1b. Op de balansdatum bestaande risico's voor verplichtingen en verliezen waarvan de omvang redelijkerwijs is in te schatten;
- 1c. Gelijkmatiger verdelen van de lasten;
2. Niet bestede bijdragen van derden voor een specifiek doel (derde is niet een Europees of Nederlands overheidslichaam).

Aan een voorziening mag geen rente worden toegerekend. Behalve wanneer de berekening van een voorziening gebaseerd is op contante waarde, dan wordt er jaarlijks wel rente toegevoegd aan de voorziening.

Het kenmerkende van een voorziening is dat de omvang van een voorziening altijd even hoog moet zijn als de verplichting of het ingeschatte risico. Beleidsuitgangspunt met betrekking tot voorzieningen is dat jaarlijks de hoogte en de noodzaak van handhaving van de voorzieningen worden beoordeeld en eventueel middels een toevoeging of onttrekking aangepast via een begrotingswijziging in de exploitatie.

De onderstaande tabel geeft de mutaties weer op voorzieningen voor de periode 2019-2023.

Tabel mutaties voorzieningen

(bedragen x € 1.000)

	2019	2020	2021	2022	2023
Voorziening wachtgeld PSD	3.627	2.742	1.975	1.491	1.114
Toevoegingen	73	45	38	35	36
Aanwendungen	958	811	522	413	380
Eind	2.742	1.975	1.491	1.114	769
	-	-	-	-	-
Voorziening non-activiteitsregeling	4.884	2.196	857	290	7
Toevoegingen	74	57	33	20	1
Aanwendungen	2.761	1.397	599	303	8
Eind	2.196	857	290	7	0
	-	-	-	-	-
Voorziening waardeoverdracht pensioen politieke ambtsdragers	1.522	1.672	1.822	1.972	2.122
Toevoegingen	150	150	150	150	150
Aanwendungen	-	-	-	-	-
Eind	1.672	1.822	1.972	2.122	2.272

	-	-	-	-	-
Voorziening Thermphos	22.445	9.445	-	-	-
Toevoegingen	-	-	-	-	-
Aanwendungen	13.000	9.445	-	-	-
Eind	9.445	-	-	-	-
Voorziening Roode Vaart	-	460	-	-	-
Toevoegingen	460	460	-	-	-
Aanwendungen	-	-	-	-	-
Eind	460	920	-	-	-
	0	-	-	-	-
Voorziening waterbeheer	947	971	995	1.019	1.043
Toevoegingen	184	184	184	184	184
Aanwendungen	160	160	160	160	160
Eind	971	995	1.019	1.043	1.067
Totaal voorzieningen	17.486	6.569	4.773	4.286	4.108

Voorzieningen conform artikel 44.2 C BBV

Voorziening middelen derden met specifiek bestedingsdoel.

Voorziening waterbeheer

De leges voor de waterheffing worden jaarlijks toegevoegd en de uitgaven in verband met de compensatie van de negatieve effecten van deze wateronttrekkingen en die geen gelijkmatig patroon vertonen per jaar worden hieruit betaald. In de meerjarenbegroting worden de uitgaven voor de op handen zijnde gerelateerde projecten onttrokken aan de voorziening.

Voorzieningen conform artikel 44 A BBV

Op bestaande risico's ter zake van bepaalde te verwachten verplichtingen en verliezen waarvan de omvang op de balansdatum onzeker is, doch redelijkerwijs te schatten.

Voorziening wachtgelden PSD

De voorziening is gevormd voor de (wachtgeld)verplichtingen van ex-PSD-ers na de opheffing van de PSD in 2003. Bij het beëindigen van de PSD heeft het Rijk de sanering afgekocht en zijn voor de wachtgelden deze middelen, aangevuld met provinciale middelen, op contante waarde toegevoegd aan deze voorziening. De voorziening komt voort uit het sociaal plan waarin de provincie garant staat voor een aanvulling op het inkomen tot een bepaald niveau.

Voor het bepalen van de wachtgeldrechten is gebruik gemaakt van de basisgegevens per wachtgelder, zoals deze ook worden gebruikt door Loyalis, de uitvoerende instantie voor de wachtgelden. Daarnaast op de inzichten die de bemiddelingscommissie heeft van de neveninkomsten nu en in de toekomst. De rentecomponent, de inflatie en het prijspeil van de berekening is in overeenstemming met het meerjarig besluit. De rechten zijn gebaseerd op de opheffingsdatum PSD van 18 maart 2003.

De uitkering wachtgelden als aanvulling op andere inkomsten wordt jaarlijks onttrokken en om de voorziening op peil te houden wordt er jaarlijks rente toegevoegd aan de voorziening. Deze is gelijk aan de renteopbrengst van de uitgezette middelen.

Voorziening non activiteitsregeling 2013

In 2012 is besloten om in het kader van de organisatieontwikkeling een Non-activiteitsregeling 2013 (NAR) in te stellen voor werknemers die op 1 januari 2013 ouder dan 57 jaar. Voor de kosten van niet actief personeel in de komende jaren is een voorziening gevormd.

De hoogte van deze voorziening is bepaald door de basisgegevens van alle deelnemers te bepalen en deze te waarderen tegen de netto contante waarde. De salarisbetalingen worden jaarlijks onttrokken aan de voorziening en om de voorziening op peil te houden wordt er jaarlijks rente toegevoegd aan de voorziening met dezelfde uitgangspunten als bij de voorziening wachtgelden PSD.

Voorziening waardeoverdracht GS-pensioen

Voor de wachtgeld- en pensioenverplichtingen aan oud-leden Gedeputeerde Staten en hun echtgenotes en kinderen, is in 2013 een voorziening overeenkomstig aangelegd. Eventuele afkoopsommen van voormalige bestuurders die verschuldigd zijn bij de overdracht van de pensioenafspraken naar pensioenfondsen of andere overheden, worden ten laste van deze voorziening gebracht.

Voorziening Thermphos

Provinciale Staten hebben op 26 september 2014 ingestemd met het voorstel om voor de kosten van de sanerings-BV de voorziening Thermphos in te stellen. Eind 2019 bedroeg de voorziening € 9,4 miljoen. De geraamde onttrekking in 2019 bedraagt € 13 miljoen en in 2020 € 9 miljoen.

Overlopende passiva

Een overlopende passiva is een vermogensbestanddeel dat als vreemd vermogen wordt aangemerkt. Overlopende passiva zijn niet vrij te besteden.

Voor ontvangen voorschotbedragen van een Europees of Nederlands overheidslichaam met een specifiek bestedingsdoel is het BBV per 1 januari 2008 aangepast in artikel 44 lid 2 en uitgebreid met artikel 49 en 40a en 52a. Hierin worden deze ontvangsten nu als overlopende passiva verantwoord.

Het BBV schrijft voor dat baten en lasten slechts eenmaal op een programma mogen worden gepresenteerd op basis van het uitgavenpatroon. Dit betekent dat lasten (uitgaven) en wijzigingen in de lasten (uitgaven) uit de overlopende passiva in de exploitatie worden voorgelegd ter goedkeuring aan Provinciale Staten met direct ook een bate mutatie van gelijke omvang. Inkomsten (kasontvangsten) worden direct op de balans geboekt en zijn niet meer zichtbaar in de programma's.

Aan een overlopende passiva mag geen rente worden toegerekend. Alleen als het in de subsidiebeschikking door het Rijk voorgeschreven is, wordt er jaarlijks een 'inflatiecorrectie' toegevoegd aan de overlopende passiva om de overlopende passiva middelen op contante waarde te houden. De berekening van deze 'inflatiecorrectie' wordt toegepast zoals in de individuele beschikking is aangegeven.

Tabel overlopende passiva

(bedragen x € 1.000)

	2019	2020	2021	2022	2023
OP zandsuppletie Roggenplaat	138	0	0	0	0
Toevoegingen	-	-	-	-	-
Onttrekkingen	138	-	-	-	-
Eind	0	0	0	0	0
OP Natuurcompensatie Westerschelde	448	448	448	448	448
Toevoegingen	-	-	-	-	-
Onttrekkingen	-	-	-	-	-
Eind	448	448	448	448	448
OP Natuurpakket Westerschelde	63.242	49.131	35.303	19.746	0
Toevoegingen	-	-	-	-	-
Onttrekkingen	14.111	13.828	15.557	19.746	-
Eind	49.131	35.303	19.746	0	0
OP actief bodembeheer	42	42	42	42	42
Toevoegingen	24	24	24	24	24
Onttrekkingen	24	24	24	24	24

Eind	42	42	42	42	42
OP Platform diffuse bronnen	11	11	11	11	11
Toevoegingen	-	-	-	-	-
Onttrekkingen	-	-	-	-	-
Eind	11	11	11	11	11
OP Vitaal Sloe/Kanaalzone	123	123	123	123	123
Toevoegingen	-	-	-	-	-
Onttrekkingen	-	-	-	-	-
Eind	123	123	123	123	123
OP N2000 beheerplan Voordelta	197	197	197	197	197
Toevoegingen	-	-	-	-	-
Onttrekkingen	-	-	-	-	-
Eind	197	197	197	197	197
OP Natuurlijk Vitaal	23	23	23	23	23
Toevoegingen	-	-	-	-	-
Onttrekkingen	-	-	-	-	-
Eind	23	23	23	23	23
OP Delta Water Award	17	17	17	17	17
Toevoegingen	-	-	-	-	-
Onttrekkingen	-	-	-	-	-
Eind	17	17	17	17	17
OP Green deal biodiversiteit	5	5	5	5	5
Toevoegingen	-	-	-	-	-
Onttrekkingen	-	-	-	-	-
Eind	5	5	5	5	5
OP Lobbyist Den Haag	50	50	49	49	49
Toevoegingen	109	109	109	109	109
Onttrekkingen	109	109	109	109	109
Eind	50	49	49	49	48
OP Kanaalpolder	190	190	190	190	190
Toevoegingen	-	-	-	-	-
Onttrekkingen	-	-	-	-	-
Eind	190	190	190	190	190
Totaal overlopende passiva	50.237	36.409	20.851	1.105	1.105

Investeringsen

Tabel investeringen

(bedragen x € 1.000)

	2019	2020	2021	2022	2023
<i>Gronden en terreinen</i>					
Herrinrichting abdijplein	23	-	-	-	-
<i>Bedrijfsterreinen</i>					
Gispoortgebouw	1.834	1.732	1.631	1.529	1.427
Verbouwing Zeeuws museum	3.403	3.203	3.003	2.803	2.603
Verbouwing pand Schuytvlot	3.113	2.957	2.802	2.647	2.492
Wegsteunpunt Mauritsfort	95	-	-	-	-
Wegsteunpunt 's Heerarendskerke	12	1.933	1.867	1.800	1.734
restant krediet	1.988				
Verbouwing gebouw G	1.916	1.851	1.787	1.722	1.657
Verbouwing gebouw A	-	1.317	1.271	1.224	1.177
restant krediet	1.364				
<i>Grond, weg en waterbouwkundige werken</i>					
Aanlandingsinrichtingen	2.131	1.979	1.826	1.674	1.522
Infrastructurele voorzieningen fast ferry	1.377	1.284	1.192	1.100	1.008
Vervangen leidingwerk aanlandingsvoorieningen	-	117	104	91	78
restant krediet	130				
<i>Vervoermiddelen</i>					
Swathboten	12.560	11.663	10.766	9.869	8.972
<i>Machines, apparaten en installaties</i>					
Mobiele telefonie	295	158	-	-	-
restant krediet	22				
IT-infrastructuur	403	378	252	126	-
restant krediet	101				
Sharefile	124	82	41	-0	-0
Modernisering NCV	133	295	256	218	179
restant krediet	200				
Investering zaakstelsysteem	424	420	315	210	105
restant krediet	101				
Investering gladheidsbestrijdingsmateriaal	225	210	195	180	165
Investeringskrediet laptops	-	188	125	63	-
restant krediet	250				
Lapstops statenleden	-	95	42	-11	83
restant krediet	148				
<i>Overige materiële vaste activa, erfpacht</i>					
Marinierskazerne	15.151	21.029	21.029	21.029	21.029
restant krediet	4.363				
Totaal investeringen met ec. nut	51.885	50.892	48.503	46.272	44.229
Sluiskiltunnel	49.360	39.488	29.616	19.744	9.872
Sloeweg fase 1	5.161	8.942	8.048	7.153	6.259
restant krediet	4.675				
Tractaatweg	-728	9.461	8.734	8.006	7.278
restant krediet	10.917				
Sloeweg fase 2	1.772	13.780	12.720	11.660	10.600
restant krediet	13.068				
N286 landbouwroutte rondweg Poortvliet	31	680	660	640	620

	restant krediet	669				
N673 Zanddijk		45	1.100	1.100	1.100	1.063
	restant krediet	1.055				
N290 Othene		1.100	1.100	1.063	1.027	990
	restant krediet	1.051				
N652 Recreatieverdeelweg schakel		246	247	239	230	221
	restant krediet	10				
N289 Oude rijksweg		641	669	645	621	598
	restant krediet	52				
N258 reconstructie Absdale Hulst		-40	190	185	179	174
	restant krediet	236				
N665 Lewedorp-Arnhemuiden fietspad		11	11	-	-	-
Stationsbrug Middelburg-chroom 6		1.285	5.436	5.345	5.255	5.164
	restant krediet	4.151				
Verharde bermen		470	456	442	428	414
N652 recreatieverdeelweg 3e fase		10	2.087	2.024	1.961	1.898
	restant krediet	2.141				
Fietsvoorziening Oud Vossemeer Broekseweg		1.563	1.665	1.622	1.580	1.537
	restant krediet	145				
N256 vri bypasinstallatie Zandkreeksdam		-0	245	228	210	193
	restant krediet	263				
N661 vri Nieuw Zuidbeekseweg		0	132	123	113	104
	restant krediet	141				
N290 traverse Kapellebrug		-0	834	809	785	760
	restant krediet	859				
N252 duiker		0	344	339	335	331
	restant krediet	348				
N253 (turbo) rotonde Anna ter Muiden		800	777	754	731	709
Oesterdam rotonde Speelmansplaten		-	1.800	1.774	1.749	1.723
	restant krediet	900				
N262 fietstunnel Maintenance Value Park		-	437	424	411	399
	restant krediet	450				
N256 Landbouwweg Zandkreeksluis		-	700	690	680	670
	restant krediet	350				
N286 fietspad St. Maartensdijk		100	97	94	91	89
Fietspad Sluiskil-sluizencomplex		530	515	500	485	469
Totaal investeringen met maatsch. nut		102.787	91.195	78.179	65.174	52.133
Aandelenkapitaal Westerscheldetunnel		125.257	125.257	125.257	125.257	125.257
Aandelenkapitaal PZEM NV		568	568	568	568	568
Aandelenkapitaal economische impuls Zeeland		99	99	99	99	99
Aandelenkapitaal Zeeuws participatiefonds		200	200	200	200	200
Risicodekkings Zeeuws Participatiefonds		-200	-200	-200	-200	-200
Aandelenkapitaal WSF BV (€ 1)		500	500	500	500	500
Aandelenkapitaal IFZ		1.250	1.250	1.250	1.250	1.250
Duurzaamheidslening woningverbetering		1.830	1.680	1.530	1.380	1.230
Fortis belegging		2.390	1.932	1.538	1.177	862
Totaal Financiële vaste activa		131.894	131.286	130.742	130.231	129.766

Geprognosticeerde balans

Inleiding

De laatste balans van de provincie Zeeland is opgenomen in de jaarrekening 2018. Onderstaand is die balans verkort weergegeven met daarbij de geprognosticeerde cijfers per 31 december 2018 tot en met 31 december 2023. Een gespecificeerd overzicht van het verloop van de boekwaarde van de vaste activa gedurende de periode 2018-2023 is opgenomen in het hoofdstuk Investerings. Een gespecificeerd overzicht van het verloop van de reserves, voorzieningen en overlopende passiva vindt u respectievelijk terug in de het hoofdstuk Mutaties reserves, voorzieningen en overlopende passiva.

Tabel geprognosticeerde balans

(bedragen x € 1.000)

Activa	Ultimo 2018	Ultimo 2019	Ultimo 2020	Ultimo 2021	Ultimo 2022	Ultimo 2023
Investerings met een economisch nut	42.333	51.885	50.892	48.503	46.272	44.229
Investerings openbare ruimte met een maatschappelijk nut	72.569	102.787	91.195	78.179	65.174	52.133
Financiële vaste activa	131.545	131.894	131.286	130.742	130.231	129.766
Voorraden	68.659	59.781	60.382	60.377	60.377	60.377
Uitzettingen rentetypische looptijd < 1 jaar	23.402	21.000	21.000	21.000	21.000	21.000
Overlopende activa	6.612	2.500	2.500	2.500	2.500	2.500
Liquide middelen	72.617	61.282	47.229	30.708	1.000	1.000
Totaal activa	417.737	431.129	404.485	372.009	326.554	311.005
Passiva	Ultimo 2018	Ultimo 2019	Ultimo 2020	Ultimo 2021	Ultimo 2022	Ultimo 2023
Algemene reserve	14.235	19.681	20.667	21.653	22.639	22.639
Bestemmingsreserves	123.504	75.764	80.864	85.686	89.406	84.341
Resultaat na bestemming	8.239	-	-	-	-	-
Voorzieningen	33.425	17.486	6.569	4.773	4.286	4.108
Vaste schulden rentetypische looptijd >of gelijk 1 jaar	5	-	-	-	-	-
Netto vlottende schulden rentetypische looptijd <1 jaar	143.394	242.961	234.977	214.046	184.119	173.813
Overlopende passiva incl nog te betalen	94.934	75.237	61.409	45.851	26.105	26.105
Totaal passiva	417.737	431.129	404.485	372.009	326.554	311.005

Incidentele en structurele lasten en baten per programma

Inleiding

Om vast te stellen of er naast een sluitende begroting voor het jaar 2020 ook sprake is van een structureel evenwicht schrijft het BBV voor, dat een limitatief overzicht in de begroting wordt opgenomen van de incidentele lasten en incidentele baten. Dit limitatief overzicht zoals bedoeld in BBV artikel 19 is in de onderstaande tabel opgenomen.

Uitgangspunten

Volgens het BBV is het verplicht om een overzicht te presenteren van de incidentele baten en lasten. Het BBV schrijft voor dat incidentele lasten en baten, lasten en baten zijn die niet langer dan drie jaar in de begroting voorkomen.

Dit BBV-voorschrift geeft aan welke toevoegingen en onttrekkingen aan reserves als structureel zijn te beschouwen. In het BBV wordt er in principe van uitgegaan dat alle toevoegingen en onttrekkingen aan reserves incidenteel van aard zijn. Afwijkingen op deze regel zijn mogelijk.

De toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves in de begroting 2020 en de meerjarenraming 2021-2023 worden door de Provincie als incidenteel beschouwd.

Tabel incidentele lasten en baten per programma

(bedragen x € 1.000)

Lasten		2020		2021		2022		2023	
		Inc.	Struct.	Inc.	Struct.	Inc.	Struct.	Inc.	Struct.
01	Grote projecten	703	19.007	5	18.130	-	22.291	-	2.584
02	Fysieke leefomgeving	128	12.935	-	13.109	-	12.892	-	12.075
03	Natuur en platteland	357	26.281	-	26.414	-	25.401	-	25.401
04	Regionale economie		12.628		12.282	-	12.656	-	12.249
		2.01		1.13					
		3		3					
05	Regionale bereikbaarheid en leefbaarheid	392	66.753	59	65.759	101	67.101	-	64.866
06	Culturele bereikbaarheid	-	18.130	-	18.174	-	18.306	-	18.170
07	Bestuur	-	6.258	-	6.216	-	6.144	156	6.128
08	Klimaat en energie		5.756	-	5.560	-	5.624	-	5.505
		2.80							
		7							
90	Algemene dekkingsmiddelen	-169	6.903	-250	5.155	-250	6.829	-250	24.296
96	Overhead	117	26.668	117	25.910	-	26.026	-	25.920
						-149		-94	
		6.34	201.31	1.06	196.71		203.27		197.19
		9	8	3	0		0		4
Baten		2020		2021		2022		2023	
Prog.	Omschrijving programma	Inc.	Struct.	Inc.	Struct.	Inc.	Struct.	Inc.	Struct.
01	Grote projecten	703	17.305	5	16.175	-	20.364	-	618
02	Fysieke leefomgeving	-	122	-	122	-	122	-	122
03	Natuur en platteland	800	1.319	-	1.319	-	1.319	-	1.319
04	Regionale economie	20	288	-	303	-	118	-	28
05	Regionale bereikbaarheid en leefbaarheid	-	3.446	-	3.453	-	3.552	-	3.327
06	Culturele bereikbaarheid	-	1.331	-	1.331	-	1.331	-	1.331
07	Bestuur	-	162	-	162	-	162	-	162
08	Klimaat en energie	-	184	-	184	-	184	-	184
90	Algemene dekkingsmiddelen			49		34		20	
		6.77	181.18		180.36		180.52		184.83
		2	8		6		8		1
96	Overhead	-	113	-	113	-	113	-	93

Totaal baten	8.29	205.45	54	203.52	34	207.79	20	192.01
	5	9		8		2		5
	-	-	-	-	-	-	-	-
	-	-	-	-	-	-	-	-
	2.02		2.02		2.02		2.02	
	0		1		2		3	
Incidenteel begrotingssaldo		-1.945		1.010		-183		-114
Structureel begrotingssaldo		-4.140		-6.818		-4.523		5.179
Saldo baten en lasten		-6.086		-5.808		-4.705		5.065
Mutaties reserves		6.086		5.808		4.705		-5.065
Begrotingssaldo na bestemming		-		0		0		0

Structurele toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves

Tabel structurele toevoegingen en onttrekkingen aan reserves

(bedragen x € 1.000)

	2019	2020	2021	2022	2023
Bestemmingsreserve WST en Sluikiltunnel					
Toevoegingen	14.774	14.269	12.498	12.742	13.401
Onttrekkingen	18.381	18.406	18.313	18.343	18.434
Dekkingsreserve verbouwing Zws museum					
Toevoegingen	-	-	-	-	-
Onttrekkingen	200	200	200	200	200
Eind					
Dekkingsreserve Gistpoortgebouw					
Toevoegingen	-	-	-	-	-
Onttrekkingen	102	102	102	102	102
Dekkingsreserve Schuytvlot					
Toevoegingen	-	-	-	-	-
Onttrekkingen	155	155	155	155	155
Dekkingsreserve Mauritsfort					
Toevoegingen	-	-	-	-	-
Onttrekkingen	95	95	-	-	-
Dekkingsreserve FF aanlandingsvoorzieningen					
Toevoegingen	-	-	-	-	-
Onttrekkingen	152	152	152	152	152
Dekkingsreserve FF gebouwen en terreinen					
Toevoegingen	-	-	-	-	-
Onttrekkingen	92	92	92	92	92
Dekkingsreserve wegsteunp 's Heerarendskerke					
Toevoegingen	-	-	-	-	-
Onttrekkingen	67	67	67	67	67
Reserve Marinierskazerne					
Toevoegingen	500	317	317	317	317
Onttrekkingen	-	-	-	-	-
Dekkingsreserve gebouw G					
Toevoegingen	-	-	-	-	-
Onttrekkingen	24	71	71	71	71
Dekkingsreserve N286					
Toevoegingen	200	-	-	-	-
Onttrekkingen	0	20	20	20	20
Dekkingsreserve N652 recreatieverdeelweg schakel					
Toevoegingen	-	-	-	-	-
Onttrekkingen	9	9	9	9	9
Dekkingsreserve NCV					
Toevoegingen	-	-	-	-	-
Onttrekkingen	27	27	27	27	27
Dekkingsreserve IT-infrastructuur					
Toevoegingen	-	-	-	-	-
Onttrekkingen	100	100	100	100	100
Dekkingsreserve gladheidsbestrijding					
Toevoegingen	125	100	-	-	-
Onttrekkingen	-	15	15	15	15

Totaal structurele toevoegingen	15.599	14.686	12.815	13.059	13.718
Totaal structurele onttrekkingen	19.404	19.510	19.322	19.352	19.443
Saldo (negatief is afname reserve)	-3.806	-4.825	-6.508	-6.294	-5.726

Lasten en baten per taakveld

Lasten en baten per taakveld

Op basis van artikel 7 lid 3c van het BBV is onderstaand overzicht met ingang van 2017 verplicht. Dit betreffen de door het Rijk voorgeschreven taakvelden volgens de standaard IV-3 rapportage. Iedere provincie heeft zijn eigen programmastructuur. Door de verschillende programmastructuren zijn de provincies niet met elkaar te vergelijken. Door gebruik van taakvelden kunnen provincies met elkaar vergeleken worden.

Tabel lasten en baten per taakveld

Bedragen x €1.000

Exploitatie	B2020				
	Baten	Lasten	Toevoegingen	Onttrekkingen	Saldo
0.1 Uitkering provinciefonds	119.846	0	0	0	119.846
0.2 Opbrengst provinciale belastingen	44.773	0	0	0	44.773
0.3 Geldleningen en uitzettingen	105	3.449	0	0	-3.344
0.4 Deelnemingen	14.269	220	0	0	14.049
0.5 Algemene dekkingsmiddelen, overige b	8.967	3.065	0	0	5.902
0.6 Overhead	228	26.653	0	0	-26.424
0.8 Mutaties reserves	0	0	40.354	34.269	-6.086
1.1 Provinciale Staten	0	2.340	0	0	-2.340
1.2 Gedeputeerde Staten	54	1.324	0	0	-1.271
1.3 Kabinetszaken	0	664	0	0	-664
1.4 Bestuurlijke organisatie	109	738	0	0	-629
1.5 Interbestuurlijk toezicht op de regi	0	243	0	0	-243
1.6 Openbare orde en veiligheid	0	429	0	0	-429
1.9 Bestuur, overige baten en lasten	0	688	0	0	-688
2.1 Landwegen	968	33.621	0	0	-32.653
2.2 Waterwegen	171	4.071	0	0	-3.900
2.3 Openbaar vervoer	2.241	24.836	0	0	-22.595
2.9 Verkeer en vervoer, overige baten en	67	862	0	0	-795
3.1 Waterkeringen	0	412	0	0	-412
3.2 Kwantiteit oppervlaktewater	0	582	0	0	-582
3.3 Kwantiteit grondwater	184	1.950	0	0	-1.766
3.4 Kwaliteit oppervlaktewater	0	431	0	0	-431
3.5 Kwaliteit grondwater	0	325	0	0	-325
3.9 Water, overige baten en lasten	0	47	0	0	-47

4.1 Bodembescherming	183	2.608	0	0	-2.425
4.2 Luchtverontreiniging	0	5	0	0	-5
4.3 Geluidhinder	0	3	0	0	-3
4.4 Vergunningverlening en handhaving	48	6.883	0	0	-6.835
4.6 Duurzaamheid	0	3.499	0	0	-3.499
4.9 Milieu, overige baten en lasten	0	79	0	0	-79
5.1 Natuurontwikkeling	15.913	19.073	0	0	-3.160
5.2 Beheer natuurgebieden	117	18.723	0	0	-18.606
5.3 Beheer flora en fauna	176	3.441	0	0	-3.265
5.9 Natuur, overige baten en lasten	0	443	0	0	-443
6.1 Agrarische aangelegenheden	1.846	3.596	0	0	-1.750
6.2 Logistiek	0	2.251	0	0	-2.251
6.3 Kennis en innovatie	28	3.575	0	0	-3.547
6.4 Recreatie en toerisme	1.210	5.952	0	0	-4.741
6.9 Regionale economie, overige baten en	527	4.274	0	0	-3.746
7.1 Cultuur	1.331	10.939	0	0	-9.608
7.2 Maatschappij	0	7.395	0	0	-7.395
7.9 Cultuur en maatschappij, overige bat	0	253	0	0	-253
8.1 Ruimtelijke ordening	618	7.002	0	0	-6.384
8.2 Volkshuisvesting	0	384	0	0	-384
8.3 Stedelijke vernieuwing	0	566	0	0	-566
Gerealiseerd resultaat	214.120	219.985	40.354	34.269	-11.951

EMU saldo

Inleiding

In het Bestuurlijk Overleg Financiële Verhoudingen is stilgestaan bij het feit dat wij als overheidslagen een gezamenlijke verantwoordelijkheid hebben om te investeren in tal van maatschappelijke opgaven om noodzakelijke transitie te realiseren. Veel van deze opgaven zijn ook benoemd in het IBP. Iedere overheidslaag is daarbij verantwoordelijk voor een gezonde financiële ontwikkeling binnen de specifieke kaders die daarvoor gelden, zoals het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) en het nationale begrotingsbeleid. Samen zijn de overheden verantwoordelijk voor gezonde overheidsfinanciën van Nederland als geheel.

Op 23 mei 2018 hebben het Rijk en de koepelorganisaties van decentrale overheden, VNG, IPO en UvW, in lijn met het Regeerakkoord en de afspraken in het Interbestuurlijk programma (IBP), overeenstemming bereikt over hun aandeel in het EMU-tekort. In het bestuurlijk overleg financiële verhoudingen zijn we een EMU-norm van -0,4 procent van het bruto binnenlands product (bbp) overeengekomen voor de periode 2019-2022.

Na overleg met de koepelorganisaties van de decentrale overheden heeft de staatssecretaris van Financiën een onderverdeling naar overheidslaag voor de periode 2019-2022 vastgesteld. Deze onderverdeling wordt in de septembercirculaire van het provinciefonds doorvertaald naar individuele referentiewaarde per individuele provincies.

De individuele referentiewaarde voor 2020 voor Zeeland bedraagt € 19 miljoen.

Tabel

Bedragen x € 1.000

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
	Volgens jaarstukke n 2018	Volgens begroting 2019	Volgens begroting 2020	Volgens meerjarenramin g in begroting 2020	Volgens meerjarenramin g in begroting 2020	Volgens meerjarenramin g in begroting 2020
Exploitatiesaldo voor toevoeging c.q. onttrekking uit reserves (zie VVC, artikel 17c)	8.304	-1.296	6.086	5.808	4.705	-5.065
Mutatie (im)materiële vaste activa	-22.972	39.770	-12.585	-15.405	-15.236	-15.084
Mutatie voorzieningen	-20.228	-15.939	-10.917	-1.796	-487	-178
Mutatie voorraden (incl. bouwgronden in exploitatie)	6.897	-8.878	601	-5	-	-
Verwachte boekwinst bij verkoop effecten en verwachte boekwinst bij verkoop (im)materiële vaste activa	-	-	-	-	-	-
Berekend EMU-saldo	4.151	-48.127	7.152	19.423	19.455	9.842